

ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

МАТЕРІАЛИ КРУГЛОГО СТОЛУ

29/04/2024

КИЇВ

**ІНСТИТУТ ПРОБЛЕМ ВИХОВАННЯ НАПН УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ МИХАЙЛА ДРАГОМАНОВА
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»**

**ПАРТНЕРСТВО З ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНИМИ
ІНСТИТУЦІЯМИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДТРИМКИ ТА СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ**

Матеріали III Всеукраїнського круглого столу
(29 квітня 2024 р.)

**Івано-Франківськ
“НАІР”
2024**

УДК: 37.091.212+37.062+37.014.53

П 18

DOI: <https://doi.org/10.32405/978-617-8011-89-5-2024-104>

Рекомендовано до друку

*Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України
(протокол № 6 від 30 червня 2024 р.)*

Рецензенти:

ЯБЛОНСЬКИЙ Андрій, доктор психологічних наук, професор;

ФЕДОРЧЕНКО Тетяна, доктор педагогічних, професор.

- П 18** Партнерство з закладами освіти та соціальними інституціями в контексті соціально-педагогічної підтримки та супроводу дітей та молоді: матеріали III Всеукраїнського круглого столу / за заг. ред Т. Куниці. Івано-Франківськ: НАІР, 2024. 104 с.

ISBN 978-617-8011-89-5

У збірнику матеріалів III Всеукраїнського круглого столу представлені результати досліджень стратегій партнерської взаємодії наукових установ, освітніх закладів та соціальних інституцій, технологій соціально-педагогічного супроводу, соціально-педагогічних трендів у професійній підготовці фахівців соціальної роботи та ін.

Тези подано в авторській редакції. Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела тощо.

УДК: 37.091.212+37.062+37.014.53

ISBN 978-617-8011-89-5

ЗМІСТ

<i>Малиношевський Руслан</i> Інституційне партнерство в новій нормальності	5
1. Стратегії партнерської взаємодії наукових установ, освітніх закладів та соціальних інституцій: проблеми, виклики, можливості	9
<i>Вакулєнко Олена</i> Стратегії партнерської взаємодії наукових установ, освітніх закладів та соціальних інституцій: проблеми, виклики, можливості	9
<i>Золотарєнко Віктор</i> Онлайн тренінг як інструмент ознайомлення з основами молодіжної роботи ...	14
<i>Харченко Наталія</i> Особливості функціонування дитячих громадських організацій та об'єднань у період воєнного стану	18
<i>Мищак Людмила</i> Характеристика складових змістовно-технологічного забезпечення інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище	21
<i>Синиця Антон</i> Характеристика процесу формування соціальної комунікації соціальних працівників	24
<i>Литовченко Олена</i> Соціально-реабілітаційний напрям позашкільної освіти в умовах воєнного стану	27
<i>Ковальчук Аліна, Савельчук Ірина</i> Вплив сучасних тенденцій на розвиток соціальної роботи в громаді	30
<i>Скирда Тетяна</i> Патріотичне виховання учнівської молоді у Польщі	33
<i>Штангрет Ярослав</i> Надання соціальних маркетингових послуг в умовах територіальної громади	35
2. Технології соціально-педагогічного супроводу : актуальні тенденції ...	39
<i>Куниця Тетяна</i> Соціально-педагогічний супровід в закладах освіти: реалії та перспективи	39
<i>Рогальська-Яблонська Інна</i> Сучасний виховний процес в умовах цифровізації освіти	43
<i>Бибик Дар'я</i> Роль соціальної згуртованості для успішної партнерської взаємодії соціальних інституцій	48
<i>Гончар Людмила</i> Діагностика рівнів готовності молоді до майбутнього сімейного життя	50
<i>Соляник Марина</i> Соціально-психологічна підтримка дітей з внутрішньо переміщених сімей	54

<i>Амеліна Вікторія</i>	
Розвиток життєстійкості молоді через підвищення відчуття контролю	57
<i>Шматко Ярослав</i>	
Соціальні функції фізичної культури та спортивно-оздоровчої діяльності у вихованні учнівської молоді	60
<i>Міхєєва Оксана</i>	
Використання комунікаційних технологій у соціальній роботі	63
<i>Коломоєць Галина</i>	
Виховання патріотизму старших підлітків засобами військово-спортивних ігор	66
<i>Кирєєва Анжела</i>	
Соціально-психологічна підтримка та адаптація дітей ВПО	68
3. Соціально-педагогічні тренди у професійній підготовці фахівців соціальної роботи	72
<i>Вайнола Ренате</i> Інноваційність та технологічність як принципи сучасної соціальної роботи	72
<i>Чернуха Надія, Костенко Дмитро</i>	
Трактування стратегій життєстійкості за В. Франклом: сутнісні орієнтації	76
<i>Васильєва-Халатникова Марина</i>	
Адаптація та інтеграція як потреби внутрішньо переміщеної молоді в Україні	79
<i>Їнь М'яосюй</i>	
Безпечне освітнє середовище як інформаційно-освітня потреба іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка	82
<i>Зап'ятецький Андрій</i>	
Нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю	84
<i>Остапчук Вікторія</i>	
Механізми стимулювання професійного саморозвитку в освітніх закладах	88
<i>Ребрина Андрій</i>	
Організаційно-педагогічні умови підготовки фахівців фізичного виховання і спорту до формування у підлітків якостей, сприятливих для здорового способу життя	91
<i>Тан Сішунь</i>	
Безпечне освітнє середовище закладу вищої освіти: соціально-педагогічний аспект	94
<i>Дін Цзіпін.</i> Цифровізація як сучасний виклик для системи освіти	96
<i>Аксьонова Катерина</i>	
Соціально-педагогічний супровід дітей військовослужбовців в умовах війни ...	100

Руслан МАЛИНОШЕВСЬКИЙ,
м. Київ,

заступник директора з наукової роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ІНСТИТУЦІЙНЕ ПАРТНЕРСТВО В НОВОЇ НОРМАЛЬНОСТІ

***Анотація.** Пролонгація воєнного стану призводить до утворення нової нормальності, де пріоретизуються оборонні та безпекові виклики. Разом з тим, традиційні ризики та негативні явища жодним чином не зникли. В умовах нової нормальності й зменшення ресурсів вони загострилися та поглибилися. Це призводить до розширення предметного поля соціальної роботи та соціальної педагогіки, які за визначенням мають реагувати на негативні соціальні явища та ризики. Проте в умовах зменшення ресурсів ключовим завданням є створення оптимальних дієвих механізмів та інструментів, що сприятимуть нівелюванню ризиків. Це можливо за умови інституційного партнерства з бізнес середовищем та громадськими організаціями*

***Ключові слова:** ризик, соціальна політика, партнерство.*

Українське суспільство другий рік поспіль чинить національний спротив військовій агресії росії. Безумовно, це ключовий екзистенційний виклик для суб'єктності держави і нації. Більш того, цілком обґрунтовані твердження, що насправду Україна нині реалізує більш глобальну, цивілізаційну місію. Позаяк чинить спротив намаганням зруйнувати світову систему колективної безпеки, знищити міжнародну політику засновану на правилах й нівелювати демократичні цінності. Вцілому війна в Україні вже зумовила фундаментальні дискурси і фундаментальні трансформації на політичному, економічному й соціокультурному рівнях глобалізованого світу, де синкретично поєдналися й увиразнилися безпекові, економічні й ціннісні ризики. Функціонування чорноморського зернового коридору, жодним чином не редукувалося виключно до економічної активності зернотрейдерів, а й містив чіткий ціннісний вимір пов'язаний з питанням світової продовольчої безпеки. Або ж блокування транскордонного співробітництва у 2023 році почасти пов'язане не лише з різницею у собівартості українського та європейського зерна, доступу вітчизняних перевізників до європейського ринку логістики, але почасти пов'язане з історичним досвідом співіснування двох народів в межах одного культурного поля. Закономірно, що цей спільний історичний досвід містить трагічні події, які міфологізуючись й реінтерпритуючись в рамках національного метанаративу визначають теперішнє й майбутнє, впливаючи на політику, економіку й реальні соціальні процеси.

Це все контури «нової нормальності». Нормальності, яка є сама по собі є простором ризику. Ризику невіддаленого, а чуттєво відчутного. Ризику, який увиразнює теперішнє й визначає майбутнє.

Безсумнівно, що для країни, яка веде визвольну боротьбу ключовими пріоритетами є розв'язання оборонних та безпекових питань, забезпечення функціонування економіки в умовах невизначеності й підтримка на оптимальному рівні соціальної політики. Однак, в умовах ресурсного обмеження й переорієнтації фінансових пріоритетів остання суттєво модифікується, що може призвести до певного колапсу.

Сама по собі будь-яка війна, в силу своєї природи й характеру, окрім безпосередніх безпекових, політичних та економічних викликів, зумовлює появу супутніх викликів та ризиків, які увиразнюють існування суспільства. Вони також можуть здійснювати фундаментальний вплив на логіку розвитку суспільства, визначаючи його майбутнє. Зокрема, перетворюючи його на суспільство ризику. І в такому контексті особливої ваги набуває здатність конструювати дієві політики, механізми та інструменти, які нівелюють негативний вплив ризиків. І саме вони нині становлять предметне поле досліджень у галузі соціальної роботи та соціальної педагогіки.

Вчені Інституту проблем виховання НАПН України у праці «Військово-патріотичне виховання дітей та молоді в системі освіти України: стратегічні напрями» виокремили ряд короткострокових та середньострокових викликів для країни у період воєнного стану та повоєнного відновленню. Зокрема, виділено такі виклики як інституційні, інфраструктурні, соціокультурні та виховні. Закономірно, що не всі вони мають безпосереднє відношення до проблематики соціальної роботи та соціальної педагогіки, а отже й не можуть тематизуватися у відповідному науковому дискурсі. Не загострюючи уваги на культурних та виховних викликах, які безумовно є важливими і вагомими для функціонування суспільства й збереження суб'єктності нації, необхідно більш детально зупинитися на інституційних, інфраструктурних та соціокультурних викликах.

Так у «Військово-патріотичне виховання дітей та молоді в системі освіти України: стратегічні напрями» відмічено, що «інституційні виклики вимагають забезпечення спроможності органів державної влади і місцевого самоврядування й системи освіти формувати та реалізовувати політики, спрямовані на подолання наслідків російсько-української війни в умовах обмеженості наявних ресурсів, включно з фінансовими й людськими» [1, с. 7]. Щоправда тут йдеться здебільшого про такі ключові завдання як реалізація оборонних завдань, захист цивільного

населення й формування оборонної свідомості та компетенцій у сфері безпеки у зростаючої особистості. Проте, інституційні виклики не редукуються лише до таких завдань. Вони значно ширші. Оскільки постає потреба у реалізації дієвої соціальної, ветеранської та вочевидь молодіжної політик, що знову ж таки обумовлено характером і природою війни. Зокрема, істотно зросла і ще зросте кількість ветеранів, які потребуватимуть реінтеграції та реабілітації в контексті подолання травмивного досвіду війни. Особливо, зважаючи на те, що інтенсивність бойових дій та розширена номенклатура воєнного озброєння, що активно використовується веде до збільшення кількості ветеранів з функціональними обмеженнями різного ступеня внаслідок поранень. Вочевидь, ця категорія осіб буде ключовою для реалізації соціальної та ветеранської політик, яка потребуватиме не лише відповідного нормативно-правового регулювання, а цільового фінансування на розроблення та імплементацію цільових соціальних програм, створення і впровадження дієвих технологій та інструментів соціальної роботи, зокрема на регіональному та місцевому рівнях.

Другий виклик описаний у згаданій праці це інфраструктурний, який зумовлений тим, що «воєнна агресія росії проти України спричинила найбільшу із часів Другої світової війни гуманітарну кризу в Європі, змусивши мільйони українців стати внутрішньо переміщеними особами або біженцями. Такі фундаментальні міграційні процеси містять загрозу для національної безпеки» [1, с. 7]. І він безпосередньо пов'язаний з соціокультурними викликами, що «зумовлені відсутністю можливості підтримувати усталений рівень якості життя, втратою доступу до житла й медичних закладів, неможливістю повною мірою задовольнити базові потреби, є потенційними факторами виникнення непорозумінь на місцевому й регіональному рівнях. Зі свого боку перебування мільйонів біженців у країнах Європи не лише веде до зниження обороноздатності країни в середньостроковій перспективі, а й негативно позначається на економічному розвитку. Це потребує провадження цілісної державної політики, спрямованої на соціальну підтримку й реалізацію гуманітарних потреб, зокрема освітніх, внутрішньо переміщених осіб» [1. с. 7].

Разом з тим, в силу того, що війна є ключовим екзистенційним викликом, а отже і пріоретизує фундаментальні завдання національної безпеки, залишаються традиційні ризики та проблеми довоєнного суспільства. Вони жодним чином нікуди не зникли. Ба більше вони мають тяглість поглиблення і посилення. У нас залишається явище сімейного насилля, є вразливі сім'ї з дітьми, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, діти груп ризику тощо. Загалом,

зменшення економічної активності та відсутність відповідного фінансування спрямованих на створення компенсаторних механізмів у рамках державної соціальної політики призводить до певної маргіналізації суспільства. У нас немає достатніх знань щодо перебігу процесів у таких категорій, їхніх реальних гуманітарних потреб. І в цьому полягають супутні ризики нової нормальності.

Очевидно, що сукупно все це буде предметом досліджень соціальної роботи та соціальної педагогіки, яка також мусить переорієнтовуватися у своїй діяльності й інституційно налагоджувати й поглиблювати партнерські зв'язки на горизонтальному рівні. Будь-яка виважена і дієва державна політика та рішення повинні ґрунтуватися на наукових дослідженнях та обґрунтованих даних. Тому зростає потреба у проведенні моніторингових та соціологічних досліджень для з'ясування реального стану і потреб різних верств населення. Водночас, зростає потреба у наукових дослідженнях, результатом яких є поява інноваційних рішень, технологій, практик. Маємо зважати, що, на сьогодні, бізнес середовище та громадські організації створюють потужні інноваційні практики саме у таких проблемних зонах як реабілітація та ресоціалізація ветеранів чи соціальна підтримка груп ризику. З одного боку вони діють в рамках світового тренду переходу до соціально відповідального бізнесу, а з іншого задають інноваційний горизонт ефективних рішень спрямованих на подолання воєнних викликів. Це стосується як впровадження нових інструментів соціальної роботи, створення нових інклюзивних просторів, так і комунікативних кампаній, які привертають увагу до наявності конкретних соціальних проблем.

Таким чином, логіка як наукового поступу, так і логіка розв'язання конкретних соціальних проблем полягає в налагодженні дієвого соціального партнерства між бізнес середовищем, громадськими організаціями та наукою.

Список використаних джерел

1. Військово-патріотичне виховання дітей та учнівської молоді в системі освіти України: стратегічні напрями / за ред. І. Д Беха, Р. В. Малиношевського. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 32 с.
2. Енциклопедія освіти / Національна академія педагогічних наук України; [гол. ред. В.Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва]: 2-ге вид., допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 1144 с.

1. СТРАТЕГІЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ НАУКОВИХ УСТАНОВ, ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ТА СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ

**Олена ВАКУЛЕНКО,
м. Київ,**

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
кандидат педагогічних наук, доцент.

МОНІТОРИНГ ТА ОЦІНКА У СОЦІАЛЬНО-ВИХОВНІЙ РОБОТІ

***Анотація.** Моніторинг та оцінка (МіО) наразі є важливим напрямом будь-якої соціально-виховної діяльності. МіО на основі теоретико-методологічних засад надає можливість отримати обґрунтовані результати діяльності, докази ефективності або причин неефективності діяльності. Такі результати використовуються для коригування напрямів, видів, форм, змісту соціально-виховної роботи.*

***Ключові слова:** моніторинг, оцінка, виховний процес, освітні послуги.*

Тема МіО соціально-виховної роботи була цікава як українським науковцям, так і практикам. Окреслимо деякі наукові дослідження щодо моніторингу та оцінка якості освітнього (виховного) процесу, освітніх послуг: методологічні засади моніторингу якості освіти (О.Ляшенко, 2011 р.); науково-методичні засади розробки програм моніторингу якості загальної середньої освіти (Т.Лукіна, 2011 р.); аналітичний інструментарій щодо шляхів визначення рівня та ефективності виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі (М.Бондар); моніторинг якості виховного процесу як інформаційна основа управління якістю виховання, спрямований на отримання оперативної та достовірної інформації про якість результатів виховання, умов досягнення виховних результатів і перебіг процесу виховання (І.Анненкова, 2013 р.); моніторинг як важливим ефективний елемент управління процесом педагогічної діяльності (Г.Зварич, 2020 р.; І. Білецька, О.Коберник (2010 р.) тощо.

Наразі використовується й такий термін, як педагогічний моніторинг. У Сучасному словнику іншомовних слів (2006 р.) наведено таке визначення: педагогічний моніторинг – це «...регулярне стеження за показниками розвитку особистості та його умовами з метою запобігання відхиленням від норм. Педагогічний моніторинг розглядається як неперервний, відновлюваний і

динамічний цикл, який чітко реагує на певні зміни. Характеризується такими ознаками: систематичність спостережень, превентивний характер, установлення відповідності досліджуваного об'єкта певним нормам, стандартам, вимогам, неперервність, динамічна циклічність, реагування на певні зміни.

Механізм проведення моніторингу якості освітньої діяльності закладах освіти незалежно від їх підпорядкування, типу й форми власності, інших суб'єктах освітньої діяльності, які забезпечують здобуття дошкільної, загальної середньої, позашкільної освіти обґрунтовано у Порядку проведення моніторингу якості освіти (2020 р.). Моніторинг проводиться з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти, встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, оцінювання причин відхилень від цілей [3].

Моніторинг та оцінка соціально-виховного процесу впроваджується у двох аспектах: 1) моніторинг та оцінка процесу діяльності освітнього закладу; 2) моніторинг та оцінка результатів (впливу) реалізації заходів (проектів) соціально-виховної роботи.

Моніторинг якості освітнього (у тому числі й виховного) процесу може бути внутрішнім і зовнішнім. Моніторинг може проводитися на локальному, регіональному, загальнодержавному, міжнародному рівнях [3].

Моніторинг на локальному рівні може проводитися: для дослідження стану і результатів освіти та освітньої діяльності закладу освіти (на рівні закладу освіти); для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти села, селища, міста, району, об'єднаної територіальної громади (на місцевому рівні). Моніторинг на регіональному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти АР Крим, областей. Моніторинг на загальнодержавному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих її складових) в Україні. Моніторинг на міжнародному рівні проводиться для дослідження стану та результатів функціонування і розвитку системи освіти (окремих її складових) України в порівнянні з іншими країнами.

Внутрішній моніторинг проводиться на рівні закладу освіти. Внутрішній моніторинг ініціюється та проводиться закладом освіти. Заклад освіти може визначати порядок проведення внутрішнього моніторингу з урахуванням вимог цього Порядку та інших актів законодавства. Зовнішній моніторинг може проводитися на рівні закладу освіти, місцевому, регіональному, загальнодержавному, міжнародному рівнях [3].

У Програмі моніторингу та оцінки визначаються мета і завдання, суб'єкти, об'єкт(и), форми та методи, індикатори, умови (у тому числі місце проведення), процедури проведення відповідного моніторингу, порядок визначення результатів моніторингу, строки та форми узагальнення результатів моніторингу, а також оприлюднення результатів моніторингу (інформування про них). До Програми додається графік проведення моніторингу. Програма розробляється на основі науково обґрунтованої методології з урахуванням вікових особливостей учасників моніторингу.

Місцем проведення зовнішнього моніторингу може бути заклад освіти, де навчаються здобувачі освіти, працюють педагогічні працівники; заклад освіти, який суб'єктом моніторингу визначено базовим для проведення моніторингу; установа чи організація, приміщення яких використовуються для проведення моніторингу. Результати моніторингу зазначаються у звіті, який готує суб'єкт моніторингу (відповідно до Програми). У звіті обов'язково вказуються індикатори та шкала, використані для визначення результатів моніторингу, а також методика, застосована для їх обрахунків [3].

Основне завдання моніторингу та оцінки – збирати необхідну інформацію для прийняття відповідних рішень. Сутність моніторингу та оцінки – відстеження процесу та результатів соціально-виховної діяльності. Моніторинг відповідає на запитання «Як йдуть справи?» (повсякденне відслідковування ситуації, порівняння того, що відбувається з тим, що передбачали досягти). Оцінка відповідає на запитання «До чого це призвело?» та «Чому?», «Наскільки?» [5].

Моніторинг проводиться постійно, починаючи від етапу планування діяльності до етапу досягнення кінцевої мети. Завданням моніторингу є виявлення проблемних місць з метою коригування всього процесу. Разом з цим, моніторинг необхідний для аналізу ситуації; виокремлення нових напрямів чи зразків у роботі; обґрунтування правильності рішень; дотримання наміченого плану; поліпшення організації та керівництва; прийняття рішень про людські, фінансові та матеріальні ресурси; вимірювання досягнень у виконанні намічених завдань та формулюванні/перегляді цілей; своєчасного реагування на певні відхилення від плану, які виникають під час реалізації наміченого; покращення системи самого моніторингу [4].

Необхідною організаційною умовою проведення як моніторингу, так і оцінки, є наявність показників (індикаторів). Залежно від того, які елементи необхідно контролювати існують:

- базові індикатори (індикатори вхідних ресурсів) – кількісні індикатори, які відображають те, що вкладається в діяльність, наприклад людські, фінансові ресурси, обладнання, приміщення тощо;
- індикатори процесу – відображають діяльність, яка відбувається в процесі соціально-виховної роботи);
- індикатори результатів – зосереджують свою увагу на негайних результатах, які з'явилися внаслідок реалізації діяльності);
- індикатори впливу – відображають довготривалі зміни [5].

На думку американської вченої Керол Г. Вайс «...оцінюванням називається систематична оцінка операцій та\або результатів програми чи політики у порівнянні з комплексом явних та неявних стандартів, з метою вдосконалення програми чи політики» [2].

Наведемо класифікацію видів оцінювання (за О. Безпалько): 1) за часом проведення (вхідне (базове), процесуальне (поточне), оцінювання за результатами (підсумкове)); 2) хто проводить оцінку (внутрішня, зовнішня оцінка); 3) цільове призначення (оцінка потреб, оцінка процесу, оцінка результату (результативності), оцінка впливу, оцінка економічної ефективності) [1].

I. Вхідне або базове оцінювання здійснюється на початковому етапі розробки проекту (або окремого виду соціально-виховної діяльності), коли потрібно оцінити вхідну ситуацію, реалістичність цілей та завдань, доречність та адекватність обраних об'єктів, очікуваних результатів.

II. Процесуальне (поточне) оцінювання. Такий вид оцінювання проводиться під час їх реалізації. Метою такого оцінювання є вивчення ефективності застосованих конкретних методів соціально-виховної роботи, результативність, визначення необхідності змін та шляхів поліпшення діяльності. Процесуальне оцінювання є більш ефективним за умови попереднього проведення формуючого оцінювання [1].

III. Оцінювання за результатами (підсумкове). Оцінювання за результатами застосовується щодо діяльності, яка вже активно реалізується, пройшла певні етапи або уже завершується. Вивчаються як передбачені, так і непередбачені результати діяльності. Оцінювання за результатами включає зміни у ставленні, знаннях чи поведінці; кількість учасників; аналіз ефективності; аналіз рентабельності; зміни в політиці; оцінку досягнень [4].

На сьогодні фахівці з моніторингу та оцінки визначають як інноваційну систему моніторингу та оцінку, які орієнтовані на результат [5]. Один із способів аналізу відмінностей між традиційними та орієнтованими на результат системами

моніторингу та оцінки полягає у розгляді теорії змін. Теорія змін – представлення того, як, згідно з очікуваннями, інтервенція (втручання) повинна забезпечити потрібні результати.

Моніторинг, орієнтований на результат – безперервний процес збору й аналізу інформації щодо ключових показників та порівняння фактичних результатів з очікуваними для визначення якості реалізації проекту, програми або політики. Це постійний процес вимірювання просування до певних коротко-, середньо- та довгострокових результатів шляхом контролю руху до конкретних, заздалегідь визначених цілей за допомогою показників.

Оцінювання, орієнтоване на результат – оцінка запланованої, поточної або завершеної інтервенції з метою визначення її актуальності, ефективності, дієвості, впливу та сталості. Оцінювання може ставити, зокрема, такі питання: Чи є актуальними цілі та довгострокові результати? Наскільки результативно та ефективно вони досягаються? Які неочікувані наслідки були спричинені інтервенцією? Чи є інтервенція найбільш економічною та сталою стратегією для задоволення конкретних потреб? [5].

Побудова якісної системи моніторингу та оцінки, орієнтованою на результат визначена такими кроками: 1) проведення оцінки готовності; 2) погодження контрольованих довгострокових результатів/наслідків; 3) вибір ключових показників моніторингу довгострокових результатів/наслідків; 4) збір базових даних за показниками; 5) планування покращень: вибір реалістичних цілей; 6) моніторинг результатів; 7) використання інформації оцінювання; 8) звітування про висновки; 9) використання висновків; 10) підтримування системи моніторингу та оцінки в організації. Реалізація системи моніторингу та оцінки такого типу дозволяє коригувати процеси реалізації діяльності для підтримки руху в напрямку бажаних цілей і довгострокових результатів та впливів [5].

Звернемо, також, увагу, що моніторинг та оцінка – це два взаємопов'язані процеси. Виконуються вони у ланцюговій послідовності – оцінка-моніторинг-оцінка-моніторинг-оцінка. Кожен з них має свої методи дослідження. Наприклад, моніторинг – соціологічні кількісні та якісні методи, оцінка – методи аналізу даних (тематичний аналіз, контент-аналіз, ранжування, триангуляція, статистичний аналіз, припущення, прогнозування).

Отже, моніторинг та оцінка є одним із важливих напрямів планування роботи освітнього закладу. Моніторинг та оцінка є обов'язковою складовою й при розробці соціально-виховних проектів як виду соціально-освітньої роботи. Моніторинг та оцінку можна розглядати й як чинник партнерської взаємодії

соціальних та освітніх інституцій. Адже, в МіО як процесі можуть бути задіяні державні установи, громадські організації організації та учасники соціально-освітньої роботи. Тільки у якісній взаємодії всіх учасників МіО соціально-виховної роботи можна досягти ефективних результатів, цілей та впливів.

Список використаних джерел

1. Безпалько О. Соціальне проектування : навч. посіб. Київ, 2010. 127 с. URL : https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/2615/1/O_Bezpalko_SP_IL_KUBG.pdf
2. Вайс К. Оцінювання: Методи дослідження програм та політики / наук. ред. пер. О. Кілієвич. Київ : Основи, 2000. 671 с.
3. Порядок проведення моніторингу якості освіти (Наказ Міністерства освіти і наук України, 2020 р.). UA : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>
4. Шинкарук В.Д., Пеша І.В., Сопівник І.В., Галайдук В.В., Кошук О.Б. Моніторинг і оцінка у соціальній роботі : навч. посіб. Київ : Компринт, 2022. 360 с.
5. Шлях до результатів: планування та проведення ефективних оцінювань розвитку. Морра Імас Л.Дж., Ріст Р.К. Київ : МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні», 2015. 580 с.

Віктор ЗОЛОТАРЕНКО,
м. Київ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Інституту проблем виховання НАПН України.

ОНЛАЙН ТРЕНІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ОСНОВАМИ МОЛОДІЖНОЇ РОБОТИ

***Анотація.** У тезах розкрито практику впровадження, особливості та результати онлайн тренінгу з основ молодіжної роботи для фахівців, що працюють з молоддю у різних сферах, для підвищення рівня їх обізнаності про молодіжну роботу.*

***Ключові слова:** онлайн-тренінг, інтерактив, молодіжна робота.*

Забезпечення участі молоді є одним з основних завдань державної молодіжної політики України. Ця політика спрямована на створення сприятливих умов для самореалізації та розвитку потенціалу молоді, а також на підвищення її самостійності та конкурентоспроможності [2].

Молодіжна роботи відіграє важливу роль у реалізації цієї політики, виступаючи одним із основних інструментів її втілення. Спрямована на активізацію дітей та молоді в суспільному житті, її основними підходами є добровільна участь, доступність та орієнтація на потреби молодих людей.

Використання цих підходів, сприятиме розвитку участі молодих осіб. у свою чергу, підходи молодіжної роботи можна використовувати не лише у рамках

типових суб'єктів молодіжної роботи типу молодіжних центрів, а й в інших організаціях, що працюють з молоддю.

Для поширення підходів молодіжної роботи, підвищення рівня обізнаності щодо основ молодіжної роботи серед усіх, хто працює з молодими людьми, а також інформування про потенційну можливість співпраці з суб'єктами молодіжної роботи, розвитку молодіжної роботи у громаді було створено проєкт «Розвиток потенціалу молоді» від Асоціації молодіжних працівників України, що імплементується ГО «ІСАР Єднання», за фінансової підтримки UNICEF (ЮНІСЕФ Україна) й Уряду Японії. у рамках якого членкинею Асоціації Ксенією Ємшиною було розроблено онлайн-тренінгу «Основи молодіжної роботи». Автор тез є одним з тренерів цього тренінгу [1].

Програма тренінгу розрахована на 4 години, з однією 10-15 хвилинною перервою. Його основною метою є ознайомлення учасників та учасниць з основами молодіжної роботи, сутністю та особливостями її впровадження.

У рамках онлайн тренінгу:

- визначають поняття молоді, особливості різних вікових категорій молоді;
- ознайомлюють з поняттям та сутністю молодіжної політики в Україні;
- інформують про основні нормативно-правові акти у сфері молодіжної політики та молодіжної роботи;
- розкривають поняття «молодіжна робота» та її ключові особливості;
- знайомлять з професією фахівець з питань молоді «молодіжний працівник» та його основними трудовими функціями;
- ознайомлюють з формами та методами молодіжної роботи.

Онлайн тренінг відбувається у форматі онлайн конференції у застосунку «Zoom», коли учасники та учасниці можуть також включати камери, коментувати голосом та текстом, активно включатись у обговорення, відповідати на питання та взаємодіяти з інтерактивною онлайн дошкою у додатку «Zoom». Презентація відбувається через платформу «genia.ly», що дозволяє зробити презентацію інтерактивною, з можливістю натискати на кнопки, переміщувати об'єкти тощо.

Деталізуючи перебіг онлайн-тренінгу, його план можна сформуванати таким чином: вітальні слова та презентація проєкту, заповнення вхідної анкети, знайомство, розбір поняття «молодь» та вікових особливостей молодіжного віку, розбір модулів «Молодіжна політика» та «Молодіжна робота», перерва, розбір модулів «Молодіжний працівник» та «Форми і методи молодіжної роботи», загальний дебрифінг тренінгу, заповнення вихідної анкети, надання корисних матеріалів, блок «Питання та відповіді».

Важливим у проведенні онлайн тренінгу є взаємодія з учасниками та учасницями, надання їм можливостей висловлювати думки та задавати питання, формувати активну взаємодію учасників та учасниць з онлайн тренінгом. Так, при знайомстві учасники та учасниці відмічають місце на карті звідки вони та представляються за бажанням, при завершенні модулів «Молодіжна політика» та «Молодіжна робота» проводиться дебрифінг у форматі вікторини, модуль «Молодіжний працівник» зроблений у форматі гри, де фігурка переміщується по карті і розкриваються питання.

Якщо в учасників та учасниць виникають питання під час тренінгу, вони пишуть їх у чат чи озвучують в голос. За можливості, на ці питання надається відповідь під час відповідного блоку, але частина питань записується і переноситься на фінал тренінгу у блок «Питання та відповіді», щоб не затримувати загальний перебіг онлайн тренінгу.

Необхідним складником тренінгу є вхідна та вихідна анкета, що дозволяють виміряти результати його впровадження, вхідна та вихідна заповнюється на кожному тренінгу. По завершенню тренінгу учасники та учасниці отримують сертифікат з вказання 0,1 ECTS.

Загалом, станом на квітень 2024 року було проведено 19 таких онлайн тренінг з сумарною кількістю 357 учасників. Для детального розгляду результатів проведення онлайн тренінгу представлено результати вхідного та вихідного анкетування одного з тренінгів, що проходив 30 березня 2024 року у Таблиці 1.

Таблиця 1.

**Результати проведення онлайн тренінгу
«Основи молодіжної роботи» 30 березня 2024 року**

	Дайте оцінку своїм практичним та теоретичним знанням із сфери молодіжної роботи до початку тренінгу									
	Особлив. молоді та молод. віку		Молодіжна політика в Україні		Основи молодіжної роботи		Компетент. молодіжного працівника		Форми і методи мол. роботи	
	Вх.	Вих.	Вх.	Вих.	Вх.	Вих.	Вх.	Вих.	Вх.	Вих.
Середнє значення (min=1, max=4)	2,5	3,07	2,27	2,88	2,27	3	2,12	2,88	2,19	2,96

Кількість осіб, що заповнили вхідну і вихідну анкету налічує 26 осіб. Кількість осіб, що взяла участь у тренінгу була більшою, але вхідну і вихідну заповнили 26 осіб. Результати зведені до середнього значення з усіх учасників та

учасниць, відповідно до змістовних модулів тренінгу. Кількість респондентів 30 осіб, шкала від 1 до 4: 1 – зовсім не обізнані; 2 – ознайомлені з загальними поняттями, 3 – маєте чітке уявлення та розуміння, 4 – знаєте досконало.

Відповідно до результатів, ми бачимо позитивну динаміку зростання обізнаності учасників та учасниць тренінгу щодо всіх основних тем, що підіймались на онлайн тренінгу. Окремо слід відмітити, що у частини респондентів, що могли мати певне уявлення про молодіжну роботу могли не змінювати свою відповідь, що можна пояснити формуванням розуміння щодо ширини особливостей молодіжної роботи і необхідності якісної практики її впровадження, для того, щоб «Досконало знати» про її основи.

Відтак, онлайн тренінг є ефективним інструментом ознайомлення з основами молодіжної роботи, нормативно-правовою базою у сфері молодіжної політики, основними особливостями роботи молодіжного працівника чи працівниці та інструментарію їх роботи та, відповідно, є корисним для фахівців, що працюють з молоддю у різних сферах та мають відповідний запит на ознайомлення з основами молодіжної роботи. Цей тренінг дозволяє розширити розуміння шляхів роботи з молоддю і побачити нові можливості для потенційної співпраці для розвитку молодіжної роботи у громадах учасників та учасниць.

З рекомендацій на практиці проведення цих онлайн тренінгів зазначу, що для проведення онлайн тренінгу необхідно мати котренера, що зміг би модерувати онлайн конференцію та, за потреби, замінити тренера, якщо є перебої зі зв'язком. Онлайн тренінг потребує інтеграції активних методів взаємодії та інтерактиву для закріплення знань і активного включення учасників та учасниць у процес. Також, враховуючи важливість дотримання регламенту, не зайвим буде інтеграція блоку «Питання та відповіді», щоб відповісти на питання, які могли накопичитись в учасників та учасниць тренінгу.

Список використаних джерел

1. Асоціація молодіжних працівників України. Офіційна сторінка у Facebook. Публікація від 13.09.2023. URL : <https://www.facebook.com/ngo.uywa/posts/625152953145710>
2. Про основні засади молодіжної політики : Закон України від 31.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>

Наталія ХАРЧЕНКО,

м. Київ,

старший науковий співробітник лабораторії морального,
громадянського та міжкультурного виховання,
докторант Інституту проблем виховання НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДИТЯЧИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ОБ'ЄДНАНЬ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

***Анотація.** У статті презентовано результати опитування щодо особливостей функціонування та діяльності дитячих громадських організацій та об'єднань у період воєнного стану, зокрема: можливість проведення систематичної роботи, труднощі та виклики, з якими стикнулися дитячі громадські організації в умовах війни, основні завдання для подальшого функціонування тощо.*

***Ключові слова:** дитячі громадські організації, воєнний стан, молодіжний рух.*

Громадські дитячі та молодіжні організації є важливим і самостійним соціальним інститутом в українському суспільстві, що підтверджується динамікою їх кількісного і чисельного зростання, формуванням нормативно-правової основи функціонування, налагодженням співпраці з органами державної влади по реалізації державної молодіжної політики, різноманітністю і постійним оновленням змісту, форм і методів роботи. Сучасні громадські дитячі та молодіжні організації є активним суб'єктом соціально-педагогічної діяльності, оскільки мають соціально спрямовані мету та завдання діяльності, сприяють соціальному захисту, соціальній адаптації та соціальному становленню своїх учасників, реалізують різноманітні соціально-педагогічні програми [1].

Дитячий і молодіжний рух України в умовах воєнного стану може і має відігравати значну роль у вихованні дітей та молоді. У таких громадських об'єднаннях діти отримують необхідні соціальні знання та уміння, реалізують свій ресурс у соціально значущих справах, розвивають здібності та особистісні якості, виявляють ініціативу й активність, беруть участь у прийнятті важливих рішень, вчаться демократичних принципів.

В умовах війни Україна не припиняє діяльність по створенню та функціонуванню соціальних інститутів в громадському секторі.

Про це свідчать і дані одного з найбільших опитувань у світі, за результатами якого формується Всесвітній індекс благодійності: якщо 10-11 років тому Україна займала 111 місце, то тепер посідає місце в ТОП-10. Це означає, що

українське суспільство усвідомлює важливість підтримки та розуміє значимість внеску кожного громадянина у досягненні спільних цілей.

Проте війна змінила ландшафт діяльності громадських організацій та визначила особливості їх теперішнього функціонування. За даними Міністерства молоді та спорту України внаслідок збройної агресії РФ близько 40% молоді в Україні були змушені залишити власні домівки. Понад 2 мільйони молодих людей стали внутрішньо переміщеними особами та ще близько 2 мільйони виїхали за межі країни». До війни в Україні функціонувало понад 300 молодіжних центрів та просторів. Станом на серпень 2022 року працює 121 молодіжний центр, а 95 – зруйновані, пошкоджені чи окуповані. Також 68% молодіжних працівників та працівниць вимушені були виїхати зі своїх регіонів, а лише 37,6 % мають можливість здійснювати молодіжну роботу [2].

На сьогодні, за даними Державної служби статистики в Україні зареєстровано більш ніж 1300 дитячих громадських організацій. Втім, в умовах воєнного стану їхня діяльність ускладнюється (а часто просто унеможливується) рядом факторів, зокрема: неможливість проводити роботу через воєнні дії та евакуацію дітей; відсутність фінансових ресурсів для діяльності організації; зміна місця проживання дорослих лідерів та виховників тощо.

Співробітниками лабораторії морального, громадянського та міжкультурного виховання було проведено опитування щодо особливостей функціонування та діяльності дитячих громадських організацій та об'єднань в умовах війни.

За результатами опитування, повністю функціонують та продовжують діяльність в звичному форматі 15% організацій. Переважно це стосується організацій, які знаходяться у центральних та західних областях України, де не ведуться воєнні дії. Відновили роботу, яка носить спорадичний характер 24,5% організацій. 60,5% організацій тимчасово припинили діяльність. В першу чергу це пов'язано з неможливістю проводити роботу через воєнні дії та евакуацію дітей – членів дитячих об'єднань.

Серед дорослих лідерів більше третини виїхали за кордон (35,5%). Змінили місце проживання всередині країни 41%. Залишилися вдома 23,5% виховників.

Опитування щодо необхідності змін у роботі дитячого об'єднання виявило певні запити від практиків. На їхню думку найважливішими та найактуальнішими завданнями для подальшого функціонування дитячих громадських об'єднань є: залучення до роботи дитячих організацій дитячих психологів; переформатування планів роботи організації відповідно до воєнних

умов; переформатування традиційних конкурсів на фестивальну активність; акцентування уваги на проєктній діяльності та проєктному навчанню.

Серед труднощів, з якими стикнулися дитячі громадські організації в умовах війни виявилися наступні:

- припинення роботи дорослих (координаторів) у організації через зміну місця проживання, зміну місця роботи, відсутність вільного часу для громадської діяльності, необхідність пошуку додаткових фінансових джерел для сім'ї (82,5%);
- відсутність фінансових ресурсів для діяльності організації та відсутність можливостей їх знайти (72,5%);
- припинення дитячої активності через необхідність приділити більшу увагу власній сім'ї, навчанню (72,5%);
- зміщення фокусу уваги членів організації у позаробочий час на волонтерську діяльність для допомоги постраждалим від війни цивільним особам та військовим (волонтерство із гуманітарною допомогою, пошуком ресурсів для військових тощо) (62,5%).

Основними завданнями, на яких важливо зосередити роботу організації (зараз або коли вона відновить діяльність) респонденти визначили проведення об'єднавчих семінарів, тренінгів, навчань (97,5%); створення реплікативних тренінгових матеріалів та проєктів для членів організацій (85%); підтримка членів організації через онлайн-зустрічі (72,5%).

Таким чином, через унеможливлення ведення традиційної діяльності, змінилися формати роботи організацій громадянського суспільства. На перший план вийшли потреби військових, армії, гуманітарні та інформаційні виклики, які потребують переосмислення та переакцентування діяльності.

Відповідно до потреб, які вимагають залучення кожного громадянина держави, дитячі громадські організації переорієнтовують свою діяльність, створюють та реалізують власні ініціативи та активно долучаються на допомогу армії та постраждалим внаслідок збройної агресії. Прикладом такої роботи можуть слугувати волонтерські ініціативи різних громадських організацій: допомога військовим (збір медикаментів, амуніції, техніки тощо), гуманітарна підтримка громад, робота з дітьми та молоддю, створення дозвіллевих, освітніх та розвивальних програм, порятунок тварин, інформаційна підтримка тощо.

Виклики сьогодення стали двигуном благочинної діяльності для багатьох дитячих громадських організацій та об'єднань, потребою в активних діях, які характеризуються новизною, випередженням, нетрадиційними способами вирішення соціальних проблем.

Список використаних джерел

1. Лісовець О. В. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з громадськими дитячими та молодіжними організаціями : дис... канд. наук : 13.00.05. Київ, 2008.
2. Напрями розвитку молодіжної політики під час війни та роль молоді у цих процесах. Дата звернення : 12.08.2022. URL: <https://mms.gov.ua/news/rozvitku-molodizhnoyi-politiki-pid-chas-vijni-ta-rol-molodi-u-cih-procesah>.

**Людмила МИЩАК,
м. Київ,**

здобувачка третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ ЗМІСТОВНО- ТЕХНОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНТЕГРАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СОЦІОКУЛЬТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

***Анотація.** Здійснено характеристику основних складових змістовно-технологічного забезпечення інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище. Визначено основні технології інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста.*

***Ключові слова:** студентська молодь, інтеграція, соціокультурне середовище.*

Інтеграція студентської молоді в соціокультурне середовище є складним і багатогранним процесом, який передбачає поєднання різних методів, технологій і змістових складових. Характеристика складових змістовно-технологічного забезпечення цього процесу дозволяє зрозуміти, як створити сприятливі умови для успішної інтеграції студентів у культурне та соціальне життя університету та ширшої спільноти міста чи регіону в якому знаходиться навчальний заклад. Розглянемо основні складові цього процесу:

1. Освітній контент. Освітній контент – це основа змістовної складової інтеграції студентської молоді. Він включає навчальні програми, курси, лекції та інші освітні матеріали, що сприяють ознайомленню студентів з соціокультурним середовищем. Це також стосується освітніх ініціатив, які акцентують увагу на культурному різноманітті, соціальній відповідальності та міжкультурному спілкуванні.

2. Поза аудиторна робота. Вона відіграє важливу роль в інтеграції студентів у соціокультурне середовище. Вона може містити культурні форми роботи, спортивні змагання, студентські клуби та організації, волонтерські програми,

соціальні ініціативи та інші активності, які сприяють соціалізації та залученню студентів до спільноти.

3. Цифрові платформи та соціальні мережі. Цифрові платформи та соціальні мережі є важливими технологічними інструментами для інтеграції студентської молоді. Вони дозволяють створювати онлайн-спільноти, організовувати заходи, обмінюватися інформацією та комунікувати з іншими студентами та співробітниками університету. Цифрові технології також сприяють більшій доступності інформації про культурні та соціальні події.

4. Соціальна підтримка та консультування. Соціальна підтримка та консультування допомагають студентам адаптуватися до нового середовища та справлятися з можливими труднощами. Це включає діяльність соціальних працівників, психологів, консультантів, кураторів, керівників факультету та інших фахівців, які надають підтримку студентам у питаннях соціальної адаптації, емоційного здоров'я та міжособистісних відносин.

5. Міжкультурне спілкування. Міжкультурне спілкування є важливим елементом інтеграції студентської молоді. Це передбачає створення можливостей для студентів з різних культур спілкуватися, обмінюватися досвідом та вивчати культурні особливості один одного. Такі можливості можуть бути забезпечені через культурні обміни, міжнародні програми, міжкультурні семінари та заходи.

6. Партнерство та співпраця з місцевою громадою. Інтеграція студентської молоді в соціокультурне середовище передбачає співпрацю з місцевими організаціями, підприємствами, культурними установами та громадськими групами. Це дозволяє студентам відчувати зв'язок з ширшою спільнотою та розвивати соціальні мережі поза межами університету.

7. Менторство та наставництво. Програми менторства та наставництва сприяють інтеграції студентів, надаючи їм досвідчених наставників, які можуть допомогти їм адаптуватися та розвиватися в новому середовищі. Це також сприяє розвитку лідерських якостей та професійних навичок [1, с.90].

Таким чином, змістовно-технологічне забезпечення інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище є комплексним процесом, що включає освітній контент, позааудиторну роботу, цифрові платформи, соціальну підтримку, міжкультурне спілкування, партнерство з місцевою громадою та програми менторства. Ці складові допомагають створити сприятливі умови для успішної соціалізації та розвитку студентів.

Інтеграція студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста потребує спеціальних підходів і технологій, які допомагають студентам

адаптуватися, соціалізуватися і стати активними учасниками міського життя. Такими технологіями технології, які можуть сприяти цьому процесу можуть бути:

- соціальні мережі та цифрові платформи є ефективними технологіями для інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище. Вони дозволяють створювати онлайн-спільноти, організовувати заходи та підтримувати зв'язок між студентами та місцевими організаціями. Наприклад, університетські групи у соціальних мережах можуть допомогти студентам знаходити інформацію про культурні та соціальні події міста;

- організація культурних заходів та подій є ефективною технологією для інтеграції студентів у соціокультурне середовище великого міста. Це можуть бути фестивалі, концерти, виставки, театральні вистави, лекції та інші події, які дозволяють студентам брати участь у культурному житті міста;

- спортивні та волонтерські програми допомагають студентам інтегруватися у міське середовище. Спортивні змагання, клуби та фітнес-центри пропонують студентам можливості для фізичної активності та соціалізації. Волонтерські програми дозволяють студентам брати участь у благодійних та соціальних ініціативах, що зміцнює зв'язок з місцевою громадою;

- міжкультурні програми сприяють інтеграції студентів з різним культурним походженням у соціокультурне середовище великого міста. Вони можуть включати культурні обміни, навчальні поїздки, семінари з міжкультурної комунікації та інші заходи, що сприяють розумінню та взаємодії між різними культурами;

- технології партнерства з місцевими організаціями, бізнесами та культурними установами дозволяють студентам отримувати досвід та знання про життя у великому місті. Наприклад, співпраця університетів з місцевими музеями, театрами або компаніями, соціальними установами створює можливості для стажувань, практик і роботи над спільними проектами;

- програми менторства та наставництва допомагають студентам інтегруватися у соціокультурне середовище великого міста через особисті зв'язки з наставниками, які можуть надати їм поради та підтримку. Це може бути особливо корисним для студентів, які приїхали з інших міст або країн;

- освітні програми, які знайомлять студентів із соціокультурними особливостями великого міста, можуть допомогти їм краще адаптуватися. Це можуть бути лекції, екскурсії по місту, зустрічі з місцевими лідерами або експертами, що допомагають студентам краще зрозуміти міське середовище;

- забезпечення технологій зворотного зв'язку допомагає зрозуміти потреби студентів і вдосконалювати програми інтеграції. Це може бути опитування,

онлайн-формати для зворотного зв'язку, а також регулярні зустрічі зі студентами для обговорення їхнього досвіду у великому місті [2, с.117].

Таким чином, технології інтеграції студентської молоді у соціокультурне середовище великого міста включають різноманітні підходи, від соціальних мереж до культурних заходів, спортивних та волонтерських програм, міжкультурних ініціатив та партнерства з місцевими організаціями. Використовуючи ці технології, університети та міські спільноти можуть забезпечити успішну інтеграцію студентів і сприяти їхній соціалізації та розвитку.

Список використаних джерел

1. Кучерук О. Я. Адаптація студентів-першокурсників до навчання у ВНЗ в системі неперервної підготовки фахівців з прикладної математики. *Наука і освіта*. 2010. № 8. С. 88–91.
2. Міхеєва О., Мищак Л. Нові умови соціокультурного середовища молоді. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. Випуск 1 (52), 2023. С. 115–119.
3. Потапчук Т. В., Клепар М.В., Кравець Н.С. Соціально-виховне середовище як умова формування соціокультурних та духовних цінностей студентів вищих навчальних закладів. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Випуск 3, 96 том. 2020. С. 183–194.

Антон СИНИЦЯ,
м. Київ,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Анотація. Охарактеризовано аспекти соціальної комунікації соціальних працівників. Здійснено характеристику даного процесу. Проаналізовано процес соціальної комунікації соціальних працівників з мас-медіа.

Ключові слова: соціальний працівник, комунікація, мас-медіа.

Соціальна комунікація – це процес обміну інформацією, ідеями та емоціями між соціальними працівниками та отримувачами послуг, а також між самими працівниками та іншими зацікавленими сторонами. Формування ефективної соціальної комунікації є ключовим для успішного виконання завдань соціальних працівників [2]. Ось основні аспекти та характеристики цього процесу:

1. Розуміння контексту комунікації. Соціальні працівники повинні розуміти контекст, в якому відбувається комунікація. Це включає культурні, соціальні, економічні та інші фактори, що впливають на взаємодію з отримувачами послуг та

іншими учасниками процесу. Розуміння контексту дозволяє соціальним працівникам будувати комунікацію, яка є відповідною і ефективною.

2. Наявність якостей емпатії та емоційної інтелігентності. Для успішної соціальної комунікації соціальні працівники повинні володіти емпатією та емоційною інтелігентністю. Це дозволяє їм краще розуміти емоції та потреби отримувачів послуг, а також реагувати на них належним чином.

3. Активне слухання. Активне слухання є важливою частиною соціальної комунікації. Соціальні працівники повинні вміти слухати отримувачів послуг, виявляти увагу, задавати питання та реагувати на їхні потреби. Це допомагає створити довіру та ефективну взаємодію.

4. Використання чіткої та зрозумілої мови. Соціальні працівники повинні вміти висловлювати свої думки чітко та зрозуміло. Використання простої мови та уникнення складних термінів допомагає забезпечити, те що отримувачі послуг розуміють інформацію та інструкції.

5. Вміння будувати та налагоджувати міжособистісні стосунки. Соціальні працівники повинні володіти хорошими міжособистісними навичками, щоб будувати стосунки з отримувачами послуг та колегами. Вони повинні бути дружніми, ввічливими, відкритими та доброзичливими.

6. Використання різних каналів комунікації. Соціальні працівники можуть використовувати різні канали комунікації, включаючи особисті зустрічі, телефон, електронну пошту, соціальні мережі та інші цифрові платформи. Вибір відповідного каналу залежить від ситуації та потреб отримувачів послуг.

7. Наявність культурної чутливості. Соціальні працівники повинні бути культурно чутливими, враховувати різноманітність та уникати стереотипів. Це допомагає забезпечити, що комунікація є інклюзивною та поважає різні культурні цінності.

8. Забезпечення зворотного зв'язку. Формування ефективної соціальної комунікації включає здатність отримувати та реагувати на зворотний зв'язок. Соціальні працівники повинні вміти отримувати критику та використовувати її для вдосконалення своєї роботи.

9. Дотримання етичних принципів. Соціальні працівники повинні дотримуватися етичних принципів у своїй комунікації, зокрема конфіденційності та поваги до особистих кордонів отримувачів послуг.

10. Безперервний розвиток соціальних працівників. Процес формування соціальної комунікації потребує постійного вдосконалення. Соціальні працівники

повинні навчатися, розвивати свої комунікативні навички та бути відкритими до нових методів та підходів [3].

Таким чином, формування соціальної комунікації соціальних працівників є багатогранним процесом, що вимагає емпатії, активного слухання, чіткої мови та розуміння контексту. Ефективна комунікація сприяє побудові довіри, кращому розумінню потреб отримувачів послуг та більш ефективному наданню соціальних послуг.

Соціальна комунікація соціальних працівників з мас-медіа має велике значення для поширення інформації про соціальні програми та послуги, підвищення обізнаності громадськості та формування позитивного іміджу соціальної роботи. Ось ключові аспекти та рекомендації щодо ефективної комунікації соціальних працівників з мас-медіа:

- розуміння ролі мас-медіа. Соціальні працівники повинні розуміти, яку роль відіграють мас-медіа в суспільстві. ЗМІ можуть бути потужним інструментом для поширення інформації, тому соціальні працівники повинні вміти використовувати їх для досягнення своїх цілей;

- налагодження відносин з журналістами. Соціальні працівники повинні встановлювати контакти з журналістами та іншими представниками мас-медіа, щоб забезпечити ефективну комунікацію. Це допомагає отримати доступ до медіа-каналів і підвищити видимість соціальних програм;

- підготовка та поширення прес-релізів. Прес-релізи – це один із основних інструментів комунікації з мас-медіа. Соціальні працівники повинні вміти писати чіткі та інформативні прес-релізи, які привертають увагу журналістів та містять ключову інформацію про події, програми чи ініціативи;

- підготовка до інтерв'ю та виступів. Соціальні працівники повинні вміти ефективно проводити інтерв'ю та виступати на радіо чи телебаченні. Це вимагає підготовки, включаючи визначення основних тез, відпрацювання відповідей на поширені запитання та тренування комунікативних навичок;

- комунікація з мас-медіа повинна сприяти створенню позитивного іміджу соціальної роботи. Соціальні працівники повинні дотримуватися етичних стандартів, уникати конфліктів інтересів та забезпечувати конфіденційність отримувачів послуг;

- соціальні працівники можуть використовувати соціальні мережі та цифрові платформи для поширення інформації та взаємодії з мас-медіа. Це включає створення та підтримку профілів у соціальних мережах, публікацію новин та подій, а також взаємодію з журналістами в он-лайн режимі;

- якщо Центри соціальних служб мають комунікаційні відділи або PR-фахівців, соціальні працівники повинні співпрацювати з ними для забезпечення узгодженості повідомлень і координації комунікаційних зусиль;

- налагодження зворотного зв'язку та моніторингу. Соціальні працівники повинні стежити за тим, як їхні повідомлення сприймаються мас-медіа та громадськістю, та реагувати на зворотний зв'язок. Це допомагає коригувати комунікаційну стратегію та забезпечувати позитивний вплив на громадську думку;

- наявність стратегії комунікації. Соціальні працівники повинні мати чітку стратегію комунікації з мас-медіа, яка враховує цілі, ключові повідомлення та цільову аудиторію. Така стратегія допомагає забезпечити ефективність комунікаційних зусиль [1, с. 107].

Таким чином, соціальна комунікація соціальних працівників з мас-медіа вимагає від них навичок у встановленні контактів, підготовці матеріалів, проведенні інтерв'ю та використанні соціальних мереж. Ефективна взаємодія з мас-медіа допомагає підвищити обізнаність громадськості про соціальну роботу, просувати соціальні програми та створювати позитивний імідж.

Список використаних джерел

1. Трофимюк Ю., Міхеєва О. Соціально-педагогічні умови формування культури міжетнічного спілкування студентів. *Актуальні проблеми соціальної роботи та інклюзивної освіти в сучасних умовах* : матеріали I всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дрогобич, 4-5 трав. 2023 р.). Дрогобич : ДДПУ імені І. Франка, 2023. С. 107–108.

2. Холод О. М. Семантика терміна «соціальні комунікації»: концептуальні підходи. *Соціальні комунікації: теорія і практика*. 2015. Т. 1. С. 5–14. URL: <http://lib.pnu.edu.ua:8080/handle/123456789/4290>

3. Холод О. М. Соціальні комунікації: тенденції розвитку : навч. посібник. 2-ге вид. Київ : Вид-во «Білий Тигр», 2018. 370 с. URL: <http://hdl.handle.net/123456789/4189>

Олена ЛИТОВЧЕНКО,

м. Київ,

завідувач лабораторії позашкільної освіти

Інституту проблем виховання НАПН України,

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник.

СОЦІАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Матеріали статті презентують актуальність позашкільної освіти України в умовах воєнного стану, зокрема творчих об'єднань соціально-реабілітаційного напрямку.

Актуалізовано такі завдання та напрями, як робота з дітьми, які постраждали від війни, психосоціальна підтримка, волонтерство, інклюзія та інші.

Ключові слова: позашкільна освіта України; заклади позашкільної освіти; соціально-реабілітаційний напрям позашкільної освіти; російсько-українська війна.

У період воєнного стану заклади освіти вирішують не лише освітні завдання, але також надають необхідну підтримку учасникам освітнього процесу.

За даними UNICEF (Humanitarian Situation Report No. 24) від початку ескалації війни 24 лютого 2022 року в Україні було вбито або поранено 1148 дітей, близько 5,9 мільйона людей стали внутрішньо переміщеними особами. Навчання близько 5,7 мільйона дітей було перервано, а 1,5 мільйона дітей стикнулися з проблемами психічного здоров'я. Наразі значна частина українських дітей та підлітків мають травматичний досвід, відчують тривожність, потребують соціально-психологічної / психосоціальної підтримки, соціальної реабілітації.

У такому контексті значним є потенціал *позашкільної освіти України*, яка окрім формування актуальних компетентностей, виступає інститутом соціально-педагогічної, психосоціальної підтримки, надолуження освітніх втрат, створення умов для здобуття освіти на деокупованих територіях. Важливим завданням закладів позашкільної освіти в умовах російсько-української війни постає забезпечення реалізації прав дітей на якісну позашкільну освіту не залежно від місця їхнього проживання, тимчасового перебування у воєнний час, соціального стану, освітніх труднощів тощо.

Реалізації такого потенціалу сприяє специфіка позашкільної освіти, як то мобільність, варіативність, соціально-педагогічна спрямованість, добровільність, доступність та можливості здійснення у різноманітних формах (гурток, студія, клуб або інше творче об'єднання); орієнтація на інклюзивність та безбар'єрність. Водночас, ця освітня ланка регламентується Законом України «Про позашкільну освіту»; зміст позашкільної освіти відповідає чітко визначеним МОН України вимогам; у системі позашкільної освіти можуть здобуватися часткові кваліфікації нульового - третього рівнів Національної рамки кваліфікацій [1].

Значущим в умовах воєнного стану є зміст *соціально-реабілітаційного* напрямку позашкільної освіти, який забезпечує соціальне становлення та розвиток інтересів, здібностей, нахилів, потреб у самореалізації дітей та підлітків, підготовку їх до активної професійної та громадської діяльності, організацію змістовного дозвілля та відпочинку.

У такому контексті, окрім важливих соціально-педагогічних завдань із освіти, просвіти і соціальної профілактики, - необхідно відзначити такі важливі в умовах

воєнного часу завдання та напрямки роботи закладів позашкільної освіти та, зокрема, творчих об'єднань соціально-реабілітаційного напрямку:

- реалізація актуального змісту, формування компетентностей самозахисту, культури безпеки життєдіяльності, інших компетентностей, важливих в умовах воєнного часу;
- створення сприятливих умов для соціалізації дітей та підлітків, підтримки тих, хто цього потребує;
- робота з дітьми та підлітками, які постраждали від війни, із сімей внутрішньо переміщених осіб; ветеранами, військовослужбовцями тощо;
- розвиток безбар'єрного та інклюзивного середовища;
- реалізація соціальних, волонтерських проєктів, підтримка Сил оборони України;
- соціально-педагогічна, психосоціальна підтримка всіх учасників освітнього процесу;
- соціальна реабілітація постраждалих від війни дітей, підлітків та молоді та інші.

Водночас, на зниження можливостей позашкільної освіти вирішувати важливі освітні і соціально-педагогічні завдання в умовах воєнного стану впливає перелік суттєвих чинників. Зокрема, *скорочення мережі закладів позашкільної освіти, зокрема неправомірне; проблеми кадрового забезпечення; зменшення учнівського контингенту* та інші. Заклади позашкільної освіти зруйновано або пошкоджено внаслідок воєнних дій. Станом на березень 2023 року зруйновано 23 заклади позашкільної освіти. За даними інформаційно-аналітичного збірника МОН «Освіта і наука України в умовах воєнного стану», станом на 20 липня 2023 року пошкоджено 138 закладів позашкільної освіти. За даними моніторингового дослідження Державної служби якості освіти (ДСЯО), у 2021-2023 роках скорочення закладів позашкільної освіти пов'язане також із реорганізацією, ліквідацією закладів освіти у територіальних громадах у процесі децентралізації, що є неправомірним, порушує права українських дітей на здобуття позашкільної освіти [2].

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 06.10.2024 № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. С. 380. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Позашкільна освіта – проблеми, пропозиції та нові формати роботи. Освітній омбудсмен України. <https://eo.gov.ua/pozashkilna-osvita-problemy-propozytzii-ta-novi-formaty-roboty/2023/09/19/>

Аліна КОВАЛЬЧУК,

м. Київ,

Здобувач бакалаврського рівня вищої освіти
в галузі соціальної роботи
Національного авіаційного університету

ІРИНА САВЕЛЬЧУК,

м. Київ,

Професор кафедри соціальних комунікацій
Національного авіаційного університету,
доктор педагогічних наук, професор

ВПЛИВ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ГРОМАДІ

***Анотація.** У статті розглядається полівалентна природа діяльності соціального працівника в громаді на рівні «клієнт-група-організація». Звертається увага на особливостях соціальної роботи, яка передбачає індивідуальний підхід до кожного клієнта, врахування групових потреб та співпрацю з громадськими організаціями. Особливий акцент робиться на відповідальності соціального працівника за якість наданих соціальних послуг в громаді.*

***Ключові слова:** соціальний працівник, індивідуальний підхід, громада, тенденції, якісні соціальні послуги.*

Важливі зміни в сфері надання соціальних послуг, що спрямовані на вдосконалення підходів та методів професійної діяльності соціальних працівників в територіальних громадах відбуваються з урахуванням сучасних тенденцій розвитку міжнародної соціальної роботи.

Досвід організації соціальної роботи в громаді свідчить, по-перше, про її спрямовання на задоволення потреб і вирішення як індивідуальних проблем окремих людей, груп, так і самої громади, оскільки відбувається залучення до роботи соціальних працівників та активізація ресурсів громади; по-друге, про здійснення оцінки потреб у соціальних послугах, планування, замовлення, моніторинг та оцінку їх якості (Návrh štandardov terénnej, 2004, р. 10-11). Особливо цінним є досвід, набутий низкою Європейських країн (Велика Британія, Німеччина, Франція, Польща, Чехія та ін.), Канадою, Індією, США у кінці 90-тих років ХХ ст. на початку ХХІ ст., що характеризується як період глобалізації та «макдональдизації» соціальної роботи як сфери професійної діяльності у всьому

світі (Dustin, 2016; James, 2004, p. 37-54). Це відображає напрями соціальної роботи, спрямовані на покращення якості та результативності надання соціальних послуг й забезпечення більш ефективної підтримки та допомоги вразливим категоріям населення. Згідно ідеї макдональдизації надання соціальних послуг в територіальних громадах має відбуватися: 1) за місцем проживання клієнта у найкоротші терміни; зводиться до персоналізації та індивідуалізації послуг відповідно до потреб і проблем споживачів цих послуг; ефективно управління для забезпечення якості й ефективності послуги. При цьому досягнення запланованого результату (мети) має відбуватися шляхом мінімальних затрат часу й людських ресурсів (Dustin, 2016).

Стрімкий розвиток соціальної роботи щодо постійного адаптування до сучасних викликів і потреб клієнтів спричинено певними тенденціями:

- зосередження на інтеграції та координації соціальних послуг для забезпечення комплексного підходу до розв'язання проблем клієнтів;
- сприяння активній участі клієнтів у процесі вирішення соціальних проблем та прийняття рішень;
- вдосконаленні способів підтримки та розвитку соціальної згуртованості в громаді, зміцненню взаємозв'язків між її членами та підвищенню рівня взаємодії та підтримки в громаді;
- використання новаторських методів та програм для вирішення соціальних проблем та цифрових технологій для полегшення доступу до соціальних послуг та покращення комунікації з клієнтами;
- зосередження на постійному професійному розвитку та підвищенні кваліфікації соціальних працівників.

Зрозуміло, що у період реформування вітчизняної системи соціального захисту населення особливо актуальним стає передача значної частки повноважень з «центру на місця» (Слозанська, 2016, 92-102).

Зрозуміло, що цінність тенденції соціальної роботи в громаді полягатиме у спрямуванні на зміцнення соціальної згуртованості та підвищення якості життя населення (Бибик, Савельчук, 2023), оскільки дозволяє передбачати здійснення дій, спрямованих на зміцнення взаємодії та співпраці між членами громади, покращення відносин та взаєморозуміння між ними, а також на створення умов для розвитку внутрішніх ресурсів громади. Важливими аспектами цієї тенденції є сприяння активній участі громадян у громадському житті, розвиток громадських ініціатив та проектів, а також створення механізмів для вирішення спільних проблем та потреб громади відповідно до соціальних очікувань (Савельчук, 2022).

Діяльність соціального працівника в громаді, територіальній громаді є полівалентною за своєю природою: соціальний працівник працює з кожним окремим випадком на рівні «клієнт-група-організація» та несе особисту відповідальність за якість наданих соціальних послуг. Попередження появи соціальних проблем, профілактика складних життєвих обставин, безпосереднє надання соціальних послуг потенційним клієнтам є першочерговими завданнями соціального працівника в громаді.

Список використаних джерел

1. Бибик, Д., Савельчук, І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах сімейного стану. *Соціальна робота та освіта*. Вип. 10, № 1, травень 2023 р. С. 7–16. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1>
2. Савельчук, І. Соціальні очікування молоді: від теоретичного осмислення до практичного застосування у воєнний та післявоєнний період. *Social Work and Education*. 9(1), 2022. С. 113–121. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.1.9>
3. Слезанська, Г., Поліщук, В. Соціальна робота в громаді за кордоном: історія та сучасні тенденції розвитку. *Social Work and Education*. Vol. 6, No. 4. Ternopil-Aberdeen, 2019. pp. 390–407. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.19.4.5>
4. Слезанська Г., Горішна Н., Бибик Д., Криницька І. Соціальна підтримка ветеранів/ветеранок російсько-української війни та їх сімей у воєнний та повоєнний час. *Social Work and Education*, 10(1), 2023. С. 47–62. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.5>
5. Dustin, D. *The McDonaldization of Social Work* (1st ed.). Routledge. 2007. <https://doi.org/10.4324/9781315555676>
6. James, A. *The McDonaldization of Social Work—or “Come Back Florence Hollis, All Is (or Should Be) Forgiven”*. Reflecting on social work—Discipline and profession. 2004. С. 37–54.
7. Návrh štandardov terénnej sociálnej práce v obci so zreteľom na prácu s vylúčenými komunitami. Fond sociálneho rozvoja. 2004. 44. С. 10–11.

Тетяна СКИРДА,
старший викладач кафедри іноземних мов
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету,
кандидат педагогічних наук, доцент

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПОЛЬЩІ

***Анотація.** У статті окреслено деякі аспекти патріотичного виховання дітей та учнівської молоді на прикладі Республіки Польщі. Висвітлено роль закладів освіти у формуванні національної свідомості та патріотичного виховання зростаючого покоління; описано мету, принципи та основні завдання у вихованні громадянина-патріота.*

***Ключові слова:** патріотичне виховання у Польщі, заклади освіти, діти, учнівська молодь.*

Боротьба України за збереження цілісності та незалежності стала викликом для напрацювання унікальних практик національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Попри те, що трагічний досвід, який проживає наша держава в умовах повномасштабного вторгнення, гартує виняткові риси та особливості української нації, дослідження виховних практик європейських країн сприятиме критичному аналізу та впровадженню кращого досвіду у контексті патріотичного виховання зростаючого покоління.

Ключові ролі у патріотичному вихованні польської молоді, як зазначають дослідники (Falkowski Z., Kanarski L., Koter M., Loranty K., Mazurek M., Skrabacz A., Urych I.) покладено сім'ю та заклади освіти. Школа має величезний вплив на формування патріотичних настроїв дітей та молоді [1; 2]. Патріотичне виховання у закладах освіти має на меті:

- формування громадянської свідомості учнів, патріотичних настроїв;
- розвиток поваги до просоціальних установок і загального блага;
- розвиток активної участі в житті сім'ї, школи, місцевої громади і держави;
- формування дбайливого ставлення до рідної мови;
- набуття знань про історію свого краю, його культуру та мистецтво;
- виховання шанобливого ставлення до національних цінностей, символів і традицій;
- формування національної ідентичності та участь у збереженні традицій;
- залучення дітей та молоді до активної участі в суспільному житті;
- формування відповідної поведінки під час шкільних і державних урочистостей;
- ознайомлення учнів із символікою, визначними для країни датами,

роботою установ, важливих для функціонування держави та міста тощо.

Важливим аспектом патріотичного виховання є створення емоційного зв'язку дитини і держави, усвідомлення цінності національної культури та традицій.

Досліджуючи нормативні засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді у Польщі, О. Федоренко зазначає, що «згідно з Законом Республіки Польща «Про систему освіти», патріотичне навчання та виховання сприяє розвитку в молоді почуття відповідальності, любові до Батьківщини й поваги до культурної спадщини Польщі, за одночасної відкритості та шанобливого ставлення до культурних цінностей Європи та світу. Важливим аспектом у формуванні патріотизму є школа, яка має створити сприятливі умови для розвитку та реалізації громадянських обов'язків на принципах солідарності, демократії, терпимості, справедливості і свободи» [4].

Роль освітніх закладів підкреслюють і дослідники С. Бабушко, Л. Соловей, які наголошують, що «для національно-патріотичного виховання польської нації характерна цілісність, багаторівневність і безперервність. Цей процес починається в сім'ї і триває протягом усього життя польського громадянина. Патріотичне виховання у Польщі розпочинається ще у дошкільному віці в родині і триває у дитячому садку, де, передусім, навчають поважати державні символи, а саме гімн, герб, прапор Республіки Польща. Таким чином, формується основа національної ідентичності. Для дітей шкільного віку розроблено програму «Патріотизм завтрашнього дня», метою якої стали популяризація і поширення знань про історичне минуле країни, її культурну і духовну спадщини, а також про сучасні досягнення і перемоги польського народу. Патріотичне виховання відбувається у процесі навчання на заняттях з суспільствознавства, історії, краєзнавства, польської мови» [3].

Таким чином, освіта в Республіці Польщі виступає платформою для формування національної свідомості та патріотичного виховання зростаючого покоління. Від рівня освіти залежить ставлення, цінності, знання, необхідні для становлення громадянина-патріота у політичному, соціальному, культурному контекстах.

Список використаних джерел

1. Kanarski L., Koter M., Loranty K., Mazurek M., Skrabacz A., Urych I., *Koncepcja programowo-organizacyjna włączenia klas wojskowych szkół ponadgimnazjalnych do procesu szkolenia rezerw Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej*, w: *Klasy mundurowe. Odteorii do dobrych praktyk*, A. Skrabacz, I. Urych, L. Kanarski (red.), Warszawa 2016.

2. Tytko M.M., *Teoria patriotyzmu i terminologia patriologiczna (pedagogika kultury narodowej)*. *Pedagogia Ojcostwa*. r. : 2013, nr 1 (6), s. 213-223, przyp.

3. Бабушко С. Р., Соловей Л. С. Національно-патріотичне виховання у Польщі: досвід для України. *Наука, освіта, технології і суспільство: нові дослідження і перспективи* : зб. тез доповідей міжнар. наук.-практ. конф. Полтава, 20 вересня 2022 р. Полтава: ЦФЕНД, 2022. Ч. 1. С. 7–8

4. Федоренко О. М. Світовий досвід національно-патріотичного виховання учнівської молоді: нормативно-правові та практичні аспекти. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка. 2019. Вип. 2 (22). С. 270–279.

**Ярослав Штангрет,
м. Київ,**

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ МАРКЕТИНГОВИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

***Анотація.** В статті розглянуті основні аспекти надання соціальних маркетингових послуг в умовах територіальної громади. Відзначено, що надання маркетингових послуг в умовах територіальної громади потребує комплексного підходу, який включає аналіз ринку, розробку стратегії, використання локальних медіа та соціальних мереж, проведення заходів, партнерство з місцевими бізнесами та оцінку ефективності. Це сприяє розвитку територіальної громади та створенню привабливого середовища для мешканців.*

***Ключові слова:** територіальна громада, соціальні ідеї та ініціативи, маркетингові послуги.*

Надання соціальних маркетингових послуг в умовах територіальної громади є важливим для розвитку місцевого бізнесу, залучення інвестицій та підвищення привабливості громади. Розглянемо основні аспекти надання соціальних маркетингових послуг в умовах територіальної громади:

1. Аналіз соціального ринку та вивчення аудиторії. Першим кроком у наданні маркетингових послуг у територіальній громаді є аналіз ринку та вивчення цільової аудиторії. Це включає дослідження демографічних даних, економічних умов, конкурентного середовища та споживчих уподобань. Такий аналіз допомагає визначити ключові ринкові тенденції та потреби місцевих споживачів.

2. Розробка маркетингової стратегії. На основі проведеного аналізу розробляється маркетингова стратегія, яка враховує специфіку територіальної громади. Стратегія повинна визначати цілі, ключові повідомлення, цільову

аудиторію та канали комунікації. Важливо враховувати культурні особливості та інтереси місцевих жителів, щоб маркетингова стратегія була ефективною.

3. Використання локальних медіа та соціальних мереж. Місцеві медіа та соціальні мережі є ефективними каналами для просування соціальних послуг та продуктів в умовах територіальної громади. Це можуть бути місцеві газети, радіостанції, телевізійні канали, а також соціальні мережі, такі як Facebook, Instagram, TikTok та інші. Використання цих каналів дозволяє охопити широку аудиторію та швидко поширювати інформацію.

4. Проведення локальних заходів та подій. Організація та проведення локальних заходів та подій може бути ефективним способом залучення уваги до послуг і продуктів. Це можуть бути фестивалі, ярмарки, концерти, виставки та інші події, які привертають місцевих жителів та відвідувачів. Такі заходи допомагають створити позитивний імідж та підвищити обізнаність про види та особливості соціальних послуг.

5. Партнерство з місцевими бізнесами та організаціями. Надання соціальних маркетингових послуг в умовах територіальної громади часто включає співпрацю з місцевими бізнесами та організаціями. Таке партнерство дозволяє обмінюватися ресурсами, спільно проводити маркетингові заходи та розширювати мережу контактів. Це також сприяє розвитку економіки та соціальної відповідальності територіальної громади.

6. Зворотний зв'язок та оцінка ефективності. Оцінка ефективності соціальних маркетингових послуг є важливим кроком для забезпечення їхнього успіху. Використання інструментів зворотного зв'язку, таких як опитування, відгуки отримувачів послуг та аналітичні дані, допомагає оцінити ефективність маркетингових заходів і визначити напрями для їх покращення.

7. Розвиток бренду територіальної громади. Надання соціальних маркетингових послуг у територіальній громаді включає розвиток бренду громади. Це передбачає створення унікального іміджу та репутації громади, що відрізняє її від інших місць. Розвиток бренду може допомогти залучити інвестиції, підвищити туристичну привабливість та сприяти зростанню місцевої економіки та соціального добробуту і відповідальності.

8. Освітні програми та тренінги. Організація освітніх програм та тренінгів для соціальних працівників допомагає підвищити їхні маркетингові навички. Це сприяє розвитку соціальної роботи в умовах територіальної громади та забезпечує більш ефективне використання маркетингових інструментів [1, с. 44].

Таким чином, надання маркетингових послуг в умовах територіальної громади потребує комплексного підходу, який включає аналіз ринку, розробку стратегії, використання локальних медіа та соціальних мереж, проведення заходів, партнерство з місцевими бізнесами та оцінку ефективності. Це сприяє розвитку територіальної громади та створенню привабливого середовища для мешканців.

Соціальні маркетингові послуги в умовах територіальної громади зосереджені на просуванні соціальних ідей, послуг і ініціатив, спрямованих на поліпшення життя громади та вирішення соціальних проблем. Вони можуть мати різні форми і методи, орієнтовані на підвищення обізнаності, залучення громадськості та стимулювання позитивних соціальних змін. Основні аспекти соціальних маркетингових послуг у контексті територіальної громади можуть бути наступні: освітні кампанії є ключовим компонентом соціальних маркетингових послуг. Вони спрямовані на підвищення обізнаності про соціальні проблеми, такі як здоров'я, безпека, екологія або інклюзивність. Соціальні установи можуть використовувати різні канали, включаючи соціальні мережі, місцеві ЗМІ та освітні заходи; соціальні маркетингові послуги можуть включати організацію соціальних ініціатив та акцій, спрямованих на залучення громадськості та вирішення конкретних проблем. Це можуть бути благодійні заходи, волонтерські програми, екологічні акції, а також заходи, спрямовані на підтримку вразливих груп населення; соціальні маркетингові послуги в умовах територіальної громади часто базуються на партнерстві з місцевими організаціями, підприємствами та некомерційними структурами. Таке співробітництво допомагає об'єднати зусилля та ресурси для проведення соціальних ініціатив, підвищення їхньої ефективності та розширення охоплення; соціальні мережі та цифрові платформи є важливими інструментами для соціальних маркетингових послуг. Вони дозволяють охопити широку аудиторію та взаємодіяти з громадськістю. Через соціальні мережі можна проводити інформаційні кампанії, організовувати заходи, залучати волонтерів та ділитися успіхами соціальних програм; соціальні маркетингові послуги повинні базуватися на вивченні потреб територіальної громади. Це включає проведення опитувань, збору зворотного зв'язку та аналізу демографічних даних. Такий підхід дозволяє розробити соціальні ініціативи, які відповідають реальним потребам громадськості; соціальні маркетингові послуги можуть спрямовуватися на роботу з молоддю та дітьми. Це можуть бути освітні програми, спортивні та культурні заходи, а також ініціативи, що сприяють розвитку молоді та їхньому залученню до соціальних проєктів; соціальні маркетингові послуги можуть сприяти підтримці місцевого бізнесу та економічному розвитку територіальної громади. Це включає

просування місцевих підприємств, підтримку стартапів, а також організацію заходів, спрямованих на розвиток економічної та соціальної активності у громаді; соціальні маркетингові послуги повинні дотримуватися етичних принципів і бути спрямованими на соціальну відповідальність. Це означає уникнення маніпуляцій, обману та використання людей заради досягнення маркетингових цілей. Суспільство повинно відчувати, що соціальні ініціативи дійсно спрямовані на покращення життя громади [2, с. 99].

Отже, соціальні маркетингові послуги в умовах територіальної громади зосереджені на просуванні соціальних ідей, ініціатив та програм, які сприяють покращенню соціального середовища та задоволенню потреб громади. Вони можуть включати освітні кампанії, соціальні ініціативи, партнерства з місцевими організаціями, використання цифрових платформ, а також програми для молоді та дітей. Ключовим аспектом є орієнтація на реальні потреби громади та етичні підходи до соціального маркетингу.

Список використаних джерел

1. Семигіна Т. Нове законодавство про соціальні послуги: що воно означає для територіальних громад?. *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості* : тези доповідей III щорічної всеукр. наук.-практ. конф. Київ : ВІ ЕН ЕЙ ПРЕС, 2019. С. 42–46.
2. Міхеєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.
3. Чебан О.І. Визначення потреб муніципального утворення в системі муніципального маркетингу. *Актуальні проблеми державного управління* : зб. наук. праць Одеського регіон. інст-ту держ. управ. Вип. 3(15). Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2003. С. 168–179.

2. ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ: АКТУАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

**Тетяна КУНИЦЯ,
м. Київ,**

завідувач лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
кандидат педагогічних наук

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

***Анотація.** У статті проаналізовано сучасну ситуацію з організації соціально-педагогічного супроводу в закладах освіти. Визначено основні наявні проблеми та шляхи їх розв'язання. Зокрема, наголошено на необхідності розроблення сучасного технологічного забезпечення професійної діяльності соціальних педагогів та соціальних працівників щодо соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю, які стали жертвами насилля, знаходяться в ситуаціях що потребують кризового втручання з метою створення сприятливого соціального середовища для навчання, виховання та розвитку.*

***Ключові слова:** соціально-педагогічний супровід, заклади освіти, технології соціально-педагогічного супроводу.*

До початку повномасштабного вторгнення соціально-педагогічна практика не стикалася з такими масштабними викликами щодо подолання дітьми та молоддю наслідків вимушеного переселення, негативного досвіду під час перебування в зоні бойових дій, на окупованих територіях тощо.

Від початку воєнних дій в Україні офіційно зареєстровано близько 5 млн вимушено переміщених осіб, за даними міграційної служби ще близько 7 млн українців виїхали за межі країни. Переважна більшість переселенців та біженців – це сім'ї з дітьми. За даними дослідження «Діти та війна», проведеного благодійною організацією СОС Дитячі Містечка 77% дітей-переселенців стали свідками обстрілів і бомбардувань, 73% перебували у сховищі, а майже 30% пережили окупацію. 4% дітей пройшли через російські фільтраційні табори, а близько 8% пережили голод та відсутність доступу до питної води. За даними Харківського інституту соціальних досліджень 33% ВПО зіткнулися з дискримінацією у нових громадах через свій статус [3].

Зросла кількість звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни. У 2022-2023 н/р до служби надійшло 4 769 969 звернень: від батьків 1 560

953, від педпрацівників 1 437 237, від учнів 1 426 599 від інших зацікавлених осіб – 345 180 [1].

Згідно з даними дослідження ГО “Про.Світ” і аналітичного центру “Cedos” “Стан функціонування психологічних служб ЗЗСО в умовах війни”, у 1 469 громадах України наразі діє 357 центрів професійного розвитку вчителів, до яких мають входити й навчально-методичні центри психологічної служби. Дослідники зазначили, що в громадах, де такі центри відсутні, їхню функцію виконує НМЦ (навчально-методичний центр) області. Однак такий підхід однаково має обмежену функціональність [2].

Зокрема, фахівці навчально-методичних центрів професійного розвитку вчителів мають виконувати низку обов’язків:

- надавати навчально-методичну, інформаційну, консультативну та експертну підтримку працівникам психологічної служби;
- організовувати діяльність методичних об’єднань, практичних психологів і соціальних педагогів;
- збирати й поширювати кращі психологічні практики;
- здійснювати супровід закладів освіти в громаді.

В організації соціально-педагогічного супроводу в закладах освіти в Україні існує низка проблем:

1. Недостатня кількість соціальних педагогів: багато закладів освіти стикаються з дефіцитом кваліфікованих соціальних педагогів, які б могли забезпечити необхідну підтримку та супровід для учнів у складних життєвих ситуаціях. Наразі розподіл працівників у містах і селах виглядає так:

- психологи є у 75% міських шкіл і у 40% сільських шкіл;
- соціальні педагоги є у 46% міських шкіл і у 22% сільських шкіл [2].

2. У більш віддалених та регіональних закладах освіти може бути обмежений доступ до соціальних педагогів або інших соціальних працівників, що ускладнює забезпечення всебічної підтримки для учнів, що свідчить про неоднаковий рівень доступності до соціально-педагогічного супроводу.

3. Існує необхідність у покращенні співпраці між закладами освіти, центрами соціальних служб, медичними установами та іншими організаціями для ефективного вирішення проблем учнів.

4. Відсутність стандартизованих підходів до соціально-педагогічного супроводу: Хоча існують деякі методичні рекомендації, відсутність чітких стандартів і протоколів може призвести до неоднорідності та неефективності у забезпеченні підтримки учням.

5. Фінансові обмеження. Бюджетні обмеження можуть ускладнювати надання необхідних ресурсів для впровадження ефективних програм соціально-педагогічного супроводу та підтримки учнів.

6. Недостатнє увага до психосоціального благополуччя учнів. Часто заклади освіти зосереджуються переважно на академічних результатах і забувають про важливість психосоціального розвитку учнів. Це може призвести до недооцінки або недофінансування програм та послуг, спрямованих на соціально-психологічну підтримку.

7. Низька свідомість та підготовка педагогів. Багато вчителів не мають достатньої підготовки або знань щодо роботи з учнями зі складними соціальними потребами. Це може призвести до непродуктивної взаємодії з учнями та неефективної підтримки.

8. Низька участь батьків у процесі соціально-педагогічного супроводу. Не всі батьки беруть активну участь у програмах та заходах соціально-педагогічного супроводу, що може обмежувати їхню ефективність та результативність.

Для вирішення цих проблем необхідно розвивати більш глибоке розуміння та свідомість щодо соціально-педагогічного супроводу, покращувати підготовку педагогічних кадрів, забезпечувати більшу включеність та співпрацю всіх зацікавлених сторін. Також важливо розробляти та впроваджувати політики та програми, спрямовані на вирішення цих проблем.

Тому особливого значення набуває необхідність розроблення сучасного технологічного забезпечення професійної діяльності соціальних педагогів та соціальних працівників щодо соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю, які стали жертвами насилля, знаходяться в ситуаціях, що потребують кризового втручання з метою створення сприятливого соціального середовища для навчання, виховання та розвитку, підвищення виховного потенціалу середовища, гармонізацію міжособистісних відносин, профілактику загроз благополуччю (в тому числі сімейному) і маргіналізації молоді тощо.

Розроблення технологій соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді у період повоєнного відновлення України в закладах освіти та передбачає комплексний підхід до забезпечення психологічної, соціальної та освітньої підтримки учнів. Це включає в себе розробку програм психологічної реабілітації та соціальної адаптації, організацію групової та індивідуальної роботи з дітьми, проведення тренінгів для педагогів з роботи в умовах кризи, а також створення підтримуючого середовища для навчання та самореалізації.

Також доцільно передбачити використання сучасних технологій у навчальному процесі та психологічній підтримці, зокрема, розвиток онлайн-ресурсів для дистанційного навчання та консультування, впровадження відкритих платформ для спілкування та обміну досвідом між учителями, викладачами, соціальними педагогами, соціальними працівниками та психологами, а також використання інтерактивних методик у роботі з дітьми. Окрему увагу варто приділити створенню регіональних ресурсів та платформ, з метою налагодження взаємодії між усіма можливими учасниками процесу соціально-педагогічного супроводу в межах територіальної громади.

Ось кілька прикладів веб-платформ та мобільних додатків для соціально-педагогічного супроводу:

1. Headspace. Мобільний додаток пропонує медитації та міндфулнес-вправи, які можуть допомогти в управлінні стресом, покращенні психічного здоров'я та розвитку емоційної стійкості.

2. MoodMission. Цей додаток пропонує короткі завдання та активності для покращення настрою та емоційного благополуччя.

3. BetterHelp. Ця платформа надає онлайн-терапію та консультування психологів, яка дозволяє людям отримати підтримку та поради у будь-який зручний для них час. Під час війни ця платформа надавала і надає безкоштовну підтримку українцям по всьому світу.

4. ПОРУЧ. Спільна ініціатива МОН, ЮНІСЕФ, Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії та ГО «ВХЦ Волонтер». Мета проекту – психологічне консультування підлітків та їхніх батьків, а також вчителів. Консультації проходять у груповій формі на платформі «Zoom».

5. ГО «Про.Світ» підготувала безплатний інтерактивний онлайн-курс для вчителів і працівників шкільних психологічних служб, який містить практичну й теоретичну частини (<https://prosvitcenter.org/>)

Крім того, важливою складовою є забезпечення підтримки не лише для учнів, але й для їхніх сімей, зокрема, через організацію батьківських тренінгів та консультаційних служб з психологічної та соціальної підтримки. Такий підхід сприятиме стабільності та розвитку освітньої системи в умовах відновлення після війни. Окрім того, окремої уваги заслуговує створення механізмів для виявлення та підтримки дітей з особливими потребами.

Крім того, необхідною умовою є розроблення механізмів для моніторингу та оцінки ефективності заходів соціально-педагогічного супроводу. Це дозволить

адаптувати програми та методики до потреб конкретної групи учнів і студентів та забезпечити максимальний позитивний вплив на їхній розвиток та самопочуття.

Такий підхід до соціально-педагогічного супроводу дітей та молоді в період відновлення після війни сприятиме їхньому успішній адаптації, стабілізації емоційного стану та підтримці здорового розвитку, що є важливим для майбутнього суспільства.

Список використаних джерел

1. Освіта і наука України в умовах воєнного стану інформаційно-аналітичний збірник. URL : <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirn-Osvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf>

2. Психосоціальна допомога дитині під час війни: результати дослідження про виклики й можливості для представників шкільних психологів та соціальних педагогів. URL : <https://prosvitcenter.org/en/library/psykhosotsialna-dopomoha-dytyni-pid-chas-viyny-rezultaty-doslidzhennia-pro-vyklyky-y-mozhlyvosti-dlia-predstavnykiv-shkilnykh-psykholohiv-ta-sotsialnykh-pedahohiv/>

3. Результати дослідження “Становище внутрішньо переміщених сімей із дітьми, прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу в умовах війни” URL : https://sos-ukraine.org/wp-content/uploads/2023/02/rezultaty-doslidzhennya-dity-i-vijna-veresen-lystopad-2022r.pdf?fbclid=IwAR2caK2OMR0jW-JvkXut0Hk6p2FTdAxO_7E-l7OmiedFU2ZPJSsUrsRRuL8

***Інна РОГАЛЬСЬКА-ЯБЛОНСЬКА,
м. Київ,***

старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

СУЧАСНИЙ ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті закладено підходи до вирішення проблеми організації виховного процесу в умовах цифровізації освіти. Зміни, зумовлені процесом цифровізації освітнього та виховного простору, загострюють низку проблем соціального, психологічного, етичного, здоров'язберезувального, комунікативного, характеру, що безумовно змінює функціонування різноманітних соціальних інституцій, зокрема освітнього закладу як провідної соціальної інституції виховання нового цифрового покоління сучасних дітей.

Ключові слова: виховний процес, цифровізація, соціальні інституції, сучасне покоління дітей.

Однією з найбільш важливих та стійких тенденцій модернізації сучасного освітнього процесу є його цифровізація, яка актуалізувала переосмислення освітнього і виховного простору в аспекті розширення його цифрового контенту, значно розширивши виховні можливості й інструментарій сучасного педагога при розв'язанні завдання конструювання перспективних виховних стратегій в цифровому світі. Водночас, цифровізація виховного та освітнього процесу кардинально змінила їх характер і потребує осмислення змін, викликаних нею, ефектів інформаційно-психологічного впливу на учнів, аналізу потенційних і реальних загроз для особистості дитини, проблем і викликів використання цифрового навчання та ризиків, що руйнують здоров'я дітей. Відтак, зміни, зумовлені процесом цифровізації освітнього та виховного простору, загострюють низку проблем соціального, психологічного, здоров'язбережувального, комунікативного, етичного характеру, що безумовно змінює функціонування різноманітних соціальних інституцій, серед яких особливе місце посідає освітній заклад як провідна соціальна інституція виховання сучасних дітей. Так, процес цифровізації, на думку F. Pettersson, сприяє в цілому розвитку організаційної культура освітнього закладу і формуванню нових практик комунікації, розширенню взаємодії між учнями, батьками, педагогами і керівниками шкіл [4], а цифровізація вимагає більш широкого підходу до досліджень цифрової повсякденної життєдіяльності дітей, розповсюджуючи його на аналіз інтеграції «цифрових технологій в значущі соціальні практики» [5].

Питання визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти вимагає уточнення деяких його параметрів. По-перше, з'ясування особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації пов'язуємо з метою освіти. Зазначимо, що проблема цілепокладання є однією з найважливіших у педагогічній науці, оскільки тут домінує точка зору, згідно з якою мета освіти завжди стосується особистості: її формування, становлення та функціонування у соціальному середовищі. Важливість технологічного розвитку та необхідність повороту педагогічної практики до людини акцентує постановку проблеми змістовного наповнення загальної виховної мети. Тому у практичній площині «цілеспрямована виховна діяльність у закладах освіти з метою формування розуміння позитивності перспектив технологічного розвитку спрямована на вирішення конкретних виховних завдань технологічно-маркетингового засвоєння й утвердження базових цінностей, наукового світогляду, інтелекту, моралі та естетичних смаків» [2, с. 12]. Напрямами державної політики в галузі виховання стали принципи гуманістичної педагогіки, сформульовані у

законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, Концепції виховання дітей і молоді в цифровому просторі. Закладена в них методологія виховання надає пріоритетів всебічному розвитку людини як особистості та найвищої цінності суспільства, акцентуючи на тому, що «виховання в цифровому просторі вимагає раннього формування в дитини психічних новоутворень, необхідних для здорової взаємодії з кіберсередовищем – розуміння різниці між повною базовою реальністю і штучно створеною завдяки людській праці розширеннями – медіареальністю і кіберреальностями (доданою чи віртуальною), за якими стоять цифрові коди і технології» [2, с. 10].

Оскільки людська особистість є основною цінністю, тож її вихованням займаються не тільки відповідні соціальні інститути, а й соціокультурне, духовне, етнічне середовище, а також реальна соціальна дійсність, в якій цифрова реальність стає одним із значущих чинників її виховання та соціалізації. Науковці стверджують: «слід урахувувати ту обставину, згідно з якою виховання в умовах сучасного суспільства певною мірою втрачає свій потенціал. Натомість цифрова форма соціалізації відіграватиме досить дієву особистісно-перетворювальну роль.

І цією перспективою не слід нехтувати» [2, с. 10]. І тут важливо брати до уваги принципи виховання школярів в умовах цифрового простору, до яких вчені вважають доцільним віднести такі: *принцип конфіденційності і безпеки*, (полягає в захисті персональних даних, контролі операцій, ... захисті інформації від втручання чи викривлення, а також можливості її контролю збоку батьків); *принцип індивідуалізації* (передбачає застосування умінь і навичок індивіда в доступі до цифрового простору та отриманні необхідної інформації, вибудовуванні індивідуальної стратегії освіти та виховання); *принцип доступності*, згідно з яким цифровий простір є відкритим, простим у доступі й використанні, а також постійно оновлюваним; *принцип доцільності* спрямовує на використання лише необхідних цифрових методик чи технологій для досягнення виховних цілей; *принцип розвитку* забезпечує реалізацію моральних особистісних якостей, бажання вдосконалюватися, розвивати творчі здібності...; *принцип гнучкості* дозволяє використовувати цифровий контент відповідно до індивідуальних, вікових, потреб, інтересів кожної дитини....; *принцип інноваційності* дає можливість використовувати сучасні інноваційні, у тому числі ...дистанційні форми і методи роботи...; *принцип інтегрованості* забезпечує вивчення розмаїтих

явищ життя на перетині різних наук через залучення відмінних суб'єктів освітнього та виховного процесів [1, с.6,7].

По-друге, визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти пов'язуємо із сучасними пошуками у змісті освіти. Її простір сьогодні дедалі більше заповнюється імперативом гуманізму і демократизації, визнанням пріоритетними загальнокультурних та національних цінностей та відповідної сукупності соціально значущих якостей особистості. Це, у свою чергу, акцентує на аксіологічних орієнтирах виховного процесу. Як вказано в Концепції НУШ «виховний процес буде невід'ємною складовою всього освітнього процесу і орієнтуватиметься на загальнолюдські цінності, зокрема морально-етичні (гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей), соціально-політичні (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність)» [3, с.19]. Звідси постає проблема пошуку, з одного боку, ефективних способів набуття дитиною соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, формування загальнокультурних та національних цінностей, а з іншого - їх узгодження з цінностями digital-культури – культури віртуально доповненого світу, який почасти не контролюється дорослими, і в якому широко пропагується тематика агресії, насилля та жорстокості. Як відомо, система цінностей і якостей особистості розвивається через її ставлення до суспільства і держави, до самої себе та інших людей, відображається у її спілкуванні з природою, з мистецтвом, у національних традиціях, сімейному способі життя, у стосунках дітей з дорослими, у спільній діяльності. До цього переліку тепер варто додати цифровий простір. Водночас, підкреслимо, що впровадження цифрових технологій та їх використання у виховному процесі обов'язково вимагає узгодження з базовими цінностями освіти і виховання, щоб «попри існуючі реальні особисті загрози в подальшій динаміці інформаційно-цифрового світу, Людина все ж таки ...зберегла себе і власні інтелектуально-культурні потенції. Умовою цього є повсюдне утвердження виховних принципів духовності в її етичному розумінні» [2, с.9].

По-третє, підхід до визначення особливостей сучасного виховного процесу в умовах цифровізації освіти «спонукає до пошуку балансу використання цифрових технологій та суб'єкт-суб'єктної взаємодії з вихованцем» [1, с. 6]. Загальновідомо, що протягом багатьох десятиліть освіта йшла шляхом організації соціального навчіння у спеціально створених умовних формах на основі встановлених державою та суспільством і контрольованих правил, законів, стандартів. Стає

вочевидь зрозумілим, що у період зміни соціально-економічних координат у бік цифровізації, утвердження цифровізації освіти і суспільства середовищем виховання стає не лише реальний, але й віртуальний соціум – у просторі Інтренету, 3D-реальності, за рахунок чого розширюються межі виховного впливу. В умовах сучасної цифровізації освітніх та виховних процесів, швидкої зміни змісту і способів комунікації та зростання інформаційної насиченості середовища життєдіяльності варто зважати на те, що засобами виховання стають практично усі факти життя дитини, як в реальному, так і цифровому просторі. Це означає, що перед виховною практикою постає проблема використання всього спектру інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ), зміни формату суб'єкт-суб'єктної взаємодії в різних діалогових ситуаціях та розширення професійних функцій педагогів (тьюторство, менторство, супервізія, коучінг). При цьому важливим є прийняття дорослими значущості віртуального простору у розвитку, соціалізації й виховання дітей нового цифрового покоління. За таких реалій актуалізується проблема пошуку і відбору форм виховної роботи, що відповідають запитам цифрового покоління та зацікавлять сучасних дітей.

Список використаних джерел

1. Виховання дітей та молоді у цифровому просторі : посібник / Журба К. О., Канішевська Л. В., Малиношевський Р. В., Харченко Н. В., Федоренко С. В. Київ, 2022. 124 с.
2. Концепція виховання дітей та молоді в цифровому просторі / Кремень В.Г., Сисоєва С.О., Бех І.Д. та ін. *Вісник НАПН України*. 2022. 4 (2). Режим доступу: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4206>
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої освіти. Б.в., 2016. 34 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Pettersson F. Understanding digitalization and educational change in school by means of activity theory and the levels of learning concept. *Education and Information Technologies*. 2021. Vol. 26, iss. 1. P. 187–204.
5. Iivari N., Sharma S., Ventä-Olkkonen L. Digital transformation of everyday life – How COVID-19 pandemic transformed the basic education of the young generation and why information management research should care? *International Journal of Information Management*. Vol. 55. 2020.

**Дар'я БИБИК,
м.Київ,**

старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
доцент кафедри соціальної освіти і соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
доктор філософії в галузі соціальної роботи

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ ДЛЯ УСПІШНОЇ ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЙ

***Анотація.** У цій статті розглядається вплив соціальної згуртованості на успішну партнерську взаємодію між соціальними інституціями. Особлива увага приділяється стратегіям співпраці та взаємодопомоги між різними організаціями, що розглядаються як важливий чинник у досягненні успіху у такій взаємодії. Особливий акцент робиться на важливості підтримки та розвитку соціальної згуртованості, яка відображається в покращенні спільних зусиль у розв'язанні соціальних проблем та досягненні спільних цілей.*

***Ключові слова:** згуртованість, партнерство, підтримка, соціальні інституції.*

У сучасному світі значення соціальної згуртованості в контексті соціальної роботи набуває особливого значення через актуалізацію успішного партнерства соціальних інституцій для досягнення соціальних змін. В Україні різні аспекти соціальної роботи впроваджують соціальні державні і спеціалізовані служби різних міністерств і відомств. Всі вони мають власні особливості щодо організації діяльності з питань соціальної допомоги різним вразливим групам населення. Особливе місце у соціальній роботі займає соціальне партнерство як одна з умов взаємодії і вирішення соціальних проблем клієнта. Тому важливою є успішна партнерська взаємодія всіх соціальних інституцій. Зважаючи на це, соціальна згуртованість розглядається як «клей», який на сьогоднішній день утримує суспільство разом, знаходиться під впливом різних секторів – освітніх закладів, державних організацій, громадських організацій, благодійних фондів, бізнес-організацій тощо. Об'єднання зусиль фахівців соціальної сфери та ресурсів різних соціальних установ дозволяє ефективно впливати на виклики, з якими стикається сучасне суспільство, сприяє досягненню соціальних змін та покращенню якості життя громадян. А отже, соціальна згуртованість може бути ефективним інструментом розвитку, оскільки вона може мобілізувати населення для досягнення більших цілей і виконання більшої кількості завдань [2].

Актуальність обраної теми визначається кількома характерними для цієї ситуації тенденціями. По-перше, особливими соціальними очікуваннями щодо

співпраці та взаємодії між різними соціальними інституціями та установами, а також прагненням до ефективного розв'язання соціальних проблем сучасного суспільства. По-друге, через зростання обізнаності та активності громадськості в сфері соціальних питань, адже зацікавленість громадян у вирішенні соціальних проблем створює підґрунтя для співпраці між різними суб'єктами та для впровадження ініціатив, спрямованих на досягнення соціальних змін. По-третє, наявністю складних викликів і проблем, таких як війна, екологічні кризи, соціальні нерівності та глобальні пандемії, підкреслює важливість спільних зусиль та партнерства між соціальними інституціями. Успішна партнерська співпраця стає необхідним елементом для вирішення соціальних проблем і досягнення позитивних соціальних змін в суспільстві.

Зрозуміло, що цінність успішної співпраці всіх суб'єктів в площині соціальної роботи полягатиме у спрямуванні на зміцнення соціальної згуртованості та підвищення якості життя населення [1], оскільки цільові групи та спільноти, які мають підтримку та ресурси соціальних інститутів, можуть активніше залучатися до рішення соціальних проблем і спільно працювати над досягненням загальних цілей благополуччя та розвитку.

Очевидно, що тісна співпраця всіх суб'єктів соціальної роботи відіграє вирішальну роль у впливі на довіру та згуртованість громади. Вона діє як сполучна сила, яка зміцнює міжособистісні стосунки та сприяє соціальній згуртованості в українському суспільстві. Дослідження підкреслюють, що соціальна згуртованість, отримана від колективних дій, має важливе значення для зміцнення енергії в громадах для усунення суспільних розривів. Крім того, варто підкреслити, що соціальна згуртованість є ключовим фактором у посиленні взаємодії, зокрема в заохоченні колективних дій для добробуту територіальних громад та сталого розвитку в суспільстві. Взаємодія між членами громади є життєво важливою для підвищення згуртованості шляхом побудови взаємної довіри та зміцнення стосунків у громаді. Фактори доброзичливого середовища та показники діяльності соціальних інституцій також відіграють важливу роль у формуванні рівня довіри громади, підкреслюючи важливість підтримки стійких зв'язків.

Важливими аспектами партнерської взаємодії соціальних інституцій є сприяння:

- взаємному розвитку та підтримці, яке передбачає стимулювання росту та успіху кожної інституції у партнерстві, зокрема надання консультацій, обмін

кращими практиками для зміцнення професійних навичок та збільшення ефективності роботи;

- обмін досвідом та ресурсами допомагає оптимізувати використання наявних ресурсів та забезпечити максимальний вплив на громадський розвиток, як-от: обмін інформацією, матеріальними ресурсами, фінансовою підтримкою та іншими необхідними засобами;

- побудова відкритого та довірливого спілкування забезпечує взаємопорозуміння, сприяє вирішенню конфліктів та створює атмосферу співпраці та спільної відповідальності;

- створення механізмів для вирішення спільних проблем та потреб громади дозволяє інституціям ефективно реагувати на виклики та здійснювати вплив на суспільство. Це може включати в себе ініціювання та створення спільних програм, проєктів для вирішення конкретних проблем та потреб.

Отже, соціальна згуртованість відіграє ключову роль у сприянні успішної партнерської взаємодії між соціальними інституціями, створюючи базу для спільної роботи та досягнення загальних цілей в сфері соціальної роботи. А успішна партнерська взаємодія між соціальними інституціями в Україні стає важливим чинником для досягнення соціальних змін та підвищення якості життя громадян.

Список використаних джерел

1. Бибик, Д., Савельчук, І. Соціальна згуртованість молоді в Україні в умовах воєнного стану. *Соціальна робота та освіта*. 2023. С. 7–16. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.23.1.1>
2. Helliwell, I.F. Внесок людського та соціального капіталу в стійке економічне зростання та добробут: звіт міжнародного симпозіуму, розвиток людських ресурсів Канади та ОЕСР. 2001. Отримано з <http://www.oecd.org/dataoecd/25/10/1825902.pdf>

Людмила ГОНЧАР,
м. Київ,

старший науковий співробітник лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор

ДІАГНОСТИКА РІВНІВ ГОТОВНОСТІ МОЛОДОЇ ОСОБИСТОСТІ ДО МАЙБУТНЬОГО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

Анотація. У статті подано діагностику рівнів сучасної української молоді до майбутнього сімейного життя за критеріями «знання про майбутнє сімейне життя»,

«емоційно-ціннісне ставлення до створення майбутньої сім'ї», «уміння виявляти якості, необхідні для майбутнього сімейного життя». Визначено основні психологічні чинники, які впливають на емоційно-ціннісне ставлення до подружнього життя, прагнення старшокласників у майбутньому створити сім'ю.

Ключові слова: *українська молодь, сімейне життя, психологічні чинники.*

Реальний стан готовності сучасної учнівської молоді до майбутнього сімейного життя визначався за розробленими критеріями й показниками такої готовності, а саме: критерієм «знання про майбутнє сімейне життя» (знання про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, знання основ репродуктивного здоров'я), критерієм «емоційно-ціннісне ставлення до створення майбутньої сім'ї» (бажання створити сім'ю у майбутньому, наявність емпатійного сприйняття іншої людини – емоційної чуйності, відгуку, розуміння); критерієм «уміння виявляти якості, необхідні для майбутнього сімейного життя» (вміння забезпечувати конструктивну міжособистісну взаємодію з іншими, уміння надати співчуття, допомогу, уміння виявити тактовність і контактність).

Аналіз відповідей на запитання анкети щодо розуміння старшокласниками означених вище понять засвідчив, що найбільш повне та чітке уявлення про значення сім'ї в житті людини та її функції мають лише 13,5 % старшокласників (повні правильні відповіді). Школярі відзначали, що «сім'я – це той острівець у людському соціумі, де людина знаходить підтримку, любов, захист», «у сім'ї дитина набуває соціалізації, від батьків отримує перші знання про світ, про норми поведінки між людьми», «це група найближчих людей, поєднаних шлюбом чи кровними зв'язками», «це близькі люди, об'єднані шлюбними зв'язками і спільним вихованням своїх дітей».

Було виявлено, що лише 18,7 % старшокласників мають високий рівень знань про репродуктивне здоров'я. Вони гарно обізнані із чинниками, що негативно впливають на репродуктивне здоров'я молоді (аборти, наркотична 73 залежність, алкоголізм, тютюнопаління, хронічні захворювання, СНІД, гепатит В,С тощо), знають про сучасні методи контрацепції. 42,3 % юнаків і дівчат продемонстрували достатній рівень знань про репродуктивне здоров'я, фактори, що негативно впливають на нього та про методи контрацепції. З'ясувалось, що значна частина старшокласників (39,0 %) має недостатні, фрагментарні уявлення щодо репродуктивного здоров'я та дуже поверхово обізнана з методами контрацепції.

Як свідчать одержані результати, переважна частина дівчат-старшокласниць бажає в майбутньому мати гарну сім'ю, тоді як у хлопців місце сім'ї у відповідях знаходиться на 4-му місці. Зазначимо, що як дівчата, так і хлопці мають у своїх життєвих планах «забезпечити майбутнє своїм дітям», хоча ця ціль у дівчат на 6-му ранговому місці, а у хлопців – на 8-му місці. Це свідчить про те, що старшокласники уявлення про власну сім'ю в майбутньому ще не пов'язують із вихованням дітей, ця ціль у них є далекою, ілюзорною. Аналіз результатів відповідей старшокласників за методикою Л. Міхельсона показав, що найбільша кількість учнів продемонструвала залежну стратегію у взаємодії з іншими, що свідчить про недостатній рівень умінь спілкуватись з іншими, таких необхідних у майбутньому подружньому житті. Вони, як правило, перекладають відповідальність за ухвалення рішень на інших, першими не виявляють ініціативність, натомість пасивно-епізодичні у наданні співчуття, підтримці іншій людині. Ця група старшокласників (45,5 %) продемонструвала середній рівень готовності до майбутнього сімейного життя за означеними показниками поведінкового критерію. Агресивну стратегію у спілкуванні і взаємодії з іншими (низький рівень) продемонструвала також достатня кількість старшокласників – їх виявилось 34,0 %. І лише 20,5 % учнів старшого шкільного віку продемонстрували компетентну стратегію у спілкуванні і взаємодії з іншими. Старшокласники цієї групи, як правило, першими вступають в контакт, але не нав'язують іншому свою думку, тактовно і ввічливо спілкуючись; разом з тим вміють відстояти свою точку зору, виявляють співчуття і підтримку та ін. Вважали, що ця група юнаків і дівчат склала високий рівень готовності до майбутнього сімейного життя за показниками поведінкового критерію.

Певною мірою результати, одержані за допомогою різних методик (анкетування В. Шахрай «Головна життєва ціль старшокласників», методика «Способи ефективної взаємодії в родині» (авторська), проєктивну методика «Мій ідеал сім'ї» (авторська), адаптовану «Методика діагностики соціально-психологічної адаптації» К. Роджерса і Р. Даймонда, опитувальника «Здатність співпереживати» А. Мегрябяна, Н. Епштейна, «Методика діагностики різних стратегій спілкування та взаємодії» Л. Міхельсона, теста А. Аджиєва «Оцінка власної поведінки в конфліктній ситуації») , набули підтвердження в процесі цілеспрямованих спостережень.

За допомогою інтерпретації результатів дослідження виявлено, що позитивні конструктивні взаємини у спілкуванні і взаємодії, вміння прийти на допомогу, виявити співчуття було зафіксовано у 18,6 % старшокласників; напружені

взаємини, небажання виявити співчуття, допомогу характерні для 38,3 % учнів. Переважна більшість старшокласників (43,1 %) виявила інертність і 79 байдужість, прагнення звести спілкування і взаємодопомогу до мінімуму. За результатами експерименту було схарактеризовано три групи старшокласників за рівнями їхньої готовності до майбутнього сімейного життя (за показниками всіх трьох критеріїв).

З'ясовано, що 16,2 % респондентів мають повні й усвідомлені знання про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, способи взаємодії між молодим подружжям та з майбутньою дитиною; знань основ репродуктивного здоров'я. У старшокласника спостерігається наявність емпатійної здатності, позитивного ставлення до майбутніх сімейних обов'язків, прагнення свідомо і відповідально виявляти майбутні подружні й батьківські почуття; здатність до самовдосконалення. Учні мають достатні вміння конструктивного спілкування і взаємодії з іншою людиною, так необхідні для майбутнього сімейного життя; уміння регулювати власні емоції і поведінку. 50,6 % володіють достатніми, але не зовсім усвідомленими знаннями про значення сім'ї в житті людини та її функції; щодо подружніх і батьківських ролей, їхніх функцій, відповідальності, способи взаємодії між молодим подружжям та з майбутньою дитиною. Учні мають не досить ґрунтовні знання з основ репродуктивного здоров'я. У старшокласників цієї групи спостерігається у цілому позитивне ставлення до майбутніх сімейних обов'язків, прагнення свідомо і відповідально виявляти у майбутньому подружні й батьківські почуття; натомість емпатійна здатність та прагнення до самовдосконалення виявляється не завжди, а час від часу. Учні посередньо володіють вміннями конструктивного спілкування і взаємодії з іншою людиною; не завжди вміють регулювати власні емоції і поведінку.

Натомість 33,2 % опитаних характеризуються тим, що майбутнє сімейне життя для них на нинішньому етапі життя ще не є цікавим, вони не усвідомлює значення належної підготовки до нього, оволодіння з цією метою відповідними знаннями і вміннями, не осмислюють значення репродуктивного здоров'я, не можуть охарактеризувати себе як майбутнього сім'янина. Учні не володіють вміннями 80 конструктивного спілкування і взаємодії; не вміють регулювати власні емоції і поведінку.

Отже, за результатами дослідження виявлено, що, оцінюючи ступінь своєї готовності до майбутнього сімейного життя, більшість молодих людей орієнтується перш за все на свої соціально-економічні здобутки, оскільки

усвідомлюють власну відповідальність передусім за створення матеріальної бази сім'ї. Перш ніж одружитися, вони вважають за потрібне оволодіти такими атрибутами дорослості, як: завершити навчання, здобути професійне становлення, досягти матеріальної незалежності. Досліджено, що більш глибокими психологічними чинниками, які впливають на емоційно-ціннісне ставлення до подружнього життя, прагнення старшокласників у майбутньому створити сім'ю, є: сімейні цінності, установки, стереотипи поведінки батьків, які закарбувались на ранніх етапах особистісного розвитку дитини у сім'ї та несвідомо впливають на стереотипи майбутніх шлюбно-сімейних взаємин. Результати дослідження свідчать також про те, що уявлення про шлюбно-сімейні взаємини в сучасній учнівській молоді часто характеризуються споживчою нереалістичністю, що відображається у розходженні якостей бажаного супутника життя і ймовірного партнера у повсякденному спілкуванні; надмірній вимогливості до майбутнього шлюбного партнера.

Список використаних джерел

1. Куниця Т.Ю. , Савельчук І.Б. , Гончар Л.В, Бибик Д.Д. , Амеліна В.М. ; за заг.ред. Т. Ю. Куниці. Соціальні очікування учнівської молоді ХХІ століття : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 93 с.
2. Шахрай В. М., Гончар Л. В., Канішевська Л. В., Малиношевський Р. В. Формування готовності старшокласників до відповідального батьківства: теорія і практика : монографія. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2022. 169 с.

Марина СОЛЯНИК,
м. Київ,

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
кандидат педагогічних наук, доцент

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ З ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ СІМЕЙ

Анотація. Публікація присвячена питанням дітей з сімей внутрішньо переміщених осіб. Діти є особливою категорією населення, яка потребує особливого і більш уважного підходу в роботі. Розглянуто потреби та проблеми окресленої категорії отримувачів послуг та приділено увагу їх соціально-психологічній підтримці.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, сім'я, діти-переселенці, соціально-психологічна підтримка.

На сьогоднішній день країна перебуває у важкій політичній, соціально-економічній ситуації. Люди вимушені змінювати місце свого проживання, з метою врятування. Вони змушені покидати свої домівки і тимчасово переселятися в інші населені пункти країни. Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, який постійно проживає в Україні, який був змушений або вирішив самостійно покинути місце свого проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, масових порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

Більшість ВПО кожного дня стикаються з побутовими, матеріально-економічними, соціальними, психологічними, юридичними проблемами та проблемами, пов'язаними зі здоров'ям, що унеможлиблює достатній рівень задоволення навіть базових потреб. Сім'ї з дітьми є більш уразливими і потребують особливої уваги та підтримки. Проблеми ВПО мають комплексний характер.

Діти з сімей ВПО також відчують труднощі, пов'язані з пережитим досвідом перебування у ситуації збройного конфлікту і переміщенням на незнайоме місце проживання та в нові умови навчання.

Серед проблем дітей ВПО часто можна спостерігати розгубленість, виникає регрес; порушення когнітивних процесів; відчуття незахищеності та ізольованості; підвищений рівень агресії, гніву та пошук «зовнішнього ворога»; високий рівень тривожності та нездатність прогнозувати майбутнє; підвищена плаксивість; відчуття сорому, низька самооцінка, почуття провини; проблеми зі спілкуванням та налагодженням контактів; реакції на тяжкий стрес і порушення адаптації, у тому числі посттравматичний синдром тощо. Особливо труднощі переживають діти з сімей ВПО підліткового віку, через особливості віку.

Діти з сімей ВПО потребують особливої уваги, допомоги та підтримки. До завдань практичного психолога входить психологічний супровід і підтримка розвитку особистісних ресурсів дитини, психологічне консультування з подолання наслідків травмуючих ситуацій, розширення уявлення про способи поведінки.

Допомога дітям-переселенцям має включати в себе створення сприятливих умов для її розвитку, при цьому залучати всю сім'ю та найближче оточення. Важливим є забезпечення індивідуального супроводу такої дитини, залучення до позашкільної діяльності, створити умови для її саморозвитку та самореалізації. Потрібно залучати дітей з сімей ВПО до виховної діяльності.

Надавати соціально-педагогічну і психологічну допомогу першокурсникам ЗВО щодо адаптації до нових умов навчально-виховного процесу та налагодження побутових умов їх проживання і встановлення нових соціальних зв'язків у навчальному закладі і за його межами.

Соціально-психологічний супровід має бути спрямований на забезпечення успішної адаптації дітей з числа ВПО.

Соціально-психологічний супровід таких дітей має в себе включати діагностику, соціально-психологічне консультування самих дітей та їх батьків, робота з педагогічним колективом, психокорекцію.

Крім того з дітьми потрібно говорити, пояснювати, що відбувається, доносити важливу інформацію, але враховуючи вікові особливості; допомагати висловлювати свої емоції, тривоги та переживання. Також варто пояснити як реагувати на болісні питання: чи хтось загинув? Чи є постраждалі? Яким чином ви виїжджали? і т.д.

Маємо пам'ятати, що будь-яка інформація повинна бути подана дитині відповідно до її віку та рівня розвитку. Надлишок відомостей може налякати дитину і викликати страх та почуття незахищеності.

Отже, дитина з числа ВПО потребує особливої уваги та підтримки. Головним джерелом підтримки мають бути батьків, педагоги та фахівці. Важливо не залишати дітей без допомоги та підтримки дорослих, які найперше повинні її надати.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: навч. посіб. Харків, 2009. 237 с.
2. Сень Г. П. Теоретичні аспекти соціальної підтримки як фактор подолання стресу. Київ : АПСФПУ, 2007. С. 30–34.
3. Харко О. С. Практичні рекомендації дотримання психологічних умов формування стресостійкості студентів ЗВО в навчальному процесі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія» : науковий журнал.* Острог : Вид-во НаУОА, січень 2022. № 14. С. 46–56.

Вікторія АМЕЛІНА,
м. Київ,
науковий співробітник
лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи
Інституту проблем виховання НАПН України

РОЗВИТОК ЖИТТЄСТІЙКОСТІ В МОЛОДІ ЧЕРЕЗ ПІДВИЩЕННЯ ВІДЧУТТЯ КОНТРОЛЮ

***Анотація.** В тезах досліджено вплив підвищення відчуття контролю на розвиток життєстійкості в молоді. Проаналізовано сучасні наукові дослідження, які підтверджують позитивну кореляцію між цими двома поняттями. Виокремлено з поміж різних стратегій та методик, які можуть бути використані для посилення відчуття контролю в молодіжному середовищі, модель впливу та турбот, а також окреслено потенційні наслідки для особистого зростання та соціальної адаптації.*

***Ключові слова:** життєстійкість, молодь, контроль, коло впливу та турбот.*

В сучасному нестабільному світі питання життєстійкості та здатність долати труднощі є надзвичайно важливими, як для молоді, так і для суспільства в цілому. Розуміння механізмів впливу відчуття контролю на життєстійкість дозволяє розробляти ефективні програми психологічної допомоги та профілактики. Незважаючи на численні дослідження, цей напрямок все ще залишається перспективним для нових відкриттів та розробки інноваційних підходів.

Наразі, більшість української молоді знаходиться в постійному стані стресу, в умовах, які є яскравим прикладом екстремальних умов життя, що пояснюється інформаційною насиченістю, динамічними змінами та загальним зниженням почуття безпеки та захищеності. Для того, щоб адаптуватися та пристосуватися, особистості необхідно виробити в собі нові навички або удосконалити наявні, ті навички які дозволять об'єктивно сприймати реальність, без ілюзій, діяти.

Слід зазначити, що науковці розглядають життєстійкість (hardiness) як багатовимірну концепцію, яка включає кілька ключових компонентів, що сприяють ефективному подоланню стресу та адаптації до складних життєвих обставин [3].

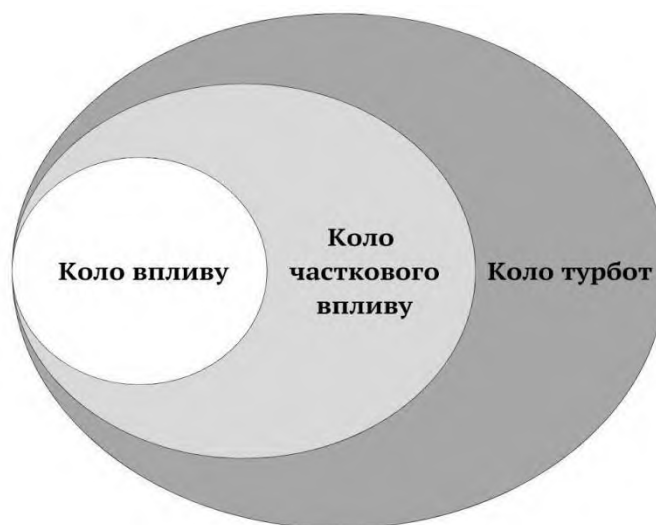
Розглянемо детально перший ключовий компонент концепції, а саме «Контроль». Прагнення контролювати те, що відбувається з нами, є важливим для виживання і самозахисту. Але якщо фокусуватися тільки на тому, що ви можете контролювати, це дозволить знизити тривожність і допоможе отримувати більше задоволення від життя. Розмежування зон контролю сприяє розширенню діапазону прийняття ризику при прийнятті рішень і підвищує здатність в потрібний момент звернутися до інших за допомогою і ресурсами.

Багато досліджень свідчать про те, що відчуття контролю над власним життям є одним з ключових компонентів життєстійкості. Індивіди, які відчують, що вони можуть впливати на хід подій, більш схильні до позитивного мислення, ефективного вирішення проблем та адаптації до стресів [1].

Рис. 1. Основні компоненти поняття життєстійкості

Розглянемо модель в якій зазначено, що всі наші проблеми можна віднести або до кола турбот, або до кола впливу. Коло турбот – це все те, що нас турбує, але що ми не можемо змінити. Коло впливу – усе те, що піддається змінам з нашого боку [4].

Рис. 2. Коло впливу та турбот.

Модель виглядає наступним чином: три кола: один в одному. У середині того, що є найбільшим, можна зазначити те, на що впливати взагалі не можна (військові дії, падіння курсу валют, погода, поведінка інших людей тощо). У середньому колі – те, на що особистість має лише певну частину впливу. Наприклад, похід до стоматолога. Тобто особистість несе таку відповідальність – відвідати лікаря, коли відчуває потребу, а ось якісне лікування – це вже відповідальність самого лікаря. І в колі, яке по центру, варто зазначити те, на що особистість впливає на 100%. У цьому колі можуть бути зазначені: знання, навички та компетенції, які є наявними, або які можна здобути для вирішення тієї чи іншої задачі; інструменти, моделі та технології, які будуть корисними для особи; люди, які можуть допомогти у вирішенні проблем; додаткові ресурси, які необхідні для досягнення мети та шляхи, які допоможуть їх віднайти. Також, важливо проаналізувати якому з кіл особистість приділяє більше уваги (скільки часу)? На що, враховуючи існуючий контекст, можна впливати (повністю/частково), а на що ні? Що з «кола впливу» можна посилити, щоб зменшити/нівелювати вплив певних речей з «кола турбот»? Або перевести їх принаймні до «кола часткового впливу»?

Зазвичай зосередження на зовнішніх подразниках та прагнення все контролювати є неефективним, бо віддаючи значну частину уваги колу турбот не вистачає часу, щоб сконцентруватися на колі впливу. Така модель допомагає зрозуміти, куди можна спрямовувати час та енергію. Оскільки коло впливу перебуває всередині кола турбот, то коли коло впливу розширюється, коло турбот відповідно звужується. А разом із цим міцнішає і наше «Я можу».

Концепція «Я можу» підкреслює важливість віри в себе та власні можливості для досягнення цілей. Сприяє розвитку позитивного образу себе, що, в свою чергу, підвищує самоефективність. Впливає на ефективний розвиток внутрішнього локусу контролю, коли замість того, щоб звинувачувати зовнішні обставини у своїх невдачах, особи, які дотримуються моделі «Я можу», беруть відповідальність на себе і вірять у свої сили змінити ситуацію. При виникненні труднощів, особи, які вірять у себе, шукають шляхи вирішення проблем замість того, щоб здаватися. Та створюють сприятливе соціальне середовище, де люди отримують підтримку і заохочення [2].

Підвищення відчуття контролю є важливим фактором розвитку життєстійкості в молоді, особливо в сучасному світі, де інформація надходить з усіх боків, темп життя стрімкий, а зміни відбуваються з небувалою швидкістю, за допомогою цілеспрямованих втручань можна сприяти формуванню внутрішнього

локусу контролю та зміцненню психологічного благополуччя, що дозволяє більш ефективно долати життєві труднощі та досягати успіхів у різних сферах життя.

Список використаних джерел

1. Bandura, A. Social foundations of thought and action: A social cognitive theory. Prentice-Hall. 1986.
  2. Кононов, І. Ф.; Кононов, І. Ф. Концепція ідентифікації та ідентичності в психоаналізі: Зигмунд Фройд та Ерік Еріксон. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологічні науки*, 2013, 23 (3). С. 5–27.
  3. Maddi, Salvatore R. The personality construct of hardiness: I. Effects on experiencing, coping, and strain. *Consulting psychology journal: practice and research*, 1999, 51.2. С. 83.
- Стельмашук, Ж., Павелків, К. Проактивність як психолого-педагогічна проблема. *Інноватика у вихованні*, 2022, 15: С. 88–94.

Ярослав ШМАТКО,
м. Київ,

аспірант Інституту проблем виховання НАПН України

СОЦІАЛЬНІ ФУНКЦІЇ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТИВНО-ОЗДОРОВЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИХОВАННІ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Анотація. У статті актуалізовано роль фізичної культури та спортивно-оздоровчої діяльності у вихованні учнівської молоді, розглянуто соціальні функції (оздоровчої, культурно-освітньої, виховної, комунікативної, рекреаційної), обґрунтовано виховний вплив спортивно-оздоровчої діяльності на розвиток особистості.

Ключові слова: дитина, фізична культура, виховання, суспільство.

Фізична культура та спортивно-оздоровча діяльність є невід’ємною частиною загального гармонійного і всебічного розвитку особистості дитини. У Законі України «Про фізичну культуру і спорт» визначено: «фізична культура і спорт визнається пріоритетним напрямом гуманітарної політики держави; важливим чинником всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя та досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян та позитивного міжнародного іміджу держави. Державна політика у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на засадах ...гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту; ...сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп; утвердження

етичних та моральних цінностей фізичної культури і спорту; ...забезпечення різноманітності, високої якості та доступності послуг у сфері фізичної культури і спорту для громадян; ...поєднання вітчизняних традицій і досягнень із світовим досвідом у цій сфері; забезпечення дотримання державних соціальних стандартів у сфері фізичної культури і спорту» [4].

Таким чином, сфера фізичної культури виконує важливі багатопланові функції для всього суспільства. Як зазначає В. Сулима, фізична культура виконує в суспільстві ряд загальних і спеціальних функцій, які реалізуються у формі спеціалізованої діяльності людей, пов'язаної із застосуванням фізичних вправ: у процесах індивідуального розвитку особистості (фізичне виховання), здійснення фізично активного дозвілля, самовираження через активну діяльність (спорт), а також в інших суміжних формах соціальної практики. Крім зазначених спеціальних функцій, фізична культура, як особливий вид загальнолюдської культури, виконує в суспільстві і інтегральну функцію, тобто функцію, яка притаманна всім формам соціального прояву фізичної культури. Реалізація цієї функції в соціальному середовищі має свої особливості: під впливом фізичної культури в соціальному середовищі формуються специфічні духовні цінності. Їх створення, засвоєння і примноження відбувається у формі рухової діяльності кожної людини як суб'єкта (носія) культури, а сама діяльність людини виступає, по-перше, як така, що створює такі цінності, по-друге, як така, що сама по собі разом зі своїми результатами є елементом культури суспільства [2].

У контексті виховання дітей та учнівської молоді серед важливих соціальних функцій фізичної культури та спортивно-оздоровчої діяльності зацентруємо увагу на наступних: оздоровча, культурно-освітня, виховна, комунікативна, рекреаційна [1; 3].

Оздоровча функція. Відсутність фізичної активності у дітей може призвести до проблем із фізичним здоров'ям у майбутньому, а також негативно позначитися

на їх психічному та соціальному благополуччі. Заняття фізичною культурою та спортивно-оздоровчою діяльністю покращують гнучкість, м'язову силу та витривалість організму, розвивають структуру тіла та витривалість серцево-судинної системи, формують рухові навички, які дозволяють безпечно та продуктивно займатися спортивно-оздоровчою діяльністю за інтересами. Регулярні фізичні вправи запобігають різним захворюванням сприяють формуванню навичок здорового способу життя, покращують його якість.

Культурно-освітня функція. Через фізичну культуру передаються відповідні культурні традиції, спортивні цінності, знання про здоровий спосіб життя, популяризуються національні традиції. Окрім того, фізична активність покращує роботу мозку, що сприяє підвищенню рівня академічних досягнень.

Виховна функція. Заняття фізичною культурою формують моральні норми та ціннісні установки особистості, такі як самодисципліна, взаємоповага, командна робота, відповідальність, самовдосконалення, лідерство.

Комунікативна функція. Фізична активність сприяє соціалізації учнівської молоді, налагодженню комунікативних зв'язків, формуванню спільнот та зміцненню міжособистісних стосунків. Спортивно-оздоровча діяльність може стати простором для пошуку спільних інтересів, формування позитивних навичок спілкування, зміцнення стосунків з однолітками. У процесі такої діяльності діти та учнівська вчаться співпрацювати з іншими для досягнення спільної мети.

Рекреаційна функція. Заняття фізичною культурою та спортивно-оздоровчою діяльністю сприяють поліпшенню психічного здоров'я, забезпечують відпочинок і відновлення сил, що важливо для зменшення стресу, підвищення продуктивності, розвивають відкритість до нового досвіду.

Таким чином, ці функції роблять фізичну культуру важливим елементом сучасного суспільства, що позитивно впливає на різні його сфери. Фізична культура та спортивно-оздоровча діяльність допомагають дітям та учнівській

молоді розвивати уміння та формувати життєві навички, які виходять за межі спортивного майданчика та сприяють подальшій успішній самореалізації.

Список використаних джерел

1. Jakubowska H. Nosal P. Socjologia sportu. Warszawa, 2017.
2. Sutula V. Human Function of Physical Culture. Am J Biomed Sci & Res. 2019 1(6). AJBS CMS.ID.000560. DOI: 10.34297/AJBSR.2019.01.000560
3. Грибан Г. П. Управління у сфері фізичної культури і спорту. Житомир : Вид-во «Рута», 2022. 124 с.
4. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 01.01.2024 №3808-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1994, № 14, ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12#n12>

**Оксана МІХЕЄВА,
м. Київ,**

доцент кафедри соціальної освіти та соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
кандидат педагогічних наук, доцент

ВИКОРИСТАННЯ КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Анотація. В статті охарактеризовано основні комунікаційні технології, які може використати соціальний працівник у практичній діяльності. Описано як може використати комунікаційні технології соціальний працівник та базові їх форми.

Ключові слова: комунікаційні технології, соціальна робота, послуги, соціальний працівник.

Реалії сьогодення підтверджують актуальність використання комунікаційних технологій у всіх сферах життєдіяльності людини. Не виключенням є використання комунікаційних технологій і в соціальній роботі, що дозволяє більш ефективно вирішувати соціальні проблеми, якісно надавати соціальні послуги та робити інформацію більш доступною для різних отримувачів послуг.

Комунікаційні технології відіграють ключову роль у соціальній роботі, допомагаючи соціальним працівникам покращувати взаємодію з отримувачами послуг, оптимізувати процеси і забезпечувати кращий доступ до послуг. Ось деякі основні аспекти використання комунікаційних технологій у соціальній роботі:

1. Цифрове спілкування з отримувачами послуг. Соціальні працівники можуть використовувати електронну пошту, текстові повідомлення,

відеоконференції та інші онлайн-платформи для спілкування з отримувачами послуг. Це дає змогу швидко обмінюватися інформацією та надавати підтримку на відстані.

2. Соціальні мережі для інформування. Використання соціальних мереж, таких як Facebook, Twitter чи Instagram, дозволяє соціальним службам швидко поширювати інформацію про форми роботи, програми чи ресурси. Це також допомагає будувати спільноту та залучати людей до діяльності організації.

3. Електронні системи керування кейсами. Спеціалізовані програмні системи дозволяють соціальним працівникам ефективно керувати інформацією про отримувачів послуг, вести записи про взаємодію і відстежувати прогрес отримувачів послуг. Це допомагає покращити організацію роботи та підвищити її ефективність.

4. Віртуальні групи підтримки. Соціальні працівники можуть створювати або брати участь у віртуальних групах підтримки, де отримувачі послуг можуть ділитися досвідом і надавати взаємну підтримку. Це особливо корисно для тих, хто не може брати участь у особистих зустрічах.

5. Технології дистанційного навчання та тренінгів. Для соціальних працівників доступні онлайн-курси, вебінари та інші інструменти дистанційного навчання, що дозволяють підвищувати кваліфікацію та ділитися знаннями з колегами.

6. Цифрові ресурси та бібліотеки. Соціальні працівники можуть використовувати онлайн-бібліотеки та бази даних для отримання доступу до дослідницьких матеріалів, інструкцій і рекомендацій. Це допомагає залишатися в курсі останніх тенденцій і підходів у соціальній роботі [1, с.97].

Загалом, використання комунікаційних технологій у соціальній роботі відкриває нові можливості для взаємодії з отримувачами послуг, покращує ефективність процесів та сприяє розвитку професійних навичок соціальних працівників.

Форми комунікаційних технологій у соціальній роботі різноманітні і включають як традиційні, так і інноваційні методи. Основними формами комунікаційних технологій, які використовуються в соціальній роботі можуть бути: електронна пошта. Широко використовується форма комунікації, яка дозволяє соціальним працівникам надсилати повідомлення, документи та інші матеріали отримувачам послуг або колегам швидко та ефективно; використання телефонного зв'язку та SMS. Телефонні дзвінки та текстові повідомлення є класичними методами комунікації, які забезпечують прямий контакт між соціальним

працівником і отримувачем послуг; відеоконференції та онлайн-зустрічі. Інструменти для відеозв'язку, такі як Zoom, Microsoft Teams, Skype та інші, дозволяють соціальним працівникам проводити віртуальні зустрічі з отримувачами послуг, колегами або партнерами по всьому світу; соціальні мережі. Платформи, такі як Facebook, Twitter, Instagram, LinkedIn, дозволяють соціальним працівникам взаємодіяти з широкою аудиторією, ділитися інформацією про ресурси, а також просувати соціальні ініціативи; електронні системи керування кейсами. Ці системи допомагають соціальним працівникам зберігати, організовувати та відстежувати інформацію про отримувачів послуг та їхні справи. Вони також полегшують співпрацю між членами команди; віртуальні групи підтримки. За допомогою платформ для онлайн-форумів або соціальних мереж соціальні працівники можуть створювати або брати участь у віртуальних групах підтримки, де отримувачі послуг можуть обмінюватися досвідом та отримувати підтримку; цифрові ресурси та бібліотеки. Інтернет-ресурси, такі як онлайн-бібліотеки та бази даних, надають соціальним працівникам доступ до різноманітної інформації, включаючи дослідницькі матеріали, нормативні документи; мобільні додатки. Деякі організації розробляють мобільні додатки для полегшення комунікації з отримувачами послуг та надання їм доступу до послуг або ресурсів; технології дистанційного навчання. Онлайн-курси, вебінари та інші інструменти дистанційного навчання допомагають соціальним працівникам підвищувати кваліфікацію і отримувати нові знання [4, с. 65].

Всі ці форми комунікаційних технологій сприяють більш ефективному наданню соціальних послуг, покращенню взаємодії з отримувачами послуг та підвищенню професійного розвитку соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Балахтар В. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на формування професійної компетентності особистості фахівця соціальної сфери. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Том 66, № 4. С. 93–104.
2. Березан В. Необхідність використання інформаційно-комунікаційних технологій у роботі соціального педагога з молодшими школярами. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 1 (75). С. 276–293.
3. Міхеєва О. Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.
4. Скоромна О. П. Використання медіа технологій у роботі студентської соціальної служби. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2013. № 13. С. 61–68.

Галина КОЛОМОЄЦЬ,
м. Київ

начальник відділу науково-методичного забезпечення підвищення якості
освіти

Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти»,
кандидат педагогічних наук, старший дослідник.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ЗАСОБАМИ ВІЙСЬКОВО-СПОРТИВНИХ ІГОР

***Анотація.** У статті висвітлено організаційно-педагогічні умови патріотичного виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: використання виховного потенціалу військово-спортивних ігор в освітньому процесі ЗЗСО, ЗПО; змістово-методичне забезпечення патріотичної вихованості старших підлітків в процесі військово-спортивних ігор; організація методичної роботи засобами військово-спортивних ігор.*

Ключові слова: патріотизм, старші підлітки, військово-спортивні ігри, виховання

Виховання патріотизму старших підлітків засобами військово-спортивних ігор передбачає їх впровадження в освітню діяльність закладів загальної середньої та позашкільної освіти. Дослідження наукових джерел з проблематики патріотичного виховання, вікової специфіки старших підлітків, особливостей використання військово-спортивних ігор та їх виховного потенціалу, вивчення досвіду організації освітньої діяльності в закладах освіти та громадських організаціях дозволяють визначити ефективні організаційно-педагогічні умови патріотичного виховання старших підлітків у процесі військово-спортивних ігор: використання виховного потенціалу військово-спортивних ігор в освітньому процесі ЗЗСО, ЗПО; змістово-методичне забезпечення патріотичної вихованості старших підлітків в процесі військово-спортивних ігор; організація методичної роботи з педагогами щодо патріотичного виховання старших підлітків засобами військово-спортивних ігор.

Організаційно-педагогічна умова «Використання виховного потенціалу військово-спортивних ігор в освітньому процесі ЗЗСО, ЗПО» передбачала:

- розкриття виховного потенціалу військово-спортивних ігор та можливостей їх використання в освітньому процесі;
- створення методичної бази військово-спортивних ігор, готових до використання в освітньому процесі ЗЗСО, ЗПО;
- використання виховного потенціалу військово-спортивних ігор через їх інтеграцію в освітній процес на уроках фізичної культури;

- використання виховного потенціалу військово-спортивних ігор в позашкільній діяльності ЗЗСО, ЗПО (зокрема, в організації роботи гуртка, факультативу, курсу за вибором) [1; 2].

Таким чином, умова спрямовувалась на розширення уявлень педагогів щодо можливостей використання військово-спортивних ігор та їх впровадження у процес занять фізичною культурою, гуртки та факультативи в процесі урочної, позаурочної та позашкільної діяльності у закладах загальної середньої та позашкільної освіти, у діяльності громадських організацій.

Впровадження організаційно-педагогічної умови «Змістово-методичне забезпечення патріотичної вихованості старших підлітків в процесі військово-спортивних ігор» мало на меті:

- уточнення форм і методів роботи для збагачення уявлень старших підлітків про сутність і зміст основних понять і категорій патріотизму та патріотичного виховання;

- підбір педагогічного інструментарію для формування позитивного ставлення старших підлітків до патріотизму та його проявів, діяльності патріотичного спрямування;

- формування знань, умінь, та навичок, які характеризують громадянина-патріота та необхідні для захисту Батьківщини через залучення старших підлітків до участі в іграх та заходах військово-патріотичного спортивного спрямування.

Відповідно до кожного з аспектів організаційно-педагогічної умови було здійснено роботу щодо їх змістово-методичного забезпечення.

Уточнення форм і методів роботи для збагачення уявлень старших підлітків про сутність і зміст основних понять і категорій патріотизму та патріотичного виховання було забезпечено через аналіз та відбір ефективних сучасних форм роботи. З врахуванням особливостей даної вікової категорії, коли старші підлітки мають бажання висловлюватися, проявляти свою позицію, відстоювати погляди і переконання, ми надали перевагу інтерактивним формам та методам роботи. Це дозволило долучати старших підлітків до активного спілкування, обговорення проблемних питань, вирішення поставлених завдань, пошуку альтернатив та осмислення отриманої інформації.

Таким чином, умова спрямовувалась на впровадження дієвих форм і методів виховання патріотизму старших підлітків засобами військово-спортивних ігор та реалізацію компонентів патріотичної вихованості.

Організаційно-педагогічна умова «Організація методичної роботи з педагогами щодо патріотичного виховання старших підлітків засобами військово-спортивних ігор» реалізовувалась через:

- забезпечення процесу патріотичного виховання нормативно-правовим супроводом;
- забезпечення педагогів інформаційно-методичними матеріалами щодо особливостей організації військово-спортивних ігор;
- розширення знань педагогів щодо особливостей патріотичного виховання; формування практичних вмінь і навичок для його здійснення (в тому числі засобами військово-спортивних ігор).

Таким чином, умова спрямовувалась на поглиблення знань та уявлень педагогів щодо патріотичного виховання, його сутності та значення; побудову стратегії взаємодії з старшими підлітками з розумінням фізіологічних та психологічних закономірностей їх розвитку; особливості організації патріотичного виховання в різних умовах (закладі загальної середньої освіти, закладі позашкільної освіти, громадській організації); розширення педагогічного інструментарію, збагачення форм та методів патріотичного виховання засобами військово-спортивних ігор.

Список використаних джерел

1. Коломоєць, Г. А. Військово-спортивні ігри: варіативний модуль з фізичної культури для учнів 5-9 класів. *Фізична реабілітація та здоров'язбережувальні технології: реалії і перспективи* : матер. II всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Полтава, 2016. С. 98–101.
2. Коломоєць, Г. А., Ребрина, А. А., Деревянко, В. В. Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5-9 класи. Варіативний модуль «Військово-спортивні ігри» 3 роки навчання. *Фізичне виховання в рідній школі*. 2015. № 5. С. 7–12.

Анжела КИРЕЄВА,
м. Київ,

старший науковий співробітник
лабораторії морального, громадянського та міжкультурного виховання
Інституту проблем виховання НАПН України

СОЦІАЛЬНА-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДТРИМКА ТА АДАПТАЦІЯ ДІТЕЙ ВПО

Анотація. У статті актуалізовано питання соціальної адаптації дітей внутрішньо переміщених осіб; презентовано дієві практики соціально-психологічної підтримки та адаптації дітей ВПО; описано досвід роботи координаційного центру допомоги «Мелітополь Саме тут. Київ».

Ключові слова: соціально-психологічна підтримка, соціально-психологічна адаптація, діти ВПО.

Соціально-психологічна підтримка та адаптація дітей ВПО є актуальним викликом для української освіти. Діти, які стали вимушеними переселенцями, потребують соціально-педагогічної підтримки з метою успішної адаптації у нових місцях поселення.

За даними опитування, проведеним освітньою фундацією GoGlobal та дослідницькою компанією Gradus Research, 75% дітей ВПО мають ознаки когнітивного прояву стресу, 24% дітей виявляють тривожність і стурбованість, 75% мають відчуття страху. Більшість учителів зазначає, що діти дуже швидко подорослішали: це позитивно з погляду національної самоідентифікації і формування патріотизму, але разом із тим є ознакою тривожного стану. Діти ВПО мають психологічну травму (вчителі потребують інформації, як працювати з цими дітьми); учням важко наздогнати шкільну програму; у них знижена мотивація до навчання (утім, організатори дослідження зазначають, що це загальний тенденція, яка стосується не лише ВПО); учителям незрозуміло, як надавати першу психологічну допомогу [3].

Як зазначає Ю.Жданович, соціальна адаптація тісно пов'язана з процесом соціалізації. Варто підкреслити, що соціальна адаптація одночасно виступає процесом і станом та є безперервним протягом усього життя. Процес адаптації розглядається як входження особи в певну групу, засвоєння нею норм, відносин та займання певного місця у структурі відносин між членами групи. Необхідно враховувати, що цей процес є двостороннім, а саме: з одного боку, людина корегує свою поведінку відносно вимог соціуму, тобто цей процес пов'язаний з активною зміною своєї особистості, корекцією своїх власних установок і стереотипів поведінки; з іншого – людина впливає на соціальне середовище, внаслідок чого воно також зазнає певних змін. Результатом соціальної адаптації є соціальна адаптованість особистості, яка визначається мірою набуття людиною тих особистісних якостей та засвоєнням деякого набору соціальних ролей, що, за наявних умов діяльності, уможливають задоволення її потреб на тому чи іншому рівні. Отже, соціальна адаптація тісно пов'язана з інтеграцією особистості в систему соціально-психологічних зв'язків та стосунків, що виникають у новому соціальному середовищі життєдіяльності [2].

Актуальність соціально-психологічної підтримки та адаптації дітей ВПО призвела до створення та реалізації великої кількості цікавих та корисних

проєктів, тренінгів та інших методичних інструментів з питань надання психологічної підтримки для підлітків та батьків, чие звичне життя зламала війна.

Так, у 2022 році для практичних психологів і соціальних педагогів закладів освіти України було презентовано навчальний тренінг «Діти і війна», під час якого застосовувалися моделі зцілення та резиліентності для подолання наслідків психотравм у дітей. На тренінгу пропрацьовували теми: психотравмівний вплив війни на психічне здоров'я дітей; наслідки психотравми, симптоми й механізми розвитку посттравматичного синдрому, моделі зцілення і резиліентності; техніки для опрацювання травматичної пам'яті, принципи їх безпечного застосування; моделі роботи з батьками дітей; принципи турботи про себе та захисту від вигорання [1].

Ще однією дієвою практикою став проєкт «ПОРУЧ» (спільний проєкт Міністерства освіти і науки України, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ), Українського інституту когнітивно-поведінкової терапії та ГО «ВГЦ «Волонтер»). Психологи «ПОРУЧ» допомагають не лише підліткам, а й батькам, які отримують навички для допомоги та підтримки своїх дітей.

Дуже корисним помічником в роботі з дітьми та батьками є посібник «Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни», розроблений Громадською організацією «GoGlobal» спільно з Центром «Розвиток КСВ» та експертною платформою «Career Hub» у рамках програми «Мріємо та діємо». У посібнику надані дієві інструменти психологічної підтримки та адаптації до нових умов у воєнний час, які педагоги використовують в роботі колективами закладів як загальної, так і професійно-технічної освіти.

Яскравим прикладом корисних матеріалів, що розроблені/модифіковані та апробовані в процесі практичної роботи кризових психологів із цивільним населенням України у період 2022-2023 років, є посібник «Техніки арт-терапії в роботі кризового психолога з цивільним населенням в умовах війни». Він був створений за підтримкою психологічної служби «СпівДія». Посібник висвітлює основні питання, пов'язані з надання психологічної допомоги та підтримки різних категорій цивільного населення під час війни, розкриває особливості застосування арт-терапії в кризовому консультуванні та процесі психологічного супроводу постраждалих від військових дій.

Для дітей вимушених переселенців важливе значення має і соціокультурна адаптація, оскільки діти-переселенці мають пристосуватися до нового культурного середовища. Ефективним інструментом для соціокультурної адаптації дітей та підлітків є створення освітніх просторів на базі волонтерських центрів-допомоги,

прикладом якого може слугувати досвід роботи координаційного центру допомоги «Мелітополь Саме тут. Київ». У нелегкий час дуже важливо педагогам, волонтерам разом з батькам підібрати правильний підхід до дитини та допомогти пережити цей період. У центрі організовані на постійної основі робота дитячих гуртків за напрямками творчої діяльності: малювання, декоративно-прикладного мистецтва, виготовлення аплікацій за допомогою 3D-ручки, студія театрального мистецтва. Для підлітків працюють клуб «Лідери змін», англomовний клуб, проводяться онлайн-зустрічі з Євроклубами та представниками Корпусу Миру, відбувається підготовка випускників до НМТ. Вихованці центру з педагогічними працівниками долучаються до різних Всеукраїнських та місцевих проєктів (наприклад, участь у проєктах «Офіс юного мера», «Урбан-місто» на базі КПДЮ; з педагогічним колективом МДПУ ім. Б. Хмельницького беруть участь у різноманітних проєктах Ради Європи). В центрі організують для дітей ВПО безкоштовні культурні заходи, екскурсії до музеїв, відвідування вистав, долучають до благодійних акцій на допомогу ЗСУ, проводять спільні заходи до державних свят. Участь у таких заходах, постійне активне спілкування та позитивні емоції допомагають родинам переселенцям подолати наслідки травматичного стресу.

Список використаних джерел

1. Діти і війна: триває проєкт з навчання технік зцілення та резиліентності. Державна служба якості освіти України. URL: <https://sqe.gov.ua/diti-i-viyna-trivaie-proiekt-z-navchannya-t/>
2. Жданович Ю. М. Особливості адаптації дітей вимушених переселенців / Ю. М. Жданович. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2017. Вип. 21(1). С. 204–214.
3. «Не як тебе звати, а звідки ти» – дослідження про проблеми адаптації дітей ВПО в нових школах. URL: <https://nus.org.ua/news/ne-yak-tebe-zvaty-a-zvidky-ty-doslidzhennya-pro-problemy-adaptatsiyi-ditej-vpo-v-novyh-shkolah/>

3. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ТРЕНДИ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

Ренате ВАЙНОЛА,
м. Київ,

завідувач кафедри соціальної освіти і соціальної роботи
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова,
доктор педагогічних наук, професор

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ТА ТЕХНОЛОГІЧНІСТЬ ЯК ПРИНЦИПИ СУЧАСНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

***Анотація.** У тезах здійснено визначення інноваційності та технологічності як принципів сучасної соціальної роботи, деталізовано їх ролі в розвитку форм та методів сучасної соціальної роботи. Розкрито значення інновацій в теорії та практиці соціальної роботи. Виявлено закономірності упровадження інновацій в практику соціальної роботи: деталізовано критерії оцінки інноваційності в соціальній роботі. Технологічність визначено як дотримання певних алгоритмізованих процедур з використанням форм, методів, засобів професійного впливу на отримувачів соціальних послуг.*

***Ключові слова:** соціальна робота, інновації, технологічність, соціальні послуги.*

Сучасний етап розвитку соціальної роботи як ніколи потребує уважного ставлення до упровадження нових технологічних процесів, практик професійного впливу на отримувачів соціальних послуг. Зрозуміло, що воєнна доба і період повоєнного відродження потребують змістового оновлення та модернізації існуючих форм та методів соціальної роботи. Водночас постає проблема оцінки таких інновацій, неприпустимості надмірного експериментування без визначених критеріїв оцінки нового досвіду чи практики.

Завданням даної публікації є визначення інноваційності та технологічності як принципів сучасної соціальної роботи, деталізація їх ролі в розвитку форм та методів соціальної роботи.

Поняття «інновація» нині постає як суттєвий елемент розвитку науки, забезпечення вимог модернізації, оновлення та реалізації актуальних завдань соціальної роботи, можливостей оптимізації процесу становлення та розвитку особистості в умовах соціально-турбулентного світу.

Термін інновація означає нововведення, новизну, зміни, засіб і процес, що передбачає введення чогось нового. Так П. Волкова визначає інновацію в

педагогічному контексті як «цілеспрямований процес часткових змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог» [1, с. 403]. У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях педагогічна інновація розглядається як одне з найбільш можливих для педагогічної практики джерело нових ідей, підходів і технологій [2].

У соціальній роботі інновація найчастіше відображаються в тенденціях накопичення й видозмін ініціатив і нововведень в полі соціальної роботи (як в теорії так і практиці), що спричиняють певні конструктивні та змістові зміни у соціальній сфері.

Більшість дослідників проблеми інноваційності в соціальній роботі відзначають, що якщо інноваційна діяльність спрямована на вирішення соціальних проблем сучасного суспільства, то розробка та впровадження інноваційних моделей соціальної роботи, перш за все, мають забезпечити не лише підвищення якості надання соціальних послуг шляхом об'єднання ресурсних можливостей та їх розширення, але й сприяти інноваційному розвитку соціальної роботи [3].

Водночас, відома дослідниця проблеми інновацій І.Савельчук зауважує, що впровадження інноваційних моделей соціальної роботи не може здійснюватися простим поєднанням «традицій та інновацій» для оновлення системи надання соціальних послуг населенню. Авторка переконливо доводить, що інновації в галузі соціальної роботи мають проявлятися в інтенсивному оновленні соціальних послуг (у вигляді нестандартних методів і форм) різним категоріям соціально незахищеного населення. Тому, вважається, що фахівці соціальної сфери мають сприяти розробці та впровадженню інновацій соціальної роботи, а саме : інновацій соціальної роботи, що ініційовані клієнтами; інновацій соціальної роботи, що зумовлені конкуренцією в сфері надання соціальних послуг; інновацій соціальної роботи, що стимулюються державою або підтримуються громадою; інновацій соціальної роботи, що здійснюються за наявності ресурсів [4, с.30].

Підсумовуючи, ми будемо вважати, що стосовно процесу соціальної роботи, інновація, пер за все, означає введення нового у цілі, зміст, методи і форми реалізації соціальних послуг. Інновацію в соціальній роботі ми визначатимемо як цілеспрямований процес змін, що ведуть до модифікації, модернізації, оптимізації мети, змісту, методів, форм соціальної роботи, адаптації їх до вимог часу.

Інновація в системі соціальної роботи виконує наступні завдання:

- інновація виступає джерелом виявлення протиріч в розвитку масової практики соціальної роботи;

- інновація – це фактор постійного та дієвого зв'язку теорії з практикою. саме через нього відбувається найбільш ефективно і швидко просунення досягнень науки в практику;

- інновація втілює перспективні наукові ідеї, матеріалізує їх, робить привабливими;

- результати інноваційної діяльності виступають засобом переконання не тільки соціальних працівників, а й громадськості, створюють підґрунтя для просунення інновацій

Саме тому постає актуальне завдання здійснення оптимальної імплементації інновацій (інноваційного досвіду) у практику соціальної роботи. Найчастіше творчий пошук соціального працівника будується на основі (під впливом) певного досвіду. Ми вважали за доцільне визначити такі аспекти значення інноваційного досвіду в соціальній роботі: створення проектів майбутніх перетворень; виявлення оригінальних ідей та задумів; досягнення ефективних сполучень змісту, форм та методів роботи; упровадження нових методик; узагальнення та пропаганда досягнутих результатів.

Як інноваційну ми можемо сприймати практику, що реалізує прогресивні тенденції розвитку соціальної роботи, якій притаманні такі ознаки: ґрунтування на новітніх науково-методичних досягненнях; створення якісно нового контенту підтримуючого процесу; досягнення оптимально можливих в конкретних умовах і ситуаціях результатів соціальної роботи.

Нами визначено певні *закономірності упровадження інновацій в практику соціальної роботи*:

- інновація має розроблятися на засадах сучасних концепцій соціальної роботи, і передбачати розвиток самостійного науково-пошукового мислення носія інновації;

- розповсюджувати, пропагувати треба (перш за все) провідну ідею, головну думку інновації;

- інновація має вивчатись та застосовуватись комплексно, з урахуванням запитів адресату, реальних проблем, кадрових ресурсів, рівня їх підготовленості, умов регіону, потреб громади тощо;

- введення нового продуктивно в тому випадку, коли ця новаторська діяльність стимулює творчу ініціативу та соціальну взаємодію, коли виношується та створюється свій, авторський варіант нововведення.

При цьому важливо мати чітке уявлення про критерії та показники інноваційності, механізм оцінки інноваційності в соціальній роботі. Ми пропонуємо такі *критерії оцінки* інновацій в соціальній роботі:

- актуальність і перспективність (відповідність вимогам життя, тенденціям суспільного розвитку, науково-технічного прогресу, робота досвіду «на перспективу», бачення нових можливостей удосконалення соціальної роботи);

- новизна в цілепокладанні, відборі змісту, форм та засобів організації соціальної роботи;

- відповідність основних категорій базовим положенням сучасної науки (урахування таких провідних підходів, як: співробітництво і співтворчість; міждисциплінарна та міжвідомча взаємодія; соціальне партнерство; підтримка ресурсів; фасилітації);

- наявність відчутних, стабільних отриманих результатів (вагомі результати: позитивні зрушення в характері соціалізації, в особистісному та соціальному розвитку отримувачів послуг, підвищенні престижу соціальної агенції);

- можливість творчого застосування в близьких умовах, трансформаційність (мають бути створені технології використання, що дозволяють “відділяти” досвід від особистості носія і відтворювати цей досвід в нових умовах);

- оптимальний розподіл сил, засобів, часу і ресурсів для досягнення найкращого можливого результату;

- достатня апробація (мається на увазі і лонгітюдність інновації й достатня кількість отримувачів послуг);

- вимірюванність (наявність використання методів МІО що дозволяють підтвердити наявність позитивних зрушень)

Технологічність соціальної роботи ми будемо визначати як дотримання певних алгоритмізованих процедур з використанням форм, методів, засобів професійного впливу на отримувачів соціальних послуг з метою покращення, забезпечення оптимізації функціонування при можливому тиражуванні даної системи соціальних впливів. Саме можливість тиражування, імплементації робить принципи інноваційності та технологічності стрижневими для сучасної соціальної роботи. Розробка їх взаємозв'язків та взаємообумовленностей стане перспективою наших наукових розвідок.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Київ : Академвидав, 2019. 616 с.
2. Інновації у вищій освіті: проблеми, досвід, перспективи : монографія / за ред. П. Ю. Сауха. Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 443 с.

3. Kravchenko, O., Koliada, N., & Levchenko, N. Youth Workers and Innovative Development of Social Work. *Advances in Intelligent Systems and Computing*. July, 2020. №1209. pp. 421-430.

4. Савельчук І.Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375 с.

**Надія Чернуха,
м. Київ,**

завідувач кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доктор педагогічних наук, професор;

**Дмитро Костенко,
м. Київ,**

асистент кафедри іноземних мов математичних факультетів
Навчально-наукового інституту філології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри мовної підготовки
Інституту державного управління та наукових досліджень
з цивільного захисту,
докторант Інституту проблем виховання НАПН України,
доктор філософії в галузі державного управління,
кандидат педагогічних наук, доцент

ТРАКТУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ЖИТТЄСТІЙКОСТІ ЗА В. ФРАНКЛОМ: СУТНІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ

***Анотація.** У тезах актуалізовано питання феномену життєстійкості у сучасному суспільстві та окреслено стратегії її формування в умовах сучасних соціалізаційних викликів. Окреслено психологічні погляди та ідеї В. Франкла.*

Наголошено на врахуванні стратегічних орієнтацій у розвитку життєстійкості особистості в сучасних реаліях.

Ключові слова: *життєстійкість, сенс життя,*

Вивчаючи феномен життєстійкості особистості доцільно звернутися до питання аналізу стратегій життєстійкості в умовах сучасних соціалізаційних викликів. Ресурсним і продуктивним є досвід поділу стратегій життєстійкості за одним з найвизначніших психологів та вчених світу в історії людства В. Франклом, який власним прикладом показав стійкість особистості та незламність людського

духу, розробивши теорію, як можна бути сильним у найскладніших життєвих ситуаціях.

У відповідності з В. Франклом, орієнтація на сенс є першою стратегією життєстійкості. Випробування часом та складними життєвими обставинами підвладні людині завдяки саме орієнтації на сенс прагнення людини до виживання в цьому світі і допомагає їй подолати складні життєві випробування.

Перебуваючи у соціальному середовищі кожній людині необхідно мати мету, заради якої вона творить своє теперішнє та майбутнє. Постає нагальна необхідність знаходження людиною сенсу на її життєвій стежині, а віднаходження сенсу має відбуватися у кожній особистості окремо, що супроводжується величезними зусиллями з її боку. Спрямування власного сенсу не має бути зосередженим власне на особистості, а на її оточення, власну справу, ідеї та цілі в житті. Людина будує свій внутрішній світ саме завдяки спрямуванню її сенсу на оточуючих, висловлюючи свою любов до людей навколо. Віддаючи себе улюбленій справі чи її партнеру людина творить себе [1].

Насправді ми реалізуємо свій потенціал, коли віддаємось улюбленій справі, забуваючи про себе. Відчуття значущості майбутнього, власної життєвої мети, орієнтація на власну справу та корисну діяльність для себе та оточуючих певною мірою формує наше фізичне та духовне здоров'я. Роблячи власну справу та віддаючись їй цілком людина забуває про складності та життєві негаразди. Робота наповнює наше життя сенсом, наша унікальність певним чином відображається у нашій роботі та сенсах, які ми вкладаємо заради її втілення та реалізацію у соціумі. Сенс та цінності супроводжують нас у реалізації роботи та суспільного внеску кожного, а наша професійна діяльність не є чимось виокремленим у бутті та соціальному середовищі, зокрема.

Величезного значення власне набуває професіоналізм та ставлення особистості до її роботи. Важливо кожній людині віднайти свій неповторний сенс

перебування в цьому світі, адже якщо кожен чітко бачить перед собою ті завдання, які необхідно реалізувати, життя сприймається з більшим усвідомленням та розумінням. Усвідомлення власного життєвого завдання допомагає долати життєві труднощі та перепони, які виникають на життєвому шляху. Віднаходження власної місії в цьому світі допомагає чітко усвідомити життєві завдання та цілі. Життя стає унікальним та неповторним завдяки місії в цьому світі. Сенс життя дуже часто наповнюється та формується глибше завдяки складним життєвим обставинам, які загартовують нас.

Питання про сенс власного життя особливо загострюється та відчувається кожною особистістю у часи потрясінь, особливо у період війни в Україні, адже треба вижити понад усе. Сенс існування людини є тією точкою опори, яка є і має бути у кожній життєвій ситуації, в кожному конкретному моменті існування і у кожного він має бути власним і неповторним, так як кожна людина є унікальною та неповторною в цьому світі. Життєві ситуації не є позбавленими сенсу. Замислюючись над питанням «Чого, власне, наше життя чекає від нас?», ми маємо відповідати на прості та складні життєві питання кожної миті власного життя, проживаючи його усвідомлено. Відчуваючи постійну напругу життєвої боротьби, життєвий сенс стверджується та зникає залежно від виконання завдань.

Другою стратегією за В Франклом є стратегія від страждання до сили.

Особливо під час війни є ситуації, які ми змінити не можемо. Головним тоді стає наше ставлення до конкретної ситуації. Важливого сенсу у таких ситуаціях для нас набувають відвага в стражданні та прояви гідності у життєвих ситуаціях. За будь-яких обставин життя має сенс, а ми маємо можливість віднайти його, незважаючи на обставини. Ми знаходимо повноту життя не лише у радості життя, але й у стражданні. Ми маємо розуміти страждання, які трапляються у житті, як можливість стійкості та здатності їх перенести. Кожне страждання є унікальним у Всесвіті. Тільки людина завдяки власній силі має позбавитися від страждань і ніхто не може це зробити замість неї. Завдяки появі страждання виникає наша

внутрішня сила. Тільки якщо людина змінюється на краще, тоді страждання має сенс. Важливим є виявлення напруги, витримка її, а не втеча від складної життєвої ситуації. Безліч можливостей надання життю сенсу сприймається й у тому, як ми прагнемо пережити випробування долі.

Протистояння долі дає можливість перетворення власного страждання у внутрішнє досягнення. Завдяки найважчим ситуаціям в житті ми внутрішньо піднімаємось над собою та стаємо сильнішими. Наші життєві, моральні перемоги залежать від нас, від наших внутрішніх настроїв. Сенсом страждань є припинення їх приховування від себе. Наприклад, коли ми робимо вигляд, що відчуваємо тільки оптимістичні настрої. Досягнення зрілості та наше зростання як особистості відбувається у стражданнях. Страждання допомагають нам боротися з апатією, депресивними станами. Відволікання від вирішення проблем, відтермінування їх вирішення не сприяє усунування свого нещастя зі світу.

Таким чином, найважливішою у житті кожної особистості є внутрішня боротьба з собою, яка завершується перемогою. Стратегії життєстійкості за Віктором Франклом є дуже глибокими за своєю сутністю та змінюють життя на краще. Незаперечно важливим є врахування стратегічних орієнтацій у розвитку життєстійкості особистості в сучасних реаліях.

Список використаних джерел

1. Зорій Ю. Стратегії життєстійкості Віктора Франкла. (2023). URL: <http://surl.li/uczbz>

Марина ВАСИЛЬЄВА-ХАЛАТНИКОВА,
м. Київ,

доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
кандидат педагогічних наук, доцент

АДАПТАЦІЯ ТА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПОТРЕБИ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Анотація. Однією з категорій громадян України, які потребують підтримки фахівців

соціальної роботи, стає внутрішньо переміщена молодь. Серед потреб внутрішньо переміщеної молоді в Україні, в сучасних реаліях війни, можна відмітити: фізіологічні (базові) потреби; безпеку; адаптацію та інтеграцію; освіту та розвиток; дозвілля; працевлаштування; комунікацію. Не менш важливими потребами для внутрішньо переміщеної молоді є адаптація та інтеграція.

Ключові слова: внутрішньо переміщені особи, молодь, адаптація, інтеграція.

В умовах сьогодення, однією з категорій громадян України, які потребують підтримки фахівців соціальної роботи, стають внутрішньо переміщені особи.

Спираючись на Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»: «...Внутрішньо переміщена особа – громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру...» [3].

Сучасна внутрішньо переміщена молодь – це люди віком від 14 до 35 років. Звичасно, віковий розподіл є досить широким. До молоді в нашій країні належать і підлітки, і здобувачі вищої освіти, і молоді сім'ї, і громадяни працездатного віку. Слід відмітити, що є потреби, які їх об'єднують.

Серед потреб внутрішньо переміщеної молоді в Україні, в сучасних реаліях війни, можна відмітити: фізіологічні (базові) потреби; безпеку; адаптацію та інтеграцію; освіту та розвиток; дозвілля; працевлаштування; комунікацію. Після евакуації до нової громади в Україні внутрішньо переміщена молодь часто стикається з депресивними станами, почуттям самотності та відсутністю друзів та знайомих [1].

Аналізуючи дослідження українських науковців Кіпець В. П. (2023), Новікова О. Ф.(2016), Наливайко Л. Р., Грицай О. І. (2023) та Самолюк Н.М., Грішнова О.А., Панькова О.В., Юрчик Г.М., Мазур Н.О., Кроль В.В., Рошик І.І. (2023) було визначено адаптацію та інтеграцію внутрішньо переміщеної молоді в Україні як потребу.

Складнощі адаптації та інтеграції внутрішньо переміщеної молоді в Україні пов'язані з:

- проблеми з відсутністю знайомих та друзів у новій громаді;
- обмеження спілкування внутрішньо переміщеної молоді між собою;
- «суржик» як мова спілкування;
- страх долучення до молодіжних спільнот, шкільного та студентського

самоврядування;

- відмежовування від життя у новій громаді;
- упереджене ставлення до внутрішньо переміщеної молоді;
- виклики, пов'язані з переведенням активностей в онлайн-простір;
- пасивність щодо індивідуального розвитку внутрішньо переміщеної молоді [5].

Підкреслимо складові адаптації та інтеграції внутрішньо переміщеної молоді:

- психологічна підтримка (робота за індивідуальним запитом, з групою взаємопідтримки, надання первинної психологічної допомоги тощо),
- соціальний супровід (соціальна підтримка конкретної особистості або групи людей),
- законодавча підтримка (індивідуальні та групові юридичні консультації, правова просвіта, представництво, адвокаційні та нотаріальні послуги);
- всебічне включення у життя нової громади (благодійні ярмарки, волонтерські ініціативи, просвітницька діяльність).

Сучасна ситуація щодо внутрішньо переміщеної молоді в Україні залишається актуальною, адаптація та інтеграція є важливими на шляху інтеграції у новій громаді.

Список використаних джерел

1. Новікова О. Ф. Внутрішньо переміщені особи: від подолання перешкод до стратегії успіху : колект. монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ : ІЕП НАН України, 2016. 447 с.
2. Наливайко Л. Р. Грицай О. І. Внутрішньо переміщені особи Дніпропетровської області: гендерний портрет : аналіт. зб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. 2023. 115 с.
3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 30.12.2023, № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2015. № 1, ст. 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text>.
4. Кіпень В. П. Внутрішньо переміщені особи: виживання та підтримка в умовах війни : дослідж., аналіз, рек. / ГО «Інновац. Дія», «Доступ», проект фінанс. ЄвроСоюзом. Вінниця, 2023. 103 с.
5. Самолюк Н.М., Грішнова О.А., Панькова О.В., Юрчик Г.М., Мазур Н.О., Кроль В.В., Рошик І.І. Оцінка потреб внутрішньо переміщених осіб (ВПО), державних інструментів їх забезпечення, проблем та можливостей суспільної інтеграції ВПО в нове соціальне середовище (науково-аналітична доповідь). Рівне, 2023. 71 с.

Інь МЯОСЮЙ,
м. Київ,

здобувач вищої освіти кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-ОСВІТНЯ ПОТРЕБА ІНОЗЕМНИХ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Анотація. В статті розкрити підходи до організації безпечного освітнього середовища в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, визначені його основні складові.

Ключові слова: освітнє середовище, іноземні здобувачі вищої освіти, інтеграція, безпека.

В умовах сьогодення в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка навчаються іноземні здобувачі вищої освіти, які приїхали до України з багатьох країн світу (зокрема, Китайська народна республіка, Таджикистан, Казахстан, Індія, Туркменістан, Латвія тощо). Відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка» (друга редакція)», підкреслено ідею студентоцентрованості в освітньому процесі, орієнтацію на створення сприятливого для навчання освітнього середовища [4].

Ми сконцентрувались на потребах іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, безпосередньо на інформаційно-освітніх потребах, розглядаючи їх як необхідні умови для ефективного процесу навчання, виховання та розвитку.

За період лютий-березень 2024 року нами було проведено анкетування серед іноземних здобувачів вищої освіти Київського національного університету імені Тараса Шевченка (30 респондентів) з метою визначення актуальних інформаційно-освітніх потреб. Однією з яких виявилась – безпечне освітнє середовище. Відповідаючи на запитання: «Чому безпечне освітнє середовище є інформаційно-освітньою потребою іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка?» підкреслимо важливі моменти.

Безпечне освітнє середовище – це умови закладу освіти, які передбачають фізичних, ментальний, освітній та соціальний захист здобувача освіти [1; 2; 3; 5].

Безпечне освітнє середовище як інформаційно-освітня потреба іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка включає наступні складові:

- відсутність будь-яких форм дискримінації, приниження честі, гідності та освітньої репутації;
- запобігання булінгу, поширенню неправдивих відомостей чи пропаганди;
- створення умов для різних форм організації освітнього процесу;
- забезпечення необхідними засобами навчання;
- забезпечення навчально-методичними матеріалами;
- можливість бути включеними у освітній процес за межами України;
- індивідуальний план розвитку кожного іноземного здобувача вищої освіти;
- наявність персонального куратора, кар'єрного консультанта;
- наявність «груп підтримки» іноземних здобувачів вищої освіти;
- «відкритість» університетської системи щодо іноземних здобувачів вищої освіти.

Рис. 1. Безпечне освітнє середовище як інформаційно-освітня потреба іноземних здобувачів вищої освіти в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка

Враховуючи умови воєнного часу в Україні, безпечне освітнє середовище – це центральна складова забезпечення освітнього процесу закладу освіти. В Київському національному університеті імені Тараса Шевченка створюються умови для створення безпечного освітнього середовища для здобувачів вищої освіти, а тому числі, для іноземних здобувачів вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю. Розвиток теоретичних основ інформатизації освіти та практична реалізація інформаційно-комунікаційних технологій в освітній сфері України / Нац. акад. пед. наук України. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2019. 213 с.
2. Гуревич Р. С. Інформаційно-освітній портал у підготовці майбутніх учителів : колект. монографія. Вінниця : Нілан, 2017. 416 с.
3. Козирев М. П. Соціальна педагогіка : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2020. 352 с.
4. Положення про організацію освітнього процесу у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка (друга редакція) (наказ ректора № 170 -32 від 11 квітня 2022 року. URL: http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Polozhennia-pro-organizatsiyu-osvitniogo-procesu-11_04_2022.pdf.
5. Шаповалова О. О. Іноземні студенти в Україні під час війни (2022-2023) : монографія. Київ : Млин медіа, 2023. 98 с.

**Андрій Запитецький,
м. Київ,**

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Українського державного університету імені Михайла Драгоманова

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Анотація. Охарактеризовано нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю. Проаналізовано нормативно-правову базу України, яка забезпечує основні права та гарантії особам з інвалідністю.

Ключові слова: особи з інвалідністю, соціальна реабілітація, інтеграція, нормативно-правове забезпечення.

Для демократичного суспільства актуальним є розгляд та впровадження інтеграції осіб з інвалідністю у соціум. Даний аспект передбачає розвиток нормативно-правового забезпечення, що дасть можливість забезпечити правові, політичні та соціальні права осіб з інвалідністю.

Нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю передбачає комплекс законів, постанов, та інших нормативних актів, які регулюють права, обов'язки, а також можливості для реабілітації та інтеграції осіб з інвалідністю в суспільство.

Основний закон України, а саме Конституція, гарантує рівні права та свободи для всіх громадян, включаючи осіб з інвалідністю. Стаття 46 закріплює право громадян на соціальний захист, у тому числі у разі інвалідності.

Закон України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»: Цей закон визначає принципи державної політики щодо осіб з інвалідністю, їхні права, а також обов'язки держави щодо забезпечення реабілітації, освіти, працевлаштування та соціальної інтеграції [4].

Закон України «Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні» регулює питання реабілітації осіб з інвалідністю, визначає види та етапи реабілітації, а також обов'язки державних органів у цій сфері.

Метою даного Закону є створення умов для усунення або компенсації наслідків спричинених стійким порушенням здоров'я людей з інвалідністю. Також цей Закон визначає дуже широкий перелік термінів, це означає що і зміст самого Закону охоплює цілу низку важливих питань. Основними завданнями цього закону є: створення умов для усунення обмежень життєдіяльності осіб з інвалідністю; визначення основних напрямів реабілітаційних заходів для людей з інвалідністю, визначення видів і форм реабілітації та ін [5].

Відповідно до Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» визначено поняття реабілітація осіб з інвалідністю та види реабілітації (Розділ 1, ст.1); Структура системи реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю (розділ 3, ст. 12); складові системи реабілітації осіб з інвалідністю (розділ 5, ст.23); види та форми реабілітації (розділ 5, ст. 24-25).

Цим Законом також визначено, що реабілітація осіб з інвалідністю – «система медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних, соціально-побутових заходів, спрямованих на надання особам допомоги у відновленні та компенсації порушених або втрачених функцій організму для досягнення і підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації та інтеграції в суспільство, а також забезпечення осіб з інвалідністю допоміжними засобами реабілітації і медичними виробами»

Окрім цього, у Законі також зазначено, що «соціальна реабілітація – це система заходів, спрямованих на створення і забезпечення умов для повернення особи до активної участі в житті, відновлення її соціального статусу та здатності до самостійної суспільної і родинно-побутової діяльності шляхом соціально-середовищної орієнтації та соціально-побутової адаптації, задоволення потреби в забезпеченні допоміжними засобами реабілітації»

Реалізація цього Закону відображається у забезпеченні координованості системи реабілітації, що реалізується через своєчасність, безперервність та комплексність відновлювальних заходів і методик; регламентації правових, економічних, соціальних умов надання допомоги особам з інвалідністю;

інформації для створення безперешкодного доступу до них осіб з інвалідністю шляхом усунення природних, комунікаційних і архітектурних перешкод та ін. Ст. 7 цього Закону інформує про медико-соціальні експертизу. Цей огляд проводиться за проведення діагностичних, лікувальних і реабілітаційних заходів за наявності даних, що підтверджують стійкий розлад функцій організму у зв'язку з порушеннями, зумовленими захворюванням, травмою або вродженими вадами. Відповідно ст. 12 даного закону система реабілітації осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю забезпечує своєчасність, комплексність і неперервність медичної, психолого-педагогічної, фізичної, професійної, трудової, фізкультурно-спортивної, соціальної реабілітації. Також у ст. 17 говориться що, «реабілітаційні установи здійснюють комплексну реабілітацію осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю шляхом реалізації соціально-економічних, медичних, фізичних, психологічних, педагогічних, професійних та інших заходів відновлювального характеру, спрямованих на попередження прогресування патологічного процесу, усунення чи максимально можливу компенсацію обмежень життєдіяльності, відновлення здоров'я та трудових навичок осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю, корекцію психічних процесів, здобуття ними освіти, їх трудову зайнятість незалежно від категорії і причин інвалідності». Таким чином для кожної особи з інвалідністю відповідно до чинного законодавства створюється індивідуальна програма реабілітації. І відповідно цієї програми можуть здійснюватися різні види реабілітаційних заходів. Стаття 37 даного Закону говорить про соціальну реабілітацію, або іншими словами абілітацію, що спрямовується на оптимізацію і коригування ставлення осіб з інвалідністю, дітей з інвалідністю до своїх вад, становища в сім'ї та суспільстві, виховання у них навичок до самообслуговування, адаптацію в навколишньому середовищі [5].

Особи з інвалідністю мають право на освіту. Дане право забезпечує Закон України «Про освіту». Цей закон гарантує рівні права на освіту для всіх громадян, у тому числі осіб з інвалідністю. Він також передбачає створення умов для інклюзивної освіти та адаптації освітнього процесу.

Закони, що регулюють працевлаштування та трудові відносини, передбачають квоти на працевлаштування осіб з інвалідністю, а також пільги для роботодавців, які їх наймають.

Відповідно до Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю» держава повинна створити правові, політичні, економічні, соціальні, психологічні та інші умови для забезпечення прав осіб з інвалідністю та надати можливості нарівні з іншими громадянами брати участь у суспільному житті [4].

Україна є учасницею багатьох міжнародних договорів, зокрема Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю, яка визначає права та основні принципи поводження з особами з інвалідністю.

Стаття 26 даної конвенції передбачає право на абілітацію та реабілітацію з метою «збереження максимальної незалежності, повних фізичних, розумових, соціальних та професійних здібностей і повного включення й залучення до всіх аспектів життя осіб з інвалідністю».

Загалом, нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю спрямоване на забезпечення їхніх прав, надання можливостей для повноцінної інтеграції в суспільство, а також на створення умов для покращення якості життя та зменшення дискримінації.

У зв'язку з повномасштабним вторгненням у законодавство України введено нове поняття, а саме особи з інвалідністю внаслідок війни. Відповідно до Закону «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», згідно з якими особи, які стали особами з інвалідністю внаслідок поранень чи інших ушкоджень здоров'я, одержаних від вибухових речовин, боєприпасів і військового озброєння, зокрема, з 24.02.2022 на території проведення заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, належать до осіб з інвалідністю внаслідок війни. У зв'язку з цим вказані особи мають право на пільги, встановлені для осіб з інвалідністю внаслідок війни, перелік яких визначено статтею 13 Закону № 3551.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення соціальної реабілітації осіб з інвалідністю в Україні є комплексним і включає національні та міжнародні документи, що регулюють різні аспекти життя та реабілітації осіб з інвалідністю.

Список використаних джерел

1. Державна типова програма реабілітації осіб з інвалідністю : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.12.2006 р. №1686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.04.2024).
2. Деякі питання комплексної реабілітації осіб з інвалідністю : Наказ Мінсоцполітики від 09.08.2016 № 855. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1209-16#Text> (дата звернення: 24.04.2024)
3. Міхєєва О.Ю. Соціальна педагогіка: курс лекцій. Київ: Компринт, 2022. 558 с.
4. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 21.03.1991 р. № 875-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/875-12> (дата звернення 23.04.2024).
5. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. №2961-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2961-15> (дата звернення 23.04.2024).

Вікторія ОСТАПЧУК,

м. Київ,

здобувач PhD (Social Work)

лабораторії соціальної педагогіки та соціальної роботи

Інституту проблем виховання НАПН України

МЕХАНІЗМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО САМОРОЗВИТКУ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

***Анотація.** Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників є ключовим аспектом, який дозволяє їм якісно надавати соціальні послуги різним категоріям населення. Це стає можливим завдяки впровадженню методів і форм навчальної й соціально-виховної діяльності, спрямованих на стимулювання та підтримку їх власного стрімкого професійного зростання.*

***Ключові слова:** професійний саморозвиток, заклади освіти, професійна підготовка, соціальні працівники.*

Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників постійний процес набуття знань й умінь, особистісних і професійних якостей, професійних компетенцій, етичних норм соціальної роботи для забезпечення соціальної й професійної успішності особистості фахівця із соціальної роботи.

Професійний саморозвиток у межах соціально-педагогічної освіти та соціальної роботи дозволяє розглянути як комплексний процес із застосуванням методів інтервенції для досягнення результатів саморозвитку у поєднанні з педагогічними й виховними стратегіями для покращення теоретичних знань, практичних навичок та компетенцій.

Для найбільш ефективного здійснення підготовки здобувачів до майбутньої професійної діяльності, студенти повинні не тільки отримувати професійні знання, навички, уміння та компетенції за фахом, а й навчатися алгоритму ефективної організації професійному саморозвитку відповідно до тих форм його реалізації, які забезпечують зростання особистості-професіонала в процесі професійної підготовки виступає складним, динамічним та неперервним процесом, який складається з самопізнання, самовизначення, самопроекування, самонавчання, самовдосконалення власної особистості, самореалізації фахових знань, умінь, навичок, здібностей та професійно значущих якостей і властивостей [3].

Професійна підготовка соціальних працівників має забезпечити неперервний процес самовдосконалення та постійного поглиблення знань і навичок, що дозволить майбутнім фахівцям бути компетентними у сфері надання соціальних послуг, обізнаними щодо сучасних тенденцій та інновацій у галузі соціальної

роботи, здатними реагувати на соціальні зміни у суспільстві та знаходити ефективне розв'язання складних життєвих і професійних ситуацій. Зазначимо, що підготовка соціальних працівників вирізняється специфічним предметом, який спрямовано на постійне оновлення та вдосконалення методів, засобів і форм надання соціальних послуг населенню, тим самим виокремлюються такі особливості її здійснення, які виступають інструментом середовищного впливу на особистість фахівця соціальної сфери щодо формування цінностей соціальної роботи, професійних орієнтацій та досвіду, яким й належить значна роль для успішності майбутньої практичної діяльності [4].

Передумови створення середовища підготовки майбутніх соціальних працівників передбачає використання певних стратегій, то необхідним стає врахування таких передумов, які мають вплив на формування професійного саморозвитку:

- соціокультурні чинники становлення соціального працівника: суспільні норми, цінності соціальної роботи, етичні норми в діяльності соціального працівника, що можуть впливати на уявлення про професійний саморозвиток та вибір стратегій щодо його формування;

- психологічні особливості молодої людини: індивідуальні риси та особливості майбутніх соціальних працівників, такі як внутрішня мотивація (особистісна потреба в саморозвитку) або зовнішня мотивація (очікування успіху у кар'єрі); самовизначеність щодо власних цілей і цінностей для досягнення успіху у професійній сфері та усвідомлення власних сильних і слабких сторін для спрямування зусиль на професійний саморозвиток; відповідальність за самостійну побудову професійного саморозвитку; самовпевненість щодо власних можливостей досягнення професійного успіху;

- чинники вдосконалення організації підготовки соціальних працівників: застосування інтерактивних методів навчання; сприяння активному обміну соціальним досвідом між студентами та викладачами; використання сучасних технологій неформальної освіти;

- чинники стимулювання та підтримки: наявність кваліфікованих наставників, які можуть надати здобувачам необхідну підтримку, поради та допомогу на шляху самопізнання; стимулювання до постійного самовдосконалення й самореалізації та планування кар'єри для ефективного саморозвитку.

Розуміння професійного саморозвитку фахівця з соціальної роботи принциповим є визначення, що становлення є багаторівневим та характеризується

як складний, неперервний процес активної взаємодії особистості та професійного середовища, внаслідок чого й здійснюється самовизначення у професійній діяльності, професійний саморозвиток та самореалізація. При цьому, на ефективність процесу становлення професійного саморозвитку майбутніх соціальних працівників, впливає система певних чинників:

- зовнішні чинники (суспільна значущість соціального захисту населення; специфіка соціальної роботи; зміст, завдання, функції і напрями професійної діяльності у сфері соціальної роботи тощо);

- внутрішні чинники (професійний досвід; гендерно-вікові особливості; ціннісне ставлення фахівця з соціальної роботи до професійного й особистісного становлення; здатність до рефлексії тощо) [1].

Важливою складовою стимулювання внутрішньої мотивації для саморозвитку, перш за все, бажання та прагнення до самовдосконалення та самореалізації. Щодо здійснення самопізнання, то організація соціально-виховної діяльності має спонукати до самостійної роботи над собою, сприяти позитивному впливу на особистісний розвиток, який й забезпечує професійне зростання та саморозвиток [2].

Професійний саморозвиток майбутніх соціальних працівників є ключовим аспектом, який дозволяє їм якісно надавати соціальні послуги різним категоріям населення. Це стає можливим завдяки впровадженню методів і форм навчальної й соціально-виховної діяльності, спрямованих на стимулювання та підтримку їх власного стрімкого професійного зростання.

Список використаних джерел

1. Балахтар В. В. Психологія особистості фахівця з соціальної роботи : монографія / В. Балахтар. Київ : Талком, 2018. 386 с.
2. Борбич Н. В. Формування соціальної компетентності студентів педагогічних коледжів як соціально-педагогічна проблема. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. №10 (1). С. 166–170.
3. Вітвицька, С. С. Професійний саморозвиток майбутніх викладачів закладів вищої освіти засобами інформаційних технологій. *Нові технології навчання*. 2020, № 1 (94). С. 50–54.
4. Савельчук І. Б. Підготовка соціальних працівників в інноваційному освітньому середовищі університету : монографія / І. Б. Савельчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 375 с.

Андрій РЕБРИНА,

м. Київ,

директор Всеукраїнського центру
фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»,
доктор філософії

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО ФОРМУВАННЯ У ПІДЛІТКІВ ЯКОСТЕЙ, СПРИЯТЛИВИХ ДЛЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

***Анотація.** У статті розкрито окремі аспекти підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування в дітей підліткового віку особистісних якостей, сприятливих для здорового способу життя; описано змістове наповнення компонентів; визначено відповідні організаційно-педагогічні умови.*

***Ключові слова:** здоровий спосіб життя, фізичне виховання, підлітки.*

Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування в дітей підліткового віку особистісних якостей, сприятливих для здорового способу життя, як розвивального процесу вимагає виокремлення певних педагогічних умов.

У ході розроблення організаційно-педагогічних умов узято до уваги змістове наповнення компонентів готовності майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування в дітей підліткового віку особистісних якостей, сприятливих для здорового способу життя, а саме: важливість системних та цілісних знань, необхідних для фахівця фізичного виховання і спорту в професійній діяльності в межах формування в підлітків якостей здорового способу життя; наявність переконань, поглядів, ціннісних установок щодо важливості збереження та зміцнення здоров'я; спроможність до самостійного конструювання навчального матеріалу, володіння методичним інструментарієм для розроблення та застосування на практиці комплексів фізичних вправ, ігор для розвитку морально-вольових якостей дітей підліткового віку; сформованість мотивів, переживань та інтересу до професійної сфери; умотивованість до вияву лідерських якостей; наявність емоційно-вольових установок щодо здорового способу життя; сформованість позитивної мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до освітнього процесу, педагогічної діяльності, взаємодії з підлітками; застосування інформаційних технологій під час занять фізичної культури та спортивно-оздоровчої діяльності [3].

Дослідження джерельної бази з проблематики здорового способу життя, підготовки фахівців фізичного виховання і спорту, формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку уможливили виокремлення ефективних організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку:

- розвиток мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку;
- доповнення змісту фахових дисциплін темами варіативного модуля «Здоровий спосіб життя»;
- використання інформаційно-комунікаційної системи «Активні парки» у підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку.

Упровадження організаційно-педагогічної умови *«розвиток мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку»* передбачало:

- розкриття потенціалу виховної роботи в розвитку мотивації майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку;
- застосування інноваційних форм і методів роботи для розширення знань, умінь та навичок студентів як підґрунтя їхнього професійного успіху.

Упровадження варіативного модуля *«Здоровий спосіб життя»* сприяло формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту; розширенню знань, умінь; навичок, необхідних фахівцеві фізичного виховання і спорту в межах формування в підлітків якостей здорового способу життя; розвиткові ціннісних установок; оволодінню методичним інструментарієм виховної, фізично-оздоровчої та спортивної роботи для формування в підлітків якостей здорового способу життя, а також застосуванню цього інструментарію в практичній діяльності.

Організаційно-педагогічна умова *«Використання інформаційно-комунікаційної системи «Активні парки» у підготовці майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу*

життя особистісних якостей дітей підліткового віку» реалізована на прикладі впровадження інформаційно-комунікаційної системи «Активні парки» (соціальний проєкт «Активні парки – локації здорової України»).

Проєкт утілений на рівні територіальних громад через створення осередків рухової активності для залучення людей до систематичних тренувальних сесій, збереження здоров'я і дотримання здорового способу життя. Завдяки проєкту люди отримують вільний доступ та рівні можливості для занять спортом, формування навичок здорового способу життя.

Нормативною базою проєкту слугує Указ Президента України «Активні парки – локації здорової України» від 17 грудня 2020 року № 574, постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про соціальний проєкт «Активні парки – локації здорової України» від 07.04.2021 № 326 [1; 2].

Отже, дієвість описаної педагогічної умови щодо використання інформаційних технологій на прикладі інформаційно-комунікаційної системи «Портал «Активні парки» підтверджена розширенням можливостей для залучення широкого кола користувачів, зокрема майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, до фізкультурно-оздоровчої діяльності та спорту, пропагування здорового способу життя, проведення тренувань, заходів, маршрутів в онлайн-режимі, надання ресурсів (відеоуроків, онлайн-тренувань, інструкцій, консультацій, активностей) для покращення та зміцнення здоров'я. Такі можливості створюють простір як для споживачів, залучених до оздоровчих заходів, так і для професійної самореалізації фахівців фізичного виховання та спорту.

Упровадження запропонованих організаційно-педагогічних умов уможлиблює розроблення та обґрунтування структурно-функційної моделі підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Положення про соціальний проєкт «Активні парки – локації здорової України» : Постанова Кабінету Міністрів України від 07.04.2021 № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2021-%D0%BF#Text>
2. «Активні парки – локації здорової України» : Указ Президента України від 17 грудня 2020 року № 574/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5742020-36049>
3. Ребрина А. А. Підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту до формування сприятливих для здорового способу життя особистісних якостей дітей підліткового віку: дис. ...канд. пед. наук : 011. Хмельницький. 2023. 343 с. URL: <https://nauka.khmnpu.edu.ua/df-70-052-029-speczialnist-011-osvitnipedagogichni-nauky-avtor-dysertacziyi-andrij-rebryna/>

Тан СІШУНЬ,
аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
спеціальність 231 Соціальна робота

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** В статті розкриті підходи та тенденції до формування безпечного освітнього середовища закладу освіти. Головне завдання безпечного освітнього середовища полягає в забезпеченні сприятливих умов для навчання та праці, комфортної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу та відсутності будь-яких проявів насильства.*

***Ключові слова:** безпечне освітнє середовище, заклади вищої освіти.*

Завдання сучасної освіти полягає, зокрема в перетворенні життя суспільства шляхом визначення реалістичних умов його ефективного розвитку та вдосконалення. В умовах воєнного стану та нестабільного економічного становища освіта виступає рушійною силою підготовки висококваліфікованих кадрів відповідно до потреб ринку. Відтак, освіта є одним із найбільш ефективних засобів управління суспільством.

Сучасна тенденція до поліпшення якості життя людини вимагає модернізації системи освіти. Удосконалення освіти полягає у пошуку ефективних шляхів розвитку освітніх систем й розробці моделей поліпшення освітніх закладів відповідно до можливостей економіки. У системі освіти відбиваються проблеми й виклики суспільства у даний історичний період, відповідно до сучасних соціалізаційних викликів [3].

Одним із найважливіших етапів до модернізації та перебудови освіти є створення безпечного освітнього середовища.

Освітнє середовище, як важливий компонент навчального процесу, ґрунтовно вивчали як зарубіжні (Дж. Гібсон, У. Мейс, Т. Менг, М. Турвей, В.А. Ясвін та інші), так і вітчизняні (Г.О. Балл, І.Д. Бех, Є.В. Бондаревська, С.Ю. Максимова, О.М. Пехота, В.В. Рибалка, В.А. Семиченко, В.В. Серіков, С.О. Сисоєва та інші) дослідники.

Дослідження вітчизняних та закордонних науковців трактують освітнє середовище як невід'ємну частину життєвого та комунікаційного середовища людини, що безпосередньо впливає на становлення особистості у процесі здобуття знань. Відтак, освітнє середовище виступає у ролі моделі соціокультурного простору, у якому відбувається формування особистості, визначення рис характеру та поведінки [2].

Беззаперечним є той факт, що освітнє середовище будь-якого навчального закладу не може існувати ізольовано від зовнішніх та внутрішніх факторів, що можуть забезпечити як позитивний результат, так і спричинити загрози, небезпеки й ризики. Для протидії таким чинникам необхідно, щоб освітнє середовище навчального закладу було захищеним та безпечним для всіх учасників навчального процесу.

Фактори, що впливають на якість освіти в Україні, умовно можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх факторів впливу на якість освіти науковці відносять такі чинники, як: матеріально-технічна база закладів освіти, обсяги матеріалу, який відводиться на самостійне опрацювання, рівень бюрократизації та ефективності рішень адміністрації освітнього простору. До зовнішніх факторів належать обсяги фінансування з державного бюджету та стандарти забезпечення якості освіти [3].

Головне завдання безпечного освітнього середовища полягає в забезпеченні сприятливих умов для навчання та праці, комфортної взаємодії між усіма учасниками навчального процесу та відсутності будь-яких проявів насильства.

Для кращого розуміння терміну «безпечне освітнє середовище» науковці визначили основні 4 ознаки, за якими можна схарактеризувати рівень захищеності та зручності будь-якого освітнього закладу:

- якісна міжособистісна комунікація між усіма учасниками навчального процесу;
- відсутність будь-якого з видів насильства у всіх його видах, формах для всіх здобувачів освіти;
- оцінка емоцій, почуттів та переживань кожного з учасників освітнього середовища;
- забезпечення дотримання базових потреб усіх учасників навчального простору, таких як: гарантування допомоги й підтримки, пізнання діяльності й хобі, зацікавлення в житті та захоплення кожної окремої особистості [1].

Отже, спираючись на наведені вище ознаки, можна не лише визначити рівень захищеності та зручності будь-якого освітнього простору, а й схарактеризувати особливості розвитку конкретного навчального закладу.

Важливо зауважити, що відсутність єдиного визначення терміну «безпечне освітнє середовище» зумовлена наявністю різних підходів до розуміння глибинного змісту наведеного поняття. У цьому контексті науковці розглядають психологічні, екологічні та інформаційні аспекти даного визначення. Дослідники, які вивчають сукупність проблем, пов'язаних з питанням психологічної безпеки

освітнього середовища, наголошують, що психотравмуючі ситуації прямо чи опосередковано впливають на фізичне й психічне здоров'я учасника освітнього процесу [2].

Таким чином, безпека в освітньому просторі – це стан освітнього середовища, вільний від проявів насильства, який сприяє задоволенню потреб в міжособистісному спілкуванні. З цього твердження випливає, що головне завдання безпеки як важливої складової концепції безпеки освітнього середовища полягає в забезпеченні якісної комунікації та психічного здоров'я його учасників.

Список використаних джерел

1. Жигайло Н.І. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Львів : Новий Світ-2000, 2020. 256 с.
2. Заверико Н. В., Мацкевич Ю. Р. Технології соціально-педагогічної діяльності: навч. посіб. для студентів напряму підготовки “Соціальна педагогіка”. Запоріжжя: Запорізь. нац. ун-т, 2014. С. 278.
3. Інноваційні методики соціальної роботи : метод. рек. до сам. роб. / уклад. : О. М. Котикова, М. І. Радченко. Київ : НАУ, 2021. 80 с.

Дін ЦЗПН,

аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
спеціальність 231 Соціальна робота

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ДЛЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ

***Анотація.** У тезах розглянуто цифровізацію як сучасний виклик для системи освіти та тренд у сучасному освітньому просторі. Актуалізовано державну політику цифрового розвитку. Проаналізовано розбудову системи цифрової освіти в Україні. Виокремлено роль та значущість цифровізації в освіті в умовах сучасних соціалізаційних викликів.*

***Ключові слова:** цифровізація, система освіти.*

Новий етап розвитку суспільства отримав назву «цифровізація», який також називають сучасним трендом та пріоритетним напрямом модернізації української освіти, що змінює процес інформатизації. Ураховуючи державну політику цифрового розвитку, зазначимо принципи, на яких ґрунтується соціальне та мережеве партнерство: відкритість; прозорість; орієнтованість на громадян; інклюзивність та доступність; безпечність та конфіденційність; багатомовність; принцип створення освітнього простору як сприятливого соціального середовища та ін.

Наразі триває розбудова системи цифрової освіти України. В умовах війни цифровізація системи освіти розглядається як значний пріоритет державної

політики України, що відображений у стратегічних документах: Положенні про Єдиний державний вебпортал цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта», Положенні про Національну освітню електронну платформу, Державній стратегії регіонального розвитку до 2027 року, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки та ін. [2].

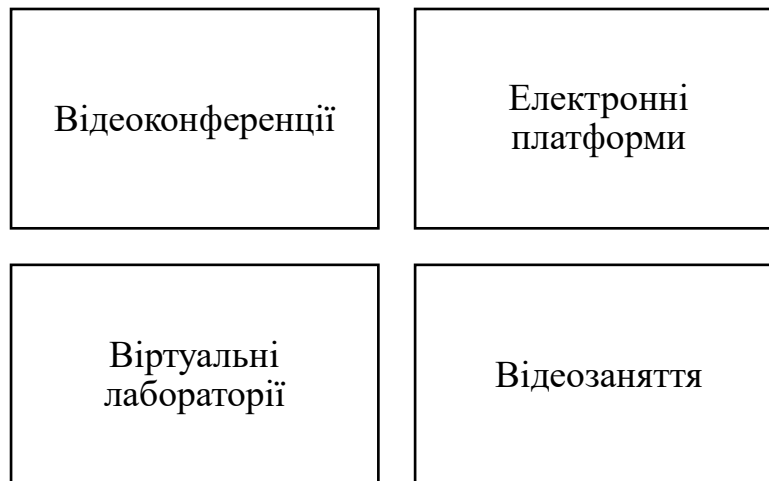
Акцентується увага на взаємодії особистості з цифровими технологіями задля створення сучасного освітнього простору. Це має на меті реалізацію обміну професійною інформацією з метою прийняття своєчасних ефективних рішень; полегшення щоденної діяльності педагогів і управлінців (моніторинг, звітність тощо); орієнтування в інформаційному просторі, використання відкритих ресурсів, цифрових технологій, оперування ними як комунікаційними засобами; налагодження конструктивної та партнерської взаємодії в онлайн просторі.

Сучасне цифрове освітнє середовище спрямоване на забезпечення безперервності процесу навчання (life long learning), його індивідуалізації з урахуванням технологій просунутого навчання (advanced learning technologies), які включають у процес навчання використання великих даних (big data), віртуалізації, віртуальної та доповненої реальності (VR, AR), хмарних обчислень, мобільних технологій, та ін. [6].

Продуктивне впровадження цифрових технологій в освітній процес, залучення його суб'єктів у самостійний пошук, відбір інформації, проектну діяльність формує у зростаючих поколінь і майбутніх фахівців компетентності XXI століття, у тому числі цифрові. Нові цифрові технології («передові», «розумні», «SMART»), що формують цифрове середовище та розвиваються в ньому (наприклад, телекомунікаційні технології; big data; технології розподіленого реєстру (зокрема блокчейн); штучний інтелект; чат-боти, інтернет речей; технологія цифрового сліду; віртуальна та доповнена реальність) є невід'ємною частиною цифрового освітнього середовища [4].

Переваги цифрової трансформації освіти очевидні, оскільки створюються сприятливі умови для: розвитку вмінь навчатися самостійно, виокремлювати найбільш цінний матеріал для саморозвитку; формування мобільності особистості, умінь швидко адаптуватися до змін; посилення мотивації до самоосвіти та саморозвитку; охоплення різноманітної аудиторії (контент стає персоналізованим), співпраці та інтегративності; побудови індивідуальної освітньої траєкторії; навчання у найбільш зручних умовах; комфортного темпу, але з оптимальною затратою часу, виокремленого для виконання певних завдань [6].

Розглянемо основні інформаційні технології в освітньому процесі закладу вищої освіти з метою його цифровізації (рис. 1).

Рис. 1. Інформаційні технології у процесі цифровізації освіти

Відеоконференції – одна з найбільш популярних технологій у дистанційному навчанні. Ця технологія дозволяє викладачам і студентам проводити заняття в режимі реального часу, обмінюватися ідеями і задавати питання одне одному. Відеоконференції можуть бути проведені за допомогою різних платформ, таких як Zoom, Google Meet, Microsoft Teams, Viber тощо.

Електронні платформи дозволяють викладачам розміщувати матеріали для навчання, завдання та ресурси в Інтернеті. Студенти можуть отримувати доступ до цих матеріалів з будь-якого місця і в будь-який час, що дозволяє їм навчатися у зручний для них час. Приклади електронних платформ для дистанційного навчання передбачають Moodle, MIA: Освіта, Blackboard, Canvas тощо.

Віртуальні лабораторії – онлайн-середовища, де студенти можуть проводити експерименти та дослідження в безпечному і контрольованому середовищі. Лабораторії дають змогу збільшити доступність практичних занять і знизити витрати на їх організацію. Спільне використання документів допомагає студентам і викладачам працювати над проєктами та завданнями в режимі реального часу. Документи можуть бути завантажені до спільних хмарних дисків, таких як Google Диск, Dropbox або OneDrive, що дає можливість працювати з одним і тим самим файлом одночасно.

Відеозаняття – зручний інструмент для дистанційного навчання, оскільки студенти мають змогу переглядати матеріали в будь-який зручний для них час. Відеоуроки можуть бути завантажені на платформу для дистанційного навчання

або на YouTube, що дозволяє переглядати їх на будь-якому пристрої з Інтернетом. Системи відстеження навчальних досягнень дозволяють викладачам і студентам відстежувати навчальні досягнення у реальному часі. Викладачі можуть встановлювати метрики та цілі, а студенти – перевіряти результати на платформах для дистанційного навчання.

Охарактеризовані технології є важливими для цифровізації освітнього процесу закладів вищої освіти. Завдяки їм викладачі і студенти спілкуються, навчаються, працюють разом у режимі реального часу, що забезпечує ефективність навчання [5].

Отже, зробимо висновок, що у сучасному освітньому просторі науково-педагогічні працівники, студенти працюють з будь-яким електронним засобом навчання, будь-якою інформацією, яка відкриває перед ними можливість розв'язання таких завдань, як: активізація діяльності здобувачів вищої освіти; автоматизація оцінювання навчальних досягнень; просте використання інформаційних ресурсів завдяки Інтернету; можливості самостійної роботи з текстом і самостійної діяльності щодо ліквідації прогалин у знаннях; формування культури розумової праці на основі здійснення доступу до необхідних довідкових матеріалів, словників, енциклопедій, онлайн-курсів тощо.

Список використаних джерел

1. Гаврілова, Л. Г., Топольник, Я. В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.
2. Іщенко, А. Ю. Національна платформа цифрової освіти як пріоритетний інструмент оновлення вітчизняної освітньої системи. <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/cyfrova-osvita.pdf>
3. Концепція цифрової трансформації освіти і науки: МОН. <https://mon.gov.ua/ua/news/koncepciya-cifrovoyi-transformaciyi-osviti-i-nauki-mon-zaproshuye-do-gromadskogo-obgovorennya>
4. Сисоєва, С. Цифровізація освіти: педагогічні пріоритети. https://naps.gov.ua/ua/press/about_us/2545/
5. Кучерак, І. В. Цифровізація та її вплив на освітній простір у контексті формування ключових компетентностей. http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/22/part_2/22.pdf
6. Сачанюк-Кавецька, Н. В., Маяті-на, Н. В., Новак, О. М. Цифрова педагогіка у контексті підвищення якості освітніх послуг. <http://enquir.npu.edu.ua/handle/123456789/34804>

Катерина АКСЬОНОВА,
аспірантка Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
спеціальність 231 Соціальна робота

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. В статтю розкриті основні причини актуальності здійснення соціально-педагогічного супроводу дітей військовослужбовців, основні аспекти його здійснення та представлено рекомендації для соціальних, соціально-педагогічних, та педагогічних практик щодо соціально-педагогічного супроводу дітей військовослужбовців в умовах війни.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, діти військовослужбовців.

У наш час багато українців відчують нагальне бажання досягнення миру. Неочікувана агресія з боку росії, окупація частини території та початок військового конфлікту стали невід'ємною складовою нашого щоденного життя. Багато з нас безпосередньо стикаються з цими подіями, беручи участь у захисті Батьківщини або надаючи допомогу потребуючим. Втрати від цих подій вже стали болючою реальністю: від загибелі під час Майдану до численних втрат внаслідок терористичних актів та військових дій. Понад одинадцять мільйонів людей були змушені залишити свої домівки, щоб уникнути конфлікту. Переселенці потребують підтримки та допомоги, намагаючись адаптуватися до нових умов життя та соціального оточення.

Зусилля уряду, громад, громадських організацій, інших соціальних спільнот спрямовані на забезпечення допомоги переміщеним особам, зокрема шляхом забезпечення житла, працевлаштування та іншої необхідної підтримки. Педагогічні та соціальні працівники активно включаються в цей процес, намагаючись надати якісну допомогу та підтримку дітям та їх родинам. Відтак, соціально-педагогічний супровід дітей військовослужбовців у контексті війни є надзвичайно актуальною проблемою з кількох причин:

- *Воєнний конфлікт та його наслідки:* у воєнний час діти військовослужбовців стикаються з великими труднощами, такими як втрата близьких, переїзди, розлуки та психологічний стрес. Соціально-педагогічний супровід може допомогти їм впоратися з сучасними викликами та відновити своє нормальне життя.

- *Потреба в спеціалізованій підтримці:* діти, батьки яких служать у війську, потребують особливого підходу та підтримки, оскільки вони можуть зазнавати емоційного та психологічного стресу. Соціально-педагогічний супровід може стати важливою опорою для їхнього емоційного та соціального розвитку.

● *Громадська свідомість та відповідальність*: суспільство має відчуття відповідальності перед дітьми, батьки яких беруть участь у військових діях. Забезпечення їхнього адаптивного розвитку та підтримка їхніх потреб стають пріоритетом для соціальних та соціально-педагогічних служб.

● *Підвищення якості життя*: соціально-педагогічний супровід може сприяти покращенню якості життя дітей військовослужбовців, допомагаючи їм знайти стратегії подолання стресу, розвивати соціальні навички та досягати успіху в освіті та житті (Андреєнкова В.Л., Бандурка І.О., Бочкор Н.П. та ін., 2015).

Тож розглянемо основні аспекти у соціально-педагогічному супроводі дітей військовослужбовців в умовах війни, які включають:

1. *Психологічні травми та стрес*:

- Вплив військових подій на психічне здоров'я дітей.
- Прояви стресу та посттравматичного стресового розладу.

2. *Соціальна адаптація*:

● Виклики, з якими стикаються діти військовослужбовців при поверненні до мирного життя.

- Роль шкіл та інших установ освіти у процесі адаптації.

3. *Сімейне середовище*:

● Важливість підтримки з боку сім'ї у соціальній та психологічній адаптації дітей.

- Розвиток сімейних стратегій та ресурсів для підтримки дітей.

4. *Супровідний соціально-педагогічний підхід*:

- Розробка і впровадження програм соціально-педагогічного супроводу.
- Застосування індивідуалізованих підходів до кожного випадку.

5. *Роль громадських та державних організацій*:

● Сприяння відповідним програмам та ініціативам у сфері підтримки дітей військовослужбовців.

● Забезпечення координації зусиль різних структур для максимального покращення умов дітей (Рудкевич Н.І., 2021).

Наведені аспекти допоможуть поглибити розуміння проблеми та надати практичні рекомендації для соціальних, соціально-педагогічних, педагогічних практик.

Виходячи з вищезазначеного, сформуємо рекомендацій для соціальних, соціально-педагогічних, та педагогічних практик щодо соціально-педагогічного супроводу дітей військовослужбовців в умовах війни: створення безпечного та

підтримуючого середовища; індивідуалізований підхід; підтримка сімей; залучення спеціалістів; створення програм підтримки (Таблиця 1).

Таблиця 1.

Соціально-педагогічний супровід дітей військовослужбовців.

Створення безпечного та підтримуючого середовища	<ul style="list-style-type: none"> - Забезпечення доступу до психологічної підтримки та консультування. - Розвиток позитивних взаємин між однолітками та іншими учасниками спільноти.
Індивідуалізований підхід	<ul style="list-style-type: none"> - Розуміння та урахування індивідуальних потреб та характеристик кожної дитини. - Проведення регулярних оцінок потреб і прогресу кожного учня.
Підтримка сімей	<ul style="list-style-type: none"> - Надання психосоціальної підтримки не лише дітям, але й їхнім сім'ям. - Організація групових зустрічей для обміну досвідом та підтримки між сім'ями.
Залучення спеціалістів	<ul style="list-style-type: none"> - Співпраця з психологами, педагогами-дефектологами та іншими фахівцями для надання комплексної підтримки. - Проведення регулярних тренінгів та семінарів для педагогів з питань роботи з дітьми військовослужбовців.
Створення програм підтримки	<ul style="list-style-type: none"> - Розробка спеціалізованих програм та інтервенцій для дітей військовослужбовців з урахуванням їхніх потреб та характеристик. - Впровадження моніторингу та оцінки ефективності таких програм для подальшого вдосконалення.

Зазначені рекомендації можуть допомогти педагогам та соціальним працівникам ефективно підтримувати дітей військовослужбовців у складних умовах війни (Алексєєнко Т. Ф, та ін., 2020).

Розглянувши актуальну проблему соціально-педагогічного супроводу дітей, чий батьки беруть участь у військових діях, варто зауважити, що в умовах воєнного

конфлікту в Україні діти стикаються з рядом складних ситуацій, які можуть вплинути на їхнє психологічне та соціальне благополуччя.

Таким чином, українське суспільство надзвичайно потребує надання соціально-педагогічної і психологічної допомоги тим, хто постраждав внаслідок військових дій, переміщеним особам, пораненим особам та сім'ям загиблих. В контексті подій, що трапляються в державі, фахівцям соціальної роботи, педагогічним працівникам, необхідно переглянути практики соціально-педагогічної і виховної роботи та захисту дітей у закладах освіти.

Список використаних джерел

1. Алексєенко Т. Ф., Бибик Д. Д., Гончар Л. В, Куниця Т. Ю. *Соціально-педагогічний супровід дітей вимушених переселенців*. Імекс-ЛТД. 2020.
2. Андрєєнкова В.Л., Бандурка І.О., Бочкор Н.П. та ін. *Соціально-педагогічна та психологічна допомога сім'ям з дітьми в період військового конфлікту*. МЖПЦ «ЛаСтрада-Україна». 2015.
3. Рудкевич Н.І. *Методика соціально-педагогічної роботи*. Львів. 2021.

Наукове видання

**ПАРТНЕРСТВО З ЗАКЛАДАМИ ОСВІТИ ТА СОЦІАЛЬНИМИ
ІНСТИТУЦІЯМИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ
ПІДТРИМКИ ТА СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ**

**Матеріали III Всеукраїнського круглого столу
(29 квітня 2024 р.)**

Редактор Тетяна КУНИЦЯ
Обкладинка Вікторія АМЕЛІНА

ISBN 978-617-8011-89-5

В авторській редакції

Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Друк цифровий.

Гарнітура Times New Roman

Умовн. друк. арк. 6,05

Наклад 100 прим.

Зам. № 016/10/24

**ВИДАВНИЦТВО
“НАІР”**

Івано-Франківськ, вул. Височана, 18,

Тел. (050) 433-67-93

email: fedorynrr@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

№4191 від 12.11.2011 р.